

Caiete Silvane

Revistă de cultură

63

Decupaje din trecut

foto: Nicolae Gózman

Daniel Săuca și Vasile Bulgărean

Végh Alexandru

Tiberiu Marc

Cristian Bârsan

Mirel Talos

Sojka Attila

Onorica Abrudan

Ioan Abrudan

Doina Cociș

Felician Pop

Poem pentru "Caiete Silvane"

Doi în unul

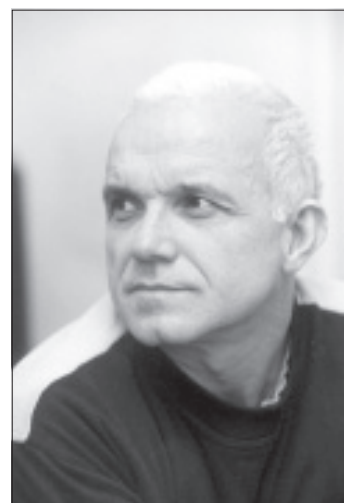
a plouat, ce bine-mi pare, credeam că mor de cald - tu nu? Îmi pare rău, e soare, cred
că mor de frig - la tine e vară? La mine e iarnă:
păi, de ce? Fiindcă

vreau să mă distrez întâi, un pic: dacă
e iarnă, mă urmărește vara, dacă e vară, mă urmărește
iarna, cum să scap de urmărire? Să

scape de urmărire își rade barba și mustățile și-și
pune ochelari albaștri: tipul
stă înfipt în ușă, nemișcat, gata să izbucnească
în plâns - tu ești? Sau eu
sunt: mutră veche. Unul și același tip, doi
în unul. Are febră... Până

seara următoare, când ne vom descoperi noi
mutre unul altuia și ne vom
promite reciproc la despărțire c-o să ne trimitem pipe
domnești și tabac din acela aurit...

Liviu Ioan STOICIU

A treia ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane"

■ Consiliul Județean Sălaj, Centrul Culturii Tradiționale Sălaj și Revista de cultură "Caiete Silvane" au organizat în 26 și 27 martie, la Zalău, Băsești (județul Maramureș) și Cehu Silvaniei, a treia ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane", cu sprijinul Instituției Prefectului Sălaj, Primăriei municipiului Zalău, Primăriei orașului Cehu Silvaniei, Primăriei comunei Băsești, Colegiului Național "Silvania" Zalău, Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Bibliotecii Județene "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj, Arhivelor Naționale - Direcția Județeană Sălaj, Cenaclului Literar "Silvania", Universității de Vest "Vasile Goldiș" filiala Zalău, Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj, Inspectoratului Școlar Județean Sălaj și Ansamblului folcloric "Meseșul" Zalău. Față de ediția anterioară, au participat mai mulți scriitori, poeți, publiciști din țară, putându-se spune că Zilele revistei "Caiete Silvane" tind să devină un eveniment cultural regional. Au venit în Sălaj Ioan Moldovan, redactorul-șef al revistei "Familia" din Oradea; Lucian Scurtu, redactor al revistei "Caietele Oradei"; Săluc Horvat, directorul revistei "Nord literar" din Baia Mare, Augustin Cozmuța, secretarul de redacție al revistei amintite, poetul Nicolae Scheianu; Olimpiu Nușfelean, directorul revistei "Mișcarea literară" din Bistrița; un grup de la revista și editura "Citadela" din Satu Mare: Felician Pop, Aurel Pop, Robert László, Viorel Câmpcean; Vasile George Dâncu, directorul Editurii "Eikon" din Cluj Napoca; Ștefan Doru Dăncuș, directorul revistei "Singur" din Târgoviște; Ioan Pavel Azap, redactor la revista "Tribuna" din Cluj Napoca; Claudiu Groza, critic literar din Cluj; Daniel Moșoiu, poet și redactor la Radio Cluj; scriitorul și profesorul Vianu Mureșan din Cluj.

■ Deschiderea ediției din acest an a avut loc vineri, 26 martie 2010, în sala festivă a Colegiului Național "Silvania" (CNS) din Zalău, împreună cu Vasile Bulgărean, directorul instituției. Apoi a fost marcată, printr-un scurt film, realizat cu sprijinul lui Major István, directorul Color Print Zalău, împlinirea a cinci ani de apariție a noii serii a revistei "Caiete Silvane". A urmat cuvântul oficialităților județene și locale: prefectul Végh Alexandru; președintele Consiliului Județean Sălaj, Tiberiu Marc; subprefecții Onorica Abrudan și Cristian Bârsan; viceprimarul Zălăului, Sojka Attila; inspectorul școlar general Ioan Abrudan; directorul Direcției județene pentru Cultură, Doina Cociș, precum și deputatul de Zalău, Mirel Talos. După acest moment au fost prezentați oaspeții din afara județului, cu toții subliniind, printre multe altele, importanța desfășurării unei asemenea manifestări culturale în Sălaj. Tot cu acest prilej s-a desfășurat o nouă ediție a Dezbaterilor "Caiete Silvane", cu tema "Decupaje din trecut", comunicările

prezentate putând fi citite în acest număr al revistei "Caiete Silvane". Și-au adus contribuția la acest moment pr. Augustin Câmpcean, Olimpiu Nușfelean, Maria și Grigorie Croitoru, Ștefan Doru Dăncuș, Dumitru Gheorghe Tamba, Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Simone Györfi, Imelda Chința, Ioan Maria Oros, Ion Pițoiu - Dragomir, László László, Marcel Lucaci, Marin Pop și Daniel Hoblea (redăm și comunicările lui Artemiu Vanca și Silviu Guga, care, din pricini diferite, nu au putut ajunge la Zalău). În continuare a avut loc un excelent intermezzo muzical susținut de un cvartet format din profesori de la Liceul de Artă din Zalău care, spre încântarea publicului, au interpretat "Mica serenadă" a lui W.A. Mozart. A urmat un moment poetic susținut de elevi de la CNS, cu sprijinul profesoarelor de limba și literatura română de la această instituție de învățământ. Finalul primei zile a aparținut lansărilor și prezentărilor de carte. Poetul Viorel Tăutan și-a lansat cartea "Elegia Civis Transilvaniae Viorel - Gheorghe", carte apărută la Editura "Limes" din Cluj Napoca și prezentată la Zalău de poetul Viorel Mureșan. Apoi, Vianu Mureșan a vorbit despre cărți de poezie apărute la Editura "Eikon" din Cluj-Napoca, iar grupul din Satu Mare a prezentat cărți publicate la Editura "Citadela", printre care "Istoria secretă a Sătmăruului". În fine, Augustin Cozmuța a vorbit despre o nouă carte a scriitorului Săluc Horvat, "De la Titu Maiorescu la Petru Creția", carte apărută la Editura "Libra" din București.

■ A doua zi, sâmbătă, a început cu o deplasare, pentru majoritatea dintre cei prezenți inedită, la Băsești, în Sălajul istoric, unde, cu sprijinul primarului Ionel Călăuz, am putut vedea Casa Memorială George Pop de Băsești și "teiu Unirii", locul unde, se spune, s-au luat multe dintre deciziile premergătoare Marii Uniri din 1918. La Cehu Silvaniei, cu sprijinul primarului Varga Andrei, al conducerii Primăriei, Casei Orășenești de Cultură și Grupului Școlar "Gheorghe Pop de Băsești", a avut loc lansarea cărții "Poeme pentru cei care citesc în liniște", Editura "Eikon", 2010, a scriitorului bistrițean Olimpiu Nușfelean, carte despre care au vorbit autorul și editorul, Vasile George Dâncu. A fost prezentat și recentul număr al revistei "Mișcarea literară". A urmat un recital de poezie și proză susținut de subsemnatul, Ioan Moldovan, Lucian Scurtu, Viorel Mureșan, Vasile George Dâncu, Viorel Tăutan, Daniel Hoblea, Dina Horvath, Ștefan Doru Dăncuș, Flavius Lucăcel și Vianu Mureșan.

Parteneri media ai Zilelor revistei "Caiete Silvane" 2010: Magazin Sălăjean, Sălăjeanul, Graiul Sălăjului, Sălajul European, Radio Transilvania Zalău, Focus TV Zalău, ZTV.ro Mulțumiri tuturor!

Daniel SĂUCA

Decupaje din trecut

Învierea Domnului - stimul pentru propria noastră înviere

În fiecare an așteptăm cu oarecare emoție cea mai mare sărbătoare a creștinătății, acest "praznic al praznicelor" și această "sărbătoare a sărbătorilor". Nu știu însă câtă valoare afectivă, cât înțeles cu adevărat creștin mai are această sărbătoare pentru omul de azi, care este din ce în ce mai neatent cu adevăratele valori, alunecând spre o superficialitate a lucrurilor și aruncând în derizoriu valori cu adevărat esențiale. Nu știu ce mai înseamnă pentru noi Învierea Domnului, un stimul spre propria noastră înviere sau un prilej de petrecere în jurul unei mese copioase.

Învierea Domnului nu a fost un scop în sine, o performanță personală ca aceea a unui atlet care vrea să-și dovedească sieși și altora că a fost în stare să învingă un obstacol. Învierea Domnului e mai mult decât un eveniment: e o lucrare. Drumul Său a fost acela de a se pogori la iad și de a-i dezlega din legăturile morții pe cei ce-L așteptau acolo, începând cu Adam și Eva și terminând cu Ioan Botezătorul. Hristos nu a murit spre a învia doar personal, ci pentru ca prin învierea Lui să-i elibereze pe oameni din robia morții. Dacă pentru noi oamenii S-a pogorât din cer și S-a întrupat, dacă pentru noi a suferit, dacă pentru noi S-a răstignit și a gustat moartea, El tot pentru noi oamenii a și înviat; și nu numai pentru cei dinainte ci și pentru toți cei după El, care mor în numele Său și care tot întru El vor și învia. Astfel prin învierea Sa, Domnul S-a făcut începătură, model și arhetip al propriei noastre învieri.

Există un moment special înainte de Paști și Înviere, un moment care clarifică și dă note lămuritoare despre aspectul dinamic al propriei noastre învieri. Este vorba de Cina cea de Taină, care se descoperă ca un moment al sărbătoririi Paștilor de dinainte de Paști, adică al Paștilor celor noi, a Paștilor lui Dumnezeu prefigurate până atunci de Paștele evreiesc. Paștele iudaic, sărbătoare ținută anual la Ierusalim și care rememora trecerea miraculoasă prin Marea Roșie, nu este adevăratul Paște, adevărata trecere. Acesta simboliza doar trecerea dintr-o țară în alta către pământul făgăduinței, trecerea adevărată și definitivă însă, din robia păcatului și a morții către viața veșnică o realizează Hristos. Astfel, Paștele cel nou sau "noua trecere" a avut nevoie nu de un Moise ci de Însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat, care în persoana Sa divino-umană **este și realizează** un îndoit Paște sau o "dublă trecere" atât a lui Dumnezeu în noi cât și a noastră în Dumnezeu, devenind astfel "Paștile lui Dumnezeu" (ca pogorâre a lui Dumnezeu la om) cât și "Paștile noastre cele de taină" (ca ridicare a noastră la viața de comuniune cu Dumnezeu în Treime). În acest fel putem înțelege bucuria, oarecum nestăpânită cu care Hristos se adresează discipolilor Săi: "Cu dor am dorit să mănânc acest Paști cu voi mai înainte ca Eu să pățimesc" Lc.22:15, ucenicii devenind astfel primii care vor sărbători anticipat Paștile cele noi care vor fi mai apoi lumii prilej de bucurie năprăită. Această Cină de Taină se permanentizează în Sfânta Liturghie și devine apogeul manifestărilor noastre cultice, devine bucurie pascală a coborârii lui Dumnezeu la noi și de înălțare a noastră la Dumnezeu, devine înviere din monotonia unei vieți lipsite de sens și devine arvună a unei vieți veșnice în Împărăția lui Dumnezeu.

O ieșire din rutină și uneori din tumultul cotidian, este
Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

încercarea conștientizării că Hristos, cu toate că S-a înălțat la cer este și în mijlocul nostru. Dacă zicem și noi împreună cu Toma: "Domnul meu și Dumnezeu meu" cu toată credința noastră, nepipăind trupul Său fizic ci gustând trupul Său euharistic prin Sf. Împărtășanie, acest "meu" este garanția că Hristos Domnul poate deveni un "bun" al nostru, foarte personal și foarte intim, pe care îl purtăm fiecare în inimile noastre. În acest fel trăim prima etapă a învierii noastre și conștienți de această realitate, dorind a o trăi permanent, se produce o comuniune lăuntrică între noi și Dumnezeu, care naște o bucurie negrăită, ce nu are termen de comparație cu celelalte bucurii ale lumii. Într-o formă lirică, această bucurie o remarcă și L. Boga atunci când zicea: "*O, vreau să joc, cum niciodată n-am jucat! Să nu se simtă Dumnezeu / în mine / un rob în temniță - încătușat.*" (*Vreau să joc!*) arătând, la rândul său, că de multe ori noi putem să fim cauza propriei noastre nefericiri.

Se poate observa o proeminentă legătură între înviere și cultură. Dacă obiectivul culturii este acela de a cultiva însușirile bune ale umanității, de a înfrumuseța, a îmbunătăți, a înnobila viața omului pe toate palierele sale existențiale, nu trebuie uitat faptul că societatea de azi moare cultural sau se îndreaptă spre altceva. Dacă oarecând frumosul se încadra în niște tipare, subcultura modernă are altă lozincă: "Nu-i frumos ce-i frumos, ci e frumos ce-ți place!" De aceea cred că oamenii de cultură ar trebui să conștientizeze că au în față de foarte multe ori un public mort cultural, pe care ei trebuie să-l învie, descoperindu-i adevăratele valori și oferind argumente prin care să arate că viața are un sens și merită trăită.

Augustin CÂMPEAN

*Autorul este preot ortodox în comuna Bănișor
 din județul Sălaj*

Cine face să nu cadă norii?

O temă atât de liberă îmi va permite să dau glas unui gând mai vechi: să scriu despre nori. La vârsta când, împreună cu alții de seama mea, căutam pe câmp enigmaticul trifoi cu patru foi, un câțel alb care ne însoțea, sărind greu peste smocurile mai înalte de iarbă, avea mereu obiceiul să latre la nori. Târziu m-am dăruit că o făcea deoarece nu-i cunoștea, așa cum se obișnuise cu noi. Decupaje din acel trecut îmi par astăzi norii pentru că ei doar și fumul își schimbă forma de la o clipă la alta, astfel încât întotdeauna să-i poată lătra cățelii, ca pe niște prezumtivi răufăcători.

Nu știu dacă există o știință a norilor, așa cum aceea parte a dogmaticii care tratează despre îngeri se cheamă **angelologie**, iar ramura mitologiei care studiază demonii și credințele despre ei răspunde la numele de **demonologie**, știu însă foarte precis că studiul norilor este poezia. Nu meteorologie se numește știința

norilor, ci poezie! *Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri* e versul lui Eminescu care-mi revine cel mai stăruitor în minte, pentru pregnanța percepției vizuale a timpului care fuge, obsesie ce roade ființa umană la rădăcină și ilustrare a vergilianului adagiu *Fugit irreparabile tempus*.

Poeții spun că există zile în viață a căror singură frumusețe o dă jocul norilor pe cer. Așa trebuie să se fi născut o carte mirabilă în literatura română, intitulată simplu, ca lecțiile de la școala primară, **Norii**, de Petru Creția. Cred că asemenea cărți ar mai putea fi scrise doar despre frunze și fluturi, despre vânt și despre stânci, despre privire și vis, despre vechile porțelanuri ori despre unele lucruri aflate prin buzunare. Lăsând gluma la o parte, alegem din cartea lui Petru Creția o rostire emblematică despre relația dintre suflet și univers, pentru a o însoți de micile noastre comentarii: *Cerul e plin de amăgiri: albastrul său, soliditatea norilor, ființa stelelor, alcătuirea constelațiilor* (p.24).

Tema acestui verset e **amăgirea, himera, năluca**. Mai întâi, culoarea cerului de aici: un albastru fără suport, iluzoriu, plutind la nivelul limbajului ca palatele din basme, care niciodată nu țin de frig și nu pot feri pe cineva de rele. Cerul de sus și cerul din apă sunt mai goale ca baloanele de săpun pe care ni le trimite un copil de la fereastră. Despre soliditatea norilor n-ar putea vorbi nici măcar cei care *umblă cu capul în nori*, căci norii sunt arhitecturi fluide, cărora, asemeni ființei umane, nu le e dat să fie în două clipe succesive la fel. Stelele și constelațiile care împodobesc cerul - Știm - trăiesc doar în icoana care suie pe cer la mii de ani după ce au murit. Iar într-o proză de Max Blecher, cineva dorește să-și sărute mortul drag, ca prin miracol rămas întreg la mulți ani după moarte. O pulbere brună cade și se risipește printre oase atunci când buzele nesăbuite ating acea amăgire. Și în ochii mei obosiți pare că a mai îmbătrânit și timpul când cățeii lătrau la nori.

Pentru că nu e firesc să nu împărtășești și altora bucuria unei cărți rare, vă propunem mai jos o selecție din **Norii** lui Petru Creția. Utilizăm ediția de la *Humanitas*, 2005. Fraza și perioadele de verset în care s-au scris **Norii** au solemnitatea trebuincioasă celui ce ține în mână o carte. Le desfăcăm în vers liber aici pentru a sugera că și gândurile omenești seamănă cu norii, trecând mereu dintr-o formă în alta.

Antologie poetică Petru Creția

Dintre cei care au văzut cerul,
cei mai mulți vor fi întotdeauna morți.

și tot mai mulți, oricât ne-am
înmulți sub cer.

Asfel că,
spulberate în aer,
topite în ape,
îngropate în pământ,
sunt cerurile fără număr ale ochilor apuși.
(p.12)

Uneori zeii par să calce peste noi și somnul nostru
cu grija pe care o arată caii,
să nu așeze peste noi copita grea. (p.22)

Pisicile ar avea tihnă
și timp
să se uite la nori,
oțioasele și visătoare pisici.
(p.25)

Cerbi suri cu coarne albe trec prin fum,
fugind din lumea noastră,
apusă,
undeva.
(p.33)

Lumea acestei clipe nu e făcută din pâine și din miere,
nici din carne de dulce față.
Este făcută din nori
și din umbre de nori.
Din peisaje ale minții,
poroase ca aerul,
în care bărbați și femei

sunt ca niște copaci în mers
și ca niște trestii clătinate de vânt.
(p.39)

Norilor, ce v-am făcut, ce-aveți cu noi de ne-asupriți,
cu ce v-am supărat?
Voi sunteți mulți
și mari, iar casa noastră mică,
albă, în vârful ei din deal,
se pierde de atâtea săptămîni printre văile voastre
de zgură,
sub plânsul unor aștri tulburi
și înstrăinați.
(p.55)

Într-o bună după-amiază întunecată și blândă
murim
și ne ridicăm foarte încet din rumoare în tăcere,
dintre arbori între nori,
pierzându-ne în lumea lor informă și obscură,
lin frământată de vânt, măturată de vânt.
(p.76)

Dansul norilor morți
părăsiți de lumină,
purtați de vânt ca frunzele uscate
și așteptând iertarea întunericului.
(p.91)

Ieri norii au părut, ciudat, deodată vechi
dar nu bătrâni și obosiți
ci parcă-ai unor alte veacuri,
alte ere,
străini de clipă și rămași în timp.

și însăși murmurarea mării se mutase în alt timp,
greu de determinat și pieritor
străină și de clipă
și de veșnicie.
(p.92-93)

Se sapă-n cer mari peșteri de plumb
și vântul se-nfundă în ele,
vuind și gemând.
(p.119)

Un trupeș nor prea pârguit
și putrezind acum pe-o margine de cer,
pe îndelete mistuit de soare.
(p.123)

Păreau să fie, departe,
fumuri deșarte,
din focuri visate,
uitate,
de suflețe moarte.
Semne, doar semne sunt toate,
cu tâlcuri uitate,
pierdute, cu tâlcuri visate.
(p.132)

În caldă zi de vară timpurie
părea că se lucrează cu mult sânge
la dărâmarea aripii de miazăzi a cerului:
un șir lung de explozii se vedea pe orizont,
dar mute de atâta depărtare.
(p.140)

Viața norilor începe printre noi
și poate fi văzută:
priviți în zori pășunea
de pe o măgură de deal
și veți vedea
cum se înalță printre raze
aburul de rouă.
(p.173)

Comentarii și selecție de
Viorel MUREȘAN

Iuliu Maniu a absolvit Colegiul reformat din Zalău acum 120 ani

I. Zalăul, Sălajul și Colegiul reformat din Zalău în 1890:

La 1890, Zalăul a fost un târg de 6.500 de locuitori, reședința comitatului Sălajului. (În anul 1876, prin unificarea comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc.) Comitatul Sălajului avea 191.000 de locuitori conform recensământului din acel an, din care 117.711 (61,6%) erau români, 67.275 (32,2%) maghiari, 2330 de slovaci, 1593 de germani etc. Pe confesiuni: greco-catolici 111.211 (58,2 %), reformați 51.512 (26,9%), romano-catolici 10.955 (5,73%), ortodocși 8337 (4,36%), israeliți 8435 (4,41%), luterani 620 etc.

În comitat, atunci au funcționat 326 de școli, din care un gimnaziu la Șimleu Silvaniei și Colegiul reformat din Zalău. Dintre celelalte școli: 6 au fost de profil industrial și comercial, 2 școli gimnaziale de stat, 291 de școli elementare și 11 grădinițe.) La vremea respectivă, aproape jumătate din copiii de vârstă școlară nu frecventau școlile. Din această cauză analfabetismul a fost de 67 % în rândul bărbaților și de 77,6 % din rândul femeilor.

La Colegiul reformat din Zalău, limba de predare a fost limba maghiară, deoarece confesiunea reformată în Transilvania este strâns legată de națiunea și cultura maghiară. Dar cu toate acestea, au studiat și elevi de altă etnie și de altă confesiune. În anul 1890, când tânărul Iuliu Maniu a absolvit colegiul, aici au studiat aproape 190 de elevi, în opt clase. Cei 184 de elevi aveau ca limba maternă după cum urmează: maghiară 162, română 21 și germană 1. (Conform *Anuarului* colegiului pe anul școlar 1889-1890, p. 81)

Componența confesională a elevilor era ceva mai diversificată: reformați - 116, romano-catolici - 23, israeliți - 19, greco-catolici - 17, ortodocși - 6, luterani - 2 și 1 unitarian. După proveniența lor, 67 erau din Zalău, alți 95 din Sălaj și 22 proveneau din comitatele (județe) vecine.

Din clasa de absolvenți pe anul 1890, în care a studiat și Maniu au fost 16 elevi, iar componența confesională era: 8 reformați, patru israeliți, trei greco-catolici și un elev romano-catolic. Dintre ei, 15 au absolvit clasa, iar unul a abandonat școala și din această cauză la sfârșitul anului școlar respectiv nu a fost clasificat. (În clasa I-a a colegiului, corespondentul actuali clasei a V-a, începeau anual peste 30 de elevi, din care dacă jumătate terminau după opt ani de studiu.)

Și dacă la o populație de vreo 200.000 de locuitori, erau anual doar atât de puțin de absolvenți, nu e de mirare, că analfabetismul era așa de semnificativ. Tocmai de aceea statutul de absolvent de liceu, la vremea respectivă însemna ceva: o recunoștință socială, un efort material din partea familiei și un efort intelectual din partea tinerilor respectivi. În cazul copiilor talentați, dar din familii mai sărace, existau unele burse, dar de ele nu puteau beneficia doar cei care aparțineau de confesiunea reformată.

Pentru anul școlar 1890, taxele de școlarizare pe un au fost în clasele mari între 20-25 de forinți de argint. (O sumă semnificativă, dacă din 1000 de forinți în patru săli de clase a fost schimbat complet mobilierul școlar și s-au făcut unele reparații în acele săli.) Tot în acel an, colegiul a primit subvenție de la stat suma de 10.000 de forinți. Restul de cheltuieli o făcea de la Biserica Reformată și din surse proprii: taxe și donații.

În anul școlar 1889-1890, în colegiu au funcționat 6 profesori titulari, 6 suplinitori calificați și 3 cu plată cu oră. (În clasele elementare au mai predat și cinci învățători.) Pentru elevii care nu erau de confesiune reformată, religia era predată de externi: un cantor pentru romano-catolici, protopopul greco-catolic din Ortelec (Pop Teodor), de preotul ortodox din Sânpetru (Simoc Teodor) și de rabinul din Zalău pentru mozaici.

II. Iuliu Maniu la Colegiul reformat din Zalău

Iuliu Maniu s-a născut în anul 1873, la Șimleu Silvaniei. (Unele surse dau ca locul de naștere Șimleul, altele Bădăcinul.) El a studiat la Șimleu Silvaniei și apoi la Blaj. De la Blaj, la sugestia profesorului Petri Mór, (el este autorul monografiei în VI volume al comitatului Sălajului), Iuliu Maniu s-a transferat la Colegiul reformat din Zalău. Pe 29 iunie 1888, Iuliu Maniu, împreună cu alți colegi de clasă a semnat în Albumul colegiului, jurând respect pentru legile școlii. (Conform tradiției seculare, elevii ajunși în penultima clasă semnavă acest angajament în cadru festiv.) Dirigintele lui a fost profesorul Kincs Gyula, cel care peste câțiva ani va deveni directorul colegiului și în timpul căruia se va construi clădirea Corpului A.

Elevul Iuliu Maniu a fost un elev model, se pregătea la ore, își făcea temele de casă și în clasa a VII-a (în anul școlar 1888-1889) s-a implicat în activitatea cercului de creație și literatură, participând la ședințe și dezbateri. Îndrumătorul cercului a fost Petri Mór, care îi era și profesor de limbă și literatură maghiară. Pe lângă faptul că tânărului Maniu îi plăceau lecturile, dar având și simț practic s-a înscris și la discipline opționale: stenografie și desen. (Stenografia era binevenită pentru orice viitor funcționar, ce era o carieră sigură și serioasă în Austro-Ungaria, un stat cu o birocrație bine dezvoltată, dar nu excesivă.) La învățătură a avut rezultate bune, fiind între cei trei premianți ai clasei, la sfârșitul anului școlar primind premii în cărți.

În clasa a VIII-a (echivalentul actualei clasei a XII-a), Iuliu Maniu, ca și în anul școlar precedent a fost un elev sânguinos și activ. Acest lucru a fost recunoscut de către profesori, de diriginte și de colegi. Tocmai de aceea, colegii de la cercul de creație și literatură, l-au ales în funcția de secretar al cercului.

În clasa lui Maniu din 16 elevi, el a fost unul dintre cei mai tineri, având la sfârșitul anului școlar 17 ani și jumătate. Dintre colegii de clasă, unii erau cu trei sau chiar cu patru ani mai în vârstă. Examenele pentru sfârșit de an școlar pentru clasa a VIII-a au avut loc pe 16-17 mai, 1890. Ca urmare a rezultatelor bune, Iuliu Maniu din nou a fost premiat, împreună cu alți trei colegi de clasă.

Imediat după terminarea anului școlar a urmat *bacalaureatul*: între 19-23 mai au avut loc examenele scrise, din următoarele discipline: Limba și literatura maghiară, Limba latină, Limba greacă, Limba germană și Matematică. (Profilul colegiului era practic de cultură generală, dar disciplinele umaniste având o anumită predominanță.) Probele orale au fost susținute în zilele de 20 și 21 iunie. Absolventul Maniu și la acest examen final s-a prezentat bine și a fost declarat apt să urmeze studii universitare.

III. Iuliu Maniu: Cariera de mai târziu

După cum se știe, Iuliu Maniu a absolvit dreptul iar după aceea a devenit avocat, dar și mai important a fost, că a urmat o carieră politică. Au fost anii când în Partidul Național Român a învins curentul "activist". (Anterior, cei mai mulți reprezentanți ai românilor din Transilvania, în semn de protest față de dualismul austro-ungar, au refuzat participarea la viața politică, parlamentară, adoptând "pasivismul".)

La începutul secolului al XX-lea, Maniu a activat în Parlamentul Ungariei, ca reprezentant al românilor din Transilvania. Mai târziu a fost unul dintre principalii realizatori al actului de la 1 Decembrie 1918, apoi a condus Consiliul Dirigent (guvernul provizoriu al Transilvaniei de la sfârșitul anului 1918 - până în primăvara anului 1920.)

A desfășurat o activitate politică intensă și în întreaga perioadă interbelică, fiind fondatorul Partidului Național Țărănesc (1926), îndeplinind și funcția de prim-ministru al României, în perioade cât se poate de dificile.

Aceste "bătălii politice", mai întâi de la Budapesta și apoi de la București, l-au ținut departe de meleagurile natale și de școala sa, dar nu a uitat acești ani și pe acești oameni, care l-au sprijinit în formarea personalității sale.

Iuliu Maniu a atins în cariera sa politică ce poate fi atins de un ardelean minoritar în Ungaria, fără să facă concesii dezonorante: a fost conducătorul Partidului Național Român și

cel mai activ deputat român în Parlamentul de la Pesta. Apoi, în România, a ajuns în funcții mult râvnite, dar el nu a profitat de funcții publice, ci a servit interesul public, în sensul cel mai potrivit al cuvântului.

De data aceasta, nu dorim să vorbim prea mult despre omul politic Iuliu Maniu, ci despre absolventul de odinioară și despre relația sa cu "Alma Materul" din Zaláu.

IV. Relația lui Maniu cu școala sa din Zaláu

În deceniile ce au urmat anului absolvirii, Iuliu Maniu mereu a păstrat în memoria sa colegiul, unde s-a maturizat, unde s-a format în bună măsură. În toate împrejurările a vorbit cât se poate de frumos despre acest colegiu. De exemplu, în dezbaterile parlamentare de la Budapesta, chiar în cuvântările sale din plenul Camerei Deputaților a pomenit de multe ori numele colegiului, susținând autonomia instituțională în fața amestecului statului. Merită să cităm, din discursul său în favoarea autonomiei profesionale și instituționale. El a fost acuzat de colegi că dorește doar autonomia bisericii din care el face parte. De remarcat și coerența argumentelor aduse în sprijinul părerii sale:

"Să nu se gândească Onorata Cameră, că eu, ca și greco-catolic, protejiez doar autonomia confesiunii mele. Dimpotrivă, eu sunt convins în adâncul sufletului meu, că premisa evoluției corecte a vieții religioase constă în autonomia confesională, drept pentru care, eu doresc asigurarea autonomiei tuturor confesiunilor. Vă rog să mă credeți, că durerea mea nu este mai mare, dacă este știrbită autonomia confesiunii mele, decât dacă este atacată autonomia altor confesiuni, sau pe căi ocolitoare se comit fapte de către stat sau biserică, care știrbesc autonomia confesională - acum sau pe viitor.

Să nu vă închipuiți, că pe mine nu mă doare, de exemplu, dacă Biserica Evanghelică Reformată, care este autonomă prin statut și care are instituții frumoase, și totuși cât de mult este preocupată de obținerea subvenției de stat. Nu mă bucur, deoarece aceste subvenții de stat, întodeauna sunt date cu un anumit gând ascuns și în anumite condiții. Ce acum, pare să fie în favoarea Bisericii Reformate, peste anumit timp, când la cârma guvernului nu vor fi aceia, care sunt doriți în acele funcții, atunci sigur că va fi păgubos pentru ei. Eu m-am format în colegiul reformat din Zaláu, și să mă credeți, că în memoria mea se păstrează mult mai frumos acel colegiu, în modestia sa, când încă se întreținea din resurse proprii, cu onorații săi profesori, decât colegiul din Zaláu în al său palat pompos și cu profesorii retribuiți de stat. Tare mă tem, că acel palat luxos nu stă astăzi pe acel fundament sigur, pe care s-a bazat clădirea cea veche, dar onorabilă și modestă." Iuliu Maniu considera, pe bună dreptate, că autonomia instituțională este mult mai scumpă, decât subvenția de stat, care este râvnită de unii, dar respectivii nu sunt conștienți, că statul dacă contribuie la întreținerea unei instituții, atunci dorește și sporirea influenței sale.

Da, Maniu nu a fost doar un politician consecvent, ci și un absolvent și un om recunoscător. Către sfârșitul deceniului al treilea, în condiții total schimbate, (după 1918), când el nu mai activa în Parlamentul de la Budapesta, ci în Parlamentul României, și când școala sa din Zaláu a pierdut statutul de școală publică, a intervenit ca acest colegiu să reprimească statutul pe care-l merita. (Pierderea aceluia statut nu însemna doar o pierdere de prestigiu, ci chiar putea să ducă la desființarea

colegiului. Iar pentru elevii de atunci însemna un efort material și intelectual în plus.) Ca politician responsabil, deputat, șef de partid, iar apoi și prim-ministru, a fost preocupat de luptele politice din perioada interbelică, dar nu a uitat de "Alma Materul" său drag, aflat în primejdie.

După scurgera timpului, după un nou deceniu și mai greu, marcat de criza economică, dinastică și politică, tot a avut forța să-și aducă aminte de această școală: cu ocazia întâlnirii de 50 de ani de la absolvire, în mai 1940, la care nu a putut participa, Maniu a trimis o telegramă, în care își saluta colegii, profesorii și școala. Telegrama, din politețe și respect, a fost scrisă în limba maghiară și a fost publicată în anuarul colegiului pe anul 1939-1940. Iată textul integral al telegramei:

Diracțiunea Liceului Evangelic Reformat Maghiar Zaláu
Îmi pare nespun de rău, că datorită preocupărilor mele
urgente de aici, nu puteam să mă prezint personal să-mi exprim
omagiul cu ocazia aniversării a cincizeci de ani de când am dat
examenul de bacalaureat. Nu pot să las nemarcată această
ocazie oferită de o zi aniversară, să nu-mi exprim recunoștința
deplină și omagiul meu față de profesorii defuncți și actuali ai
acestei școli eminente. Printre zidurile instituției, de timp foarte
îndelungat, neconținut se sâdăște în sufletele noastre simțul
onoarei, libertatea gândului și cuvântului, și idealurile mărețe
de iubire față de neamul fiecăruia, care au fost sădite definitiv
în sufletul meu, și care mă călăuzesc ca niște torțe de nestins.
Din sentiment de recunoștință ridic altare în memoria tuturor
foștilor mei profesori, în special în memoria fostului meu
director Berényi János și fostului meu profesor Kincs Gyula.
Mereu voi aprecia bunăvoința lor manifestată față de mine,
precum și exemplul pedagogic personal.

Vă rog, domnule director, să primiți și să transmiteți salutul
meu și recunoștința mea deplină, merituoasei instituție a
dumneavoastră, tuturor profesorilor dvs. Și în mod special
singurului profesor încă în viață, a domnului profesor Kerekes
Ern?, mult stimat și iubit de noi toți.

Fostul elev al dumneavoastră, gata să vă servească
Iuliu Maniu

Apoi au venit pe rând: Dictatul de la Viena, războiul mondial și actul de la 23 august 1944, fiecare cu consecințe cât se poate de nefaste. Nu știm, dacă în acești ani deosebit de dificili, Iuliu Maniu a mai avut răgazul de a se preocupa de acest "Alma Mater" care l-a lansat în lume. Destinul tragic l-a condus acolo, la Sighet, unde a devenit martir. Cei care l-au trimis acolo, au fost net inferiori, dar la vremea respectivă ei au fost la putere. Iar cine deține Puterea, dictează condițiile... Cam așa se petreceau evenimentele acum 60, acum 50 sau acum 25 de ani. Depinde de noi toți ca asemenea evenimente să nu se mai repete.

LÁSZLÓ László

Decupaje din trecutul satelor noastre

Istoricul, profesionist sau amator, poate decupa din trecutul satelor noastre, secvențe mai lungi sau mai scurte și ele pot deveni, după caz, articole sau studii de specialitate. Dacă el își propune să studieze exhaustiv trecutul localității respective, își propune, de fapt, să scrie istoria acesteia, care poate lua forma unei lucrări de sine stătătoare sau pe cea al unui capitol de monografie.

Revista "Caiete Silvane" a încurajat scrierea de monografii
Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

publicând numeroase schițe monografice și chiar monografii întregi. Multe din satele sălăjene au acum monografii, scrise înainte sau după decembrie 1989. Întrebarea este, dacă o monografie, odată scrisă, poate fi considerată un act definitiv? Răspunsul este categoric nu.

În primul rând, pentru că, așa cum spune scriitorul Radu Paraschivescu, "Trecutul este un geamantan care se dilată în permanență". Scotocind prin biblioteci și arhive, vizitând muzee, apelând la memoria concetățenilor noștri, aflăm tot timpul date noi privind trecutul, date cu care putem îmbogăți conținutul monografiilor. Surse deosebite de date pentru autorii de monografii din județul nostru au fost și sunt depozitele Arhivelor Naționale Sălaj și anuarul Muzeului de Istorie și Artă din Zaláu, "Acta Mvsei Porolissensis".

Al doilea motiv este acela de-a înlătura elementele subiective în tratarea anumitor teme, la care autorii monografiilor au fost constrânși de contextul politic în care le-au scris. Mai ales cele scrise în epoca comunistă sunt pline de denaturări și omisiuni, mai ales atunci când este vorba de cei 45 de ani de tristă amintire. Istoricul Nicolae Iorga spune: "Istorie se cheamă ceea ce s-a întâmplat cu adevărat, nu ceea ce am vrea să se fi întâmplat". Ori, comuniștii își doreau ca istoria acestei epoci să reflecte, în primul rând, lupta de clasă - una falsă, evident - și marșul triumfător al societății românești spre comunism, care a dus, după cum am văzut, într-o fundătură.

Desigur, niciodată nu vom fi în stare să scriem o istorie sută la sută adevărată, atâta timp cât nu dispunem, totdeauna, de toate elementele pentru a judeca un anumit eveniment, o anumită personalitate sau o anumită epocă și atâta timp cât istoriile sunt scrise de oameni. Important este, susțin unii istorici, ca istoria pe care o scriem să fie sinceră. Florin Constantiniu a scris chiar "O istorie sinceră a poporului român". Întrebarea este, a reușit el să înlătore, în întregime, subiectivismul personal cu care a tratat anumite teme? Cu siguranță, nu.

Care ar putea fi modalitatea ca fiecare localitate să colecteze în mod continuu date privind istoria și prezentul ei, ca, periodic, să-și completeze monografia? Ca să răspund la această întrebare am să dau exemplul satului meu natal, Bănișor.

În 2003, în Bănișor a luat ființă Asociația "Fiii Satului Bănișor" care și-a propus să tipărească monografia localității și să editeze un anuar al asociației, în care să vină cu elemente noi privind trecutul satului și în care să consemneze evenimentele notabile din prezentul lui.

Bănișorul nu este un sat foarte important, în care să fi avut loc, în trecut, evenimente deosebite, pe care să le găsim, cu ușurință, consemnate în documentele vremii. Cu toate acestea, datorită strădaniei consătenilor mei, în fiecare număr al anuarului, care are în medie 100 de pagini și a ajuns la numărul 6, au apărut date noi privind instituțiile satului, personalitățile satului, întâmplările care au avut loc în sat, participarea bănișorenilor la evenimentele de importanță regională sau națională, datinile locale și folclorul local. Din paginile revistei n-au lipsit nici creații literare, în versuri sau proză, ale fiilor satului. Anuarul apare în fiecare an la 15 august, zi în care sărbătorim hramul bisericii din sat și ziua satului. Se vinde ca pâinea caldă. Nu reușim să satisfacem cererea locală cu tirajul mic, care ne stă în putință.

După modelul nostru, anul trecut, a luat naștere și în Meseșeni de Sus o asociație similară, care a scos și ea primul număr ale unei publicații anuale. Credem că ar trebui încurajată

înființarea de astfel de asociații în toate localitățile județului.

O posibilitate de-a umple golurile de informații privind trecutul localităților noastre și trecutul în general, la care recurg uneori scriitorii, este ficțiunea. Au apelat la ea toți autorii de romane istorice, străini sau români. Mihail Sadoveanu, de exemplu, îmbinând cu pricepere informația istorică și ficțiunea, a reușit să reconstituie epoca de glorie a Moldovei și portretele eroilor acestei epoci și să le confere, amândurora, un înalt grad de credibilitate. Neagu Djuvara susține că nu poți reuși așa ceva fără o implicare sentimentală deplină, fără să trăiești o "emoție istorică" atunci când îți propui să tratezi cu mijloace literare un subiect din trecut. Romanul istoric, povestirea istorică, poezia inspirată din istorie au constituit și continuă să constituie o sursă importantă de informație de gen pentru un larg spectru de cititori. Îmi amintesc cu plăcere că, în copilărie, am savurat romanul în versuri "Gruic-al lui Novac" al scriitorului Petre Dulfu, născut în Sălajul istoric. Atunci am făcut cunoștință cu turcii și am aflat, cu revoltă, ce pacoste au constituit ei pentru noi românii. Recent, din nevoia de documentare, am citit cartea "Din trecutul Silvaniei - Legende" a istoricului și scriitorului sălăjean, Victor Rusu. Este vorba, de fapt, de o singură legendă, cultă, în care facem cunoștință cu epoca voievodului român Gelu, din perioada invaziei ungarilor în Transilvania. Cu aceste două exemple am vrut să reamintesc că în Sălaj există o tradiție a literaturii de ficțiune istorică, tradiție care merită continuată.

În măsura în care perioada copilăriei a celor care am trecut de 70 de ani a devenit deja istorie, am scris și eu, recent, două romane istorice, a căror acțiune se petrece în județul nostru, în epoca de instaurare a comunismului în țara noastră. Am încercat să servesc, în special tinerilor, informații despre această epocă și nu numai despre ea, în doze aproape homeopate. Am observat că ei devin refractari atunci când astfel de informații li se servesc en-gros și am sperat că, servite astfel, ei le pot asimila pe nesimțite. Fiind vorba și de două cărți de aventuri, am încercat, la figurat vorbind, să-i fac pe tinerii mei cititori să înghită o pilulă amară într-un înveliș de bomboană. Este aceasta o metodă de a-i face să ne înțeleagă pe noi și epoca pe care am traversat-o și de a-i împiedica să cadă în mrejele unei ideologii mincinoase? Eu cred că da.

În finalul acestei scurte alocuțiuni, doresc să decupez din trecut, o secvență foarte scurtă, care se referă la adevărata luptă de clasă, la cea care-i opunea pe consătenii mei, iobagi, stăpânilor lor, care, de-a lungul timpului, s-au numit Banffy, Rakoczi sau Bathory. Este vorba de balada "În pădurea Banului", culeasă din Bănișor, sau, mai bine zis, este vorba de un ciot, de ce s-a mai păstrat din această baladă. O reproduc la adresa acelor autori români, care deplâng resemnarea croului "Mioriței" și consideră atitudinea lui caracteristică pentru poporul român.

Foaie verde a bobului
În pădurea Banului
Cântă puiul cucului:
Cătu-i lungu, cătu-i latu
Fecior de bănar nu-i altu,
Nici haiduc ca Pătru Mantu.
Dimineața el se scoală
Domni mari și boieri înșeală.
În pădurea Banului,
Beau voinicii Mantului.
Unii beau, alții mănâncă,

Uite și jandarii pică:

- Bună ziua hoților!
- Mulțumim jendarilor!
Hai poftiți cu noi la masă
La carne de oaie grasă.
- Noi n-am venit să mâncăm,
Ci pe Mantu să-l legăm.
- Pe Mantu nu li-ți lua
Până capul sus ne-o sta.

Artemiu VANCA

Megapower

Sub unghii mai porți
cenușa adevărului
iubita e îndrăgostită
de șarade inexistente
în van e totul
din miezul lucrurilor
nu mușcă decât
închipuirea și neantul
cuvintele ca niște soldați instruiți
mărșăluiesc spre poem și ard

sătul ești de mult
prea puținul clipei
de mult prea văzutele astre
chemi absolutul pre numele său
cel mai mic - megapower
(vine o muscă să ți se-așeze
pe pleoapa stângă)
eul-călăul
în uniformă de piatră
îți face un semn

(abisule-visule
ce urci prin mine
spre tine
simfonia care sunt
te va asurzi)

Daniel HOBLEA

Incursiune în istoria aproximativă

Trăim într-o lume a desensibilizării, a unei continue aridizări emoționale. Indiferent însă de învelișurile cu care s-ar proteja, de zidurile construite în timp, după care s-ar ascunde, de faptele neinspirate, nejustificate ori oribile pe care le-ar comite, conștient sau inconștient, conform cu nivelul de educație propriu, fiecare tânjește după binele universal. Nod gordian, despicare a firului în patru ori nod în papură, "binele" - categorie filozofică, alături de "adevăr" și "frumos" - a fost de nenumărate ori interpretat, explicat, impus, răstălmăcit și pretins. Nu există religie, artă ori știință care să nu fi servit într-un anumit punct al dezvoltării ori expansiunii sale, o descriere a acestei noțiuni, oferind - evident - varianta personală. Chiar dacă acceptăm că "binele" este o categorie filozofică pe care nu o putem îngrădi

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

între chingile unei definiții infailibile, mintea caută totuși exprimarea intrinsecă și, de asemenea, exteriorizarea acesteia. Nu necesită o structură emoțională ieșită din comun nici compasiunea, nici empatia, nici înțelegerea. Poate mai degrabă un timp alocat meditării asupra acestor noțiuni. Numai că omul de azi nu prea pare să fie disponibil să-și sacrifice timpul, împotmolit în greutățile emergente ale vieții cotidiene.

"Binele", "adevărul" și "frumosul" par a fi noțiuni inextricabil îngemănate cu "istoricul". Facem atât de multe referiri gratuite la civilizațiile apuse, opunem problemele omului din antichitate cu cele ale omului din epoca modernă, căutând, cel mai adesea, cu bună credință, să evităm greșelile trecutului pentru a ne putea construi un viitor mai corespunzător cerințelor noastre. Problema este că "istoricul" nu e un adevăr infailibil, ca atare, nu este un teren sută la sută sigur pentru fundamentarea viitorului. Istoria se transmite fie prin tradiția orală, fie prin cea scrisă, însă oricare dintre acestea este supusă interpretării subiective a aceluia care transmite mai departe informația. Ceea ce exprimi în cuvinte, ceea ce faci este adânc impregnat de personalitatea ta, unică și irepetabilă. Ceea ce spui nu va fi aproape niciodată perceput de către ceilalți/ceilalți cu exact acel conținut pe care ai fi vrut să-l transmiți. Între cuvântul emitentului și imaginația receptorului informația se deformează și se trunchiază suficient pentru ca "istoricul" și "adevărul istoric" să nu mai poată fi echivalate. Un exemplu concludent în acest sens este manualul de istorie valabil în cei cincizeci de ani de dictatură comunistă, manual rescris și ajustat după 1989 de mai multe ori.

Propria noastră luare de poziție, fățișă ori subconștient latentă, este urmare a tipului de îndoctrinare la care am fost supuși în perioada adolescenței, în principal, aceasta fiind vârsta când tânărul este, pe de o parte, foarte deschis către lume și în căutare de ideal de viață, însă, pe de altă parte, este ușor de manevrat de către un adult abil în exprimare. Tocmai din cauza celor trei categorii fundamentale enumerate la început, interlocutorul mai naiv poate fi convins că, așa cum ceea ce este adevărat și bine, de exemplu, este în mod necesar și frumos, tot așa, dacă ceea ce este bine și frumos (pentru mine), va trebui să fie și adevărat (pentru interlocutor).

Pe vremea când mai aveam în față alternativa alegerii (dulcea copilărie, când nu ești în mod necesar responsabil de urmările gândurilor și faptelor tale), aceasta mi s-a părut a fi o dovadă a libertății personale. Cu timpul am început să bănuiesc că cel mai fățarnic dar pe care i-l poți oferi unui copil este libertatea alegerii. Cumpănirea datelor unei probleme de viață, discernământul, circumspecția introspectivă sunt trăsături de personalitate care se acumulează în timp, nefiind la îndemâna copilului needucat ori chiar a adolescentului aflat sub mantaua negării oricărei autorități. Perceperea realității în sine este o activitate cerebrală atât de personalizată, de subiectivă, încât ar trebui să fie, la rândul ei, obiectul unui studiu comparativ. Binele, răul, frumosul, urâtul, cinstea și corectitudinea nu pot fi definite infailibil, demonstrate ori impuse. Este bine, să ce? Să-ți torni vecinul la securitate, în speranța obținerii unor bunuri materiale? După instaurarea la putere a comuniștilor au fost prizonieri mii de intelectuali, de la dascălul de sat până la episcopi, de la învățători la oameni de artă, scriitori,

filozofi... O fi fost bine pentru ei faptul că au fost prezentați în mod deliberat ca niște dușmani de clasă poporului suveran (și, mai mult sau mai puțin, analfabet)? E drept, li s-a oferit alegerea între a deveni, subsecvențial, trădători ai altor elemente social periculoase, vizavi de apropierea de sublim prin spiritualitate și transcenderea într-un nivel superior al intelectualității. Ghinionul lor, dacă procesul de sublimare, împerechiat cu detenția sau gulagul românesc, adică munca silnică la canal, a dus la eliminarea lor fizică. Sigur, în perspectiva anilor care au trecut putem presupune și că, aceia care au scăpat cu viață și care, eventual, și-au recăpătat și bunurile, sau măcar o parte din ele, au rămas cu un capital extraordinar de amintiri din anii de detenție, amintiri care au putut fi, după 89, exploatate la maxim, dovadă fiind cererea pe piața cărții pentru literatura de sertar, memorii și amintiri. Faptul că relatarea celor suferite a reprezentat pentru mulți nu numai o exorcizare a răului în sine cât și o potențială mină de aur nu mi se pare totuși a fi un fair trade, adică un schimb cinstit pentru anii pierduți din viață în sărăcie și în stresul indus de nesiguranța clipei. Ori, acești oameni au fost văduviți de posibilitatea alegerii. Iar, în cele câteva decenii de putere proletară s-a ajuns la promovarea fățișă și, până la urmă, plină de succes a intelectualului ca dușman al muncitorului onest, care produce. Produce bunul material, atât de necesar traiului zilnic. Pentru a face timp de opt sau zece ore aceeași mișcare intrată în rutină nu e nevoie de prea multă carte. Este suficient să fi absolvit, într-un fel sau altul, o școală medie sau profesională. Viața devine astfel foarte simplă. Sculat, muncit, mâncat, procreat, culcat. Activități aseasonate cu o băutură la crâșma din colțul străzii, cu știrile de cancan expuse cât mai mustind de vulgaritate și cu o trântă pe măsură (în colțul patului). De asemenea, statul este liber să aleagă tipul de cetățean care corespunde cel mai bine așteptărilor sale pe durată scurtă sau lungă de timp. Pe durată scurtă - cam cât un mandat - pare să convină cetățeanul imatur intelectual și emotiv, ușor de stărnit și, de asemenea, ușor de manevrat. Pe o bătaie mai lungă un astfel de cetățean probabil că va deveni juvăt la gât și bolovan la picioare. Dar pentru un alt mandatar al puterii, nu-i așa? Privind înapoi în istoria nu prea îndepărtată, aceea pe care am trăit-o și a cărei interpretare pentru uz personal mi-o asum, constat că lucrurile nu au stat altfel nici în trecut. Părinții mei, tineri membri ai unui partid proletar, proletoctulist și pro- nu mai știu nici noi ce, fabricau după orele de muncă afișe cu Tito, măcelarul. Și credeau onest că Tito e măcelar, pentru că așa spunea partidul. Ei bine, peste zece ani a fost Tito, marele prieten al poporului român. Afișele, le-a spălat ploaia. În nebunia generală din anii optzeci, din afișe ne zâmbea, într-o ureche, perechea ... le-am uitat numele, ce ți-e și cu subconștientul acesta colectiv. Apoi, de Crăciun, bucurăstăni și-au luat rația de libertate. Acum o au. Sunt liberi să moară de foame, că băncile s-au înmulțit peste noapte și, odată cu ele, dătornicii vânduți. Care sunt liberi să aleagă: rămân în țară, sau ubi bene, ibi patria.

Sinuos și plin de hățisuri acest tao al liberei alegeri. Cât de greu este să împletești din istoria personală a individului istoria unui cuplu, darmită istoria unei familii sau a unei societăți.

La fel cu tao, istoria este o aventură croită pe măsura persoanei care o trăiește. Aproximativ.

Simone GYÖRFI

Filigrane andersiene

Hans Christian Andersen (1805-1875) a devenit cunoscut mai ales prin basmele sale, dar scriitorul danez a excelat și în alte domenii. Foarte puțini, numai cei care i-au citit autobiografia, "Povestea vieții mele", știu că orfanul de tată crescut de un cizmar tăcut și cumsecade a avut o voce excepțională și, după ce a crescut și i s-a schimbat, l-a bătut gândul să învețe baletul, aspirație neîmplinită din cauza lipsei de resurse materiale. În muzeul din Odense, orașul său natal, există mai multe colecții: scrisori, jurnale, autografe, portrete, fotografii, ediții ale cărților traduse în peste o sută de limbi, biografii, studii critice, hărți ale călătoriilor întreprinse între 1831-1873. Alte expoziții prezintă celelalte laturi ale personalității marelui creator: ilustrații, colaje, schițe de călătorie, panouri împodobite cu desene în sepia și tuș negru.

O parte dintre desenele făcute în 1841 se referă și la România. Venind dinspre Grecia și Turcia, Andersen a debarcat în Constanța, a traversat Dobrogea, apoi s-a urcat în Cernavodă pe vaporul austriac "Argos" (o navă levantină: nume grecesc, echipaj italian, comandat de căpitanul dalmat Marco Dobroslavici) și a urcat pe Dunăre. A petrecut mai multe zile în Orșova, la granița dintre imperii, stație menită să prevină pericolul izbucnirii unor epidemii. Aici a desenat clădiri, peisaje, siluete de femei și copii. Om foarte activ, forțat să petreacă o vreme într-un singur loc, și-a notat plin de neastâmpăr, pentru a publica ulterior în volumul "Bazarul unui poet": "Intrarea noastră în carantină ar fi fost bună de pictat: jur împrejur, munții împăduriți; în față, o câmpie întinsă și verde pe care artistul ar fi putut plasa căruțele încărcate cu desagi noștri, trase de boi albi și mânați de țărani valahi în cămășoale albe, cu pălării uriașe atârându-le până pe umeri". Din păcate, ediția românească (tradusă și prezentată de Grete Tartler) este ilustrată cu multă zgârcenie. Nu-i nici o nenorocire, s-a inventat internetul, așa că desenele care ne-ar interesa pot fi cercetate acum on-line pe situl muzeului amintit.

O altă mare pasiune a lui Andersen au fost decupajele din hârtie. Ele au rămas fie sub forma unor tablouri de sine stătătoare, fie lipite pe paginile unor albume păstrate de rude, admiratori ori mecena ai artistului. Pe vremuri, "scrierile cu foarfeca" se numeau dantelării, tăieturi sau filigrane din hârtie. Astăzi li se spune "kirigami", un termen pompos, artificial, modelat după cuvântul care desemnează împăturirile din hârtie: "origami". Dacă decupajele sunt pliate și capătă volum, va să zică devin tridimensionale, atunci vorbim despre "origamic architecture".

Din fericire, în secolul XIX, nu existau atâtea criterii, nuanțe și nume savante pentru a denumi tipuri diferite de decupare. Rețeta brâncușiană de creare a capodoperelor se aplică și aici: artisticul se simplifică în mod genial pe parcursul genezei, viziunea capătă un contur delimitat intuitiv, creația (noul) apare ca Venus din spuma mării prin eliminarea suplimentarului, prin

renunțarea la tot ceea ce este inutil. Michelangelo folosea dalta ca să ajungă la carnea de marmură a statuiilor închistate în rocă. Pictorii chinezi își materializau viziunile artistice cu pensulele îmbibate în tuș, prin delimitarea fluentă și ritmică a conținuturilor trasate în vidul reprezentat de suprafața mătăsii. Hiperactivul Andersen recurgea la foarfecă pentru a elibera formele din omogenitatea și netezimea lipsită de imaginație a colilor cumpărate în papetării.

Unele plăsmuiri par să devanseze cu un secol acele tresăriri ale subconștientului induse de avangardismul structurat în curente precum suprarealismul sau onirismul. Morarul este un bunic voios din care cresc aripile unei mori de vânt, la poalele căreia copii cu umbrele se joacă ținându-le în față, de parcă s-ar feri de răutatea vântului. Pe partitura unui cântec cu acompaniament la pian, dansează doi drăcușori cu ciubote răsucite la vârf. Din pânțelece unuia, ne fixează doi ochi de lup. Nasul lătareț, urechile clăpăuge, capul turtit îi dau o înfățișare fioroasă, de indigen cu apucături canibalice. Alături, un spiriduș numai cap și picioare, o mască încălțată din care răsar alte două chipuri în profil ca două încrângături de coarne. Deși perfect simetrice, ele devin dinamice prin înclinarea lor. Când decupa, poetul prefera adesea să îndoaie hârtia, astfel încât liniile tăiate să se oglindească reciproc.

Subiectele preferate sunt teatrul, scena, balerinele, lebedele. De altfel, când criticul Georg Brandes i-a cerut să-și povestească viața, Andersen a replicat: "E deja scrisă, e povestea răuștei urâte". Lui Andersen îi plăcea și să suprapună petice diferite colorate, lipite ca ornamente ale unor fâșii mai mari, combinate astfel încât să creeze diferite modele.

Dar esteticul a fost adesea abandonat ludicului sau, și mai rău, convenționalului. Ocazional, poetul a decupat îngerași și inimioare, ca orice copilându dornic să capete un pic de atenție și de afecțiune. Spunea Mihaela Cernăuți-Gorodețchi în prefața celor "14 povești nemuritoare" publicate cu prilejul bicentenarului nașterii (2005): "ținutul Andersen este captivant nu doar în ciuda, ci (am spune) tocmai datorită varietății sale, datorită reliefului său accidentat: provoacă, nemulțumește, săcăie, agasează și, în același timp, surprinde, încântă, pune pe gânduri, limpezește, înseninează. Este un univers ADEVĂRAT - imperfect și viu."

Decupajele realizate cu multă plăcere de Andersen cuprind în golurile tăiate în hârtie tot atâtea povești nescrise, dezvoltări atent cumpănite, întorsături surprinzătoare, portrete, peisaje, umbre și lumini. Scriitorul danez ne propune să trăim încă o aventură a înțelesului la vârsta inocenței, prin vizualul modelat bi- sau tridimensional cu foarfeca. Unele dintre aceste creații inedite reușesc să ne facă să ne gândim la fel cum ne-au vrăjtit și celebrele sale basme.

GYÖRFI-DEÁK György

Ține-te bine în lumea care nu știe cum să facă față trecutului

"Dacă nu vrei să urmezi drumul mare, ci treci podul aruncat peste Bistrița aproape în fața curții boierești, dai prin frumosul sat Râpciuni, zâmbind în verdeață, și după ce ai lăsat în stânga într-o întunecată adâncătură *sihăstria de la Hangu, care în*

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

veacul nostru prea pozitivist nu mai e cercetată decât din nelegiuță curiozitate (s. n.), apuci pe malul Bistriței și mergi în drept cu drumul mare care urcă și coboară, se pierde și se arată iar, urmând frământările munților sterpi în care e săpat", observă Alecu Russo în urmă cu peste 150 de ani în *Piatra Teiului*, scriere talmăcită din franceză de Mihail Sadoveanu. În câteva rânduri de notație, uitate de critica literară și ignorate de cititori, se ascunde o întreagă filosofie, care ar putea să ne lumineze identitatea în raport cu trecutul. Dincolo de faptul că, pe doar câțiva kilometri, un călător poate să descopere o lume, e pus în metaforă, fără intenții strict conotative, însuși felul nostru de a fi. Parcă nu e prea departe de noi practica voiajului la mănăstiri de dragul aerului proaspăt și al peisajului, și nu al reculegerii, căutând mănăstirile în ghiduri turistice și nu neapărat la îndrumători spirituali.

Trecutul se lungește mereu spre noi cu vioiciune sau nu ne părește imediat deoarece nu se simte împlinit și rezolvat (prin prezent). Există în noi o incapacitate de a rezolva prezentul și acest lucru își cere reiterarea problemelor printr-un trecut care se face mereu invocat, luat în seamă, trăit. Dar cum îți poți trăi trecutul când ești chemat să dai curs prezentului? Soluția o găsim - pare-se - prin alegerea drumului secund, mergând "în drept cu drumul mare", cum zicea Alecu Russo. Aici, în această dimensiune secundă a trecerii noastre prin timp, găsim exotismul peisajului, frumusețea și originalitatea acestuia, trăim frământările existenței, dar, se pare, ne le găsim acestora un răspuns. Drumul (nostru) urcă și coboară, precum cel admirat de romanticul pașoptist, dar evoluează la o *altitudine stearpă*, pe care o putem interpreta în fel și chip. Suntem conștienți că frământările noastre sunt reale, că durerile noastre sunt irevocabile, asigurându-ne un anume drept la demnitate, dar această demnitate nu ne e întotdeauna recunoscută, nu e conștientizată în mod clar chiar de noi înșine.

Trecutul vine mereu peste noi neclasificat, neclasicizat, și ne validează metehnele, menținându-le într-un *timp neîncheiat*. Facem din el glume nevindecate, încremeniți într-un proiect al comicului sau al grotescului, ca în Caragiale, dar proiectul acesta a început înainte de epoca dramaturgului din Haimanale. Oare nu găsim și în observațiile călătorului din *Balta-Albă* de Vasile Alecsandri acea "dualitate" a obiectului perceput, dualitate trăită prin ființa și personalitatea sa de Alecu Russo? Observă francezul poposit pe meleaguri valahe: "Nu cred să fie alt spectacul în lume care să-mi poată face o impresie mai mare decât aceea ce mi-au pricinuit privirea aceluia tâng nou, care la cel mai mic vânt era în primejdie de a se prefăce în ruine. Pe de o parte, *ticăloșia pitorească* (s. n.), pe de altă parte *luxul echipajelor* (s. n.) ce alerge pe malul bălții; acel amestec de toate contrasturile mă silea să mă cred când într-o insulă din Oceania, când într-o capitală a Europei, și prin urmare nu știam cu siguranță dacă acele ce vedeam era un vis a închipuirii mele sau lucruri de ființă." Nu trăim noi oare, mereu, între ticăloșia pitorească și luxul echipajelor trase de cai putere, fie ea orice epocă ne-ar încadra? "Contrasturile" se amplifică și noi nu știm dacă asta e din cauza înrâncenării tradiției din noi sau a unei pretense modernități, în care intrăm legați la ochi. Și avem sentimentul mereu că această lume, specifică nouă, în care trăim ca singură alternativă, această lume deci e gata să se prăbușească la cea mai mică adiere de curent ideologic, ca să nu mai intrăm în empirie și să facem trimitere la prăbușirile aduse de fiecare schimbare de ceată-ceartă la cârma țării... Cu un cinism

disimulat, facem glume pe seama condiției noastre, dar frământarea și întrebările rămân ascunse, dureroase, pândite de o iluzie stearpă.

De la antiteza romantică, la noi prăpastia dintre trecut și prezent rămâne ca o rană vie. Trecutul se menține "valabil" în fața noastră, îl reprimăm sau îl admirăm, după cum bate vântul, dar nu învățăm nimic din actele lui. Suntem oare o ființă care refuză reflecția de dragul trăirii și menținerii exotismului existenței? Suntem oare rătăciți într-o mare relaxare de vacanță, chiar și atunci când mergem și ne plătim impozitele la ghișeele devenite tot mai neîncăpătoare?

"- N-ai grijă - îl asigură pe călătorul francez consulul din Brăila, când îl vede mirat de imaginea cutioarei pe patru roți, plină cu fân, și a cărușului sălbatic și bărbos; cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care samănă mai mult cu niște mățe postite, îi face un drum de care ți-i aduce aminte cât în trăi. Ține-te bine, însă!"

Deocamdată ne ținem bine în fața unui trecut din care nu învățăm nimic. Ne ducem viața trăgându-ne forța din trăirea unor amintiri exotice. Îi ghidăm pe străini prin pădurea noastră (magică) de amintiri. Contactul cu prezentul concret iscă o altă poveste.

Olimpiu NUȘFELEAN

la cosit pereți

va fi o zi superbă (ce zloată a fost ieri!)
noi-sprijiți în coate-visând două, trei beri
ne-om număra biștarii-doar mărunțiș-o scamă
și-n zgomot de veselă, de hămăit, de larmă,
pe sub portaluri ample închipuind splendori
vom respira parfume de trei, de patru ori
nainte de-a purcede cu arme și în vervă
în barca zilei, ziua va fi-cum spun-superbă
vom termina cu râvnă și cu entuziasm
de zugrăvit, te uită, doar ceru-a mai rămas,
tineri, frumoși, puternici visa-vom că suntem
că moartea e o glumă (de trei ori bate-n lemn)
că lumea e o vale cu îngeri și candidă
-nu râde, te asigur, va fi o zi splendidă-

visăm că suntem tineri, că ni se-ntâmplă-n oase
livezi cu mere coapte și cu poteci umbroase
neștiutori și tandri, abia niște copii
jucându-se de-a viața, visăm că suntem vii...

poem electric

împimăvărare?
desprimăvărare?
se aleargă wații-n
cabluri și contoare
sufletul în coate
și genunchi visează
prin cătarea puștii
se-mprimăvărează,
sânge proaspăt prins în
blânde piuneze
seve curg spre burguri

grabnic să-l vâneze,
sâmburi scoși din rugă
și din priveghere
bui măciți se-adună-n
romburi din unghere,
lepădând precepte
vechi și catehisme
gânduri noi se-nfruntă-n
bătălii și schisme,
vântul te-mpresoară-n
firavele-i cuie
te apucă dorul
de un timp ce nu e...

ne-ascuțim condeiul
de un veac ce n-are
bunul simț s-asiste
la-mprimăvărare.

uitat în tranșee

soldatul doarme
cu inima
sub cap
și ține ochii deschiși
înăuntru
țesând o poveste
cu file ca un ziar
în care despre el
nimic nu aflăm.

factură

țin
toată noaptea
sufletul aprins
chiar dacă mult
voi avea de plătit
la Electrica.

Dina HORVATH

Să privim cu mai multă atenție graiul local

Pentru cei care nu ne cunosc sau ne cunosc mai puțin, precizăm că noi am dedicat circa 45 de ani din viața studierii unei singure localități - Aluniș - sub aspect etnografic și folcloric, reușind să publicăm până acum șase cărți, altele două așteptând publicarea.

Ultima, *Glosar de cuvinte regionale aparținând graiului vorbit în satul Aluniș*, apărută la sfârșitul anului trecut, salvează de la pieire un număr de 2128 de cuvinte regionale. Suntem convinși că aceste cuvinte nu peste multă vreme vor ieși din uz, deja populația tânără nu le mai folosește ori le folosește din ce în ce mai rar. De ce să le salvăm? Pentru că ele constituie o părticică din comoara cea mai de preț a poporului român, LIMBA, pentru că vin din străfundurile istoriei noastre și nu

trebuie să piară.

În materialul de față nu vom analiza problema formării poporului român și a limbii române, căci dispunem astăzi de o întreagă literatură, atât română, cât și străină, ci vom arunca o scurtă privire asupra influențelor lexicale din limba română de-a lungul evoluției sale istorice, cu referire directă asupra cuvintelor cuprinse în glosarul întocmit de noi și care au circulație în Aluniș, punctând totuși câteva lucruri pe care n-ar trebui să le uite niciun român. Astfel:

1. Retragera romanilor din Dacia a iscat o polemică în lumea filologilor și a istoricilor care nu s-a stins nici astăzi. Pentru a respinge revendicările românilor din Transilvania, formulate în *Supplex Libellus Valachorum* (1791), susținătorii Imperiului Austro-Ungar și-au imaginat, interpretând într-un mod propriu izvoarele istoriografice latine, scenariul etnogenezei românilor, lansând utopica idee a retragerii totale a populației daco-romane din Dacia în timpul lui Aurelian și, implicit, stingerea continuității vieții dacoromane pe aceste meleaguri în veacurile următoare, când au loc migrațiile barbare.

2. Din această teorie s-au născut o serie de mituri menite să susțină vidul creat după retragerea aureliană și, ca urmare, formarea poporului român în alt loc decât cel real. Astfel, s-a lansat mitul formării poporului român în sudul Dunării; mitul exterminării dacilor de către romani, mitul vidului demografic; mitul imigrării în valuri după venirea maghiarilor în Transilvania și, ca urmare, justificarea stării de națiune tolerată a românilor și justificarea drepturilor maghiarilor asupra Transilvaniei.

3. Susținătorii acestor teorii au fost: Franz Joseph Sulzer (1782), Johann Christian Engel (1794) și Robert Rosler (1971).

4. Rosler susține că Aurelian a evacuat total armata și populația daco-romană în sudul Dunării, că poporul român s-a format în Balcani, în vidul creat au venit migratori, iar românii ar fi imigrat în Transilvania, după venirea maghiarilor, în sec. XII - XIV.

5. Asupra originii latine a limbii române nu mai există nicio îndoială, nici pentru străini, nici pentru români.

6. Din păcate, cu privire la locul de formare a poporului și a limbii române nu există unanimitate de vederi. Nici măcar cercetătorii români n-au căzut de acord. S-au conturat trei teorii:

- Că poporul român și limba română s-au format exclusiv în sudul Dunării;
- Că poporul român și limba română s-au format exclusiv în nordul Dunării;
- Că poporul român și limba română s-au format la nord și la sud de Dunăre.

7. Poporul și limba română s-au format în spațiul carpato-danubiano-pontic în cursul mileniului I d. Hr., pe care românii nu l-au părăsit niciodată și nu-l vor părăsi, fiind al lor și apărât cu mult, mult sânge;

8. Limba română este constituită din elemente variate și complexe. Și aceasta datorită faptului că "Nicio altă țară din Orientul Europei n-a fost cucerită de neamuri felurite ca țările cuprinse între Dunăre și Carpați. Pe acest teritoriu s-au perindat de-a lungul veacurilor numeroase ginți și popoare, diferite prin origini, prin limbă, prin obiceiuri. Multe dintr-însele au pierit, după o existență mai mult sau mai puțin efemeră, fără a lăsa urme apreciable. Colonizarea romană e prima imigrare ce avu consecințe durabile și definitive. Pe vechiul trunchi roman s-au altoit succesiv ramuri răzlețe și purtătoare de roade mai mult sau

mai puțin fecunde" (Lazăr Șăineanu, *Introducere* la ediția a VI-a a *Dicționarului universal al limbei române*);

9. În lucrarea *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Al. Graur arată că fondul principal al limbii române, după origine, are următoarea componență: latine: 58,21%; slave: 21,49%; formate în românește din elemente latine: 2,11%, formate în românește de elemente slave: 0,14%; necunoscute: 4,65%; "internaționale": 5, 85%; maghiare: 2,26%; autohtone (comune cu albaneza): 1, 69%; grecești: 1, 27%. Cuvintele de origine franceză, engleză, turcă și cele de origine onomatopeică, în statistica alcătuită de Al. Graur, toate sub 1% (Graur, lucr. cit., p. 59).

10. Toate neamurile care au trecut și au poposit vremelnice pe teritoriile locuite de români au influențat și limba. Lingviștii români disting trei perioade importante în care s-au produs aceste influențe:

a) Perioada preromană: Înainte de cucerirea Daciei de către romani au trecut pe aici: **sciții** (veche populație indo-europeană, înrudită cu sarmații, care a emigrat din Asia Centrală spre sud-vest. În sec. VII - IV î. Hr. au pătruns, în valuri succesive, pe teritoriul locuit de geto-daci, influențând cultura materială a acestora. Au fost supuși de sarmați și asimilați), **tracii** (populație din familia de limbi indo-europene așezată în centrul și estul Peninsulei Balcanice și în spațiul carpato-dunărean la începutul mileniului al II-lea î. Hr. La sud de Dunăre au fost odrizii, bessii, tribalii, moesii, iar la nord de Dunăre geto-dacii. Tracii au dezvoltat o cultură materială și spirituală originală. Au fost asimilați de romani după cucerirea de către aceștia a teritoriului ocupat de tracii), **geții** și **dacii** - era populația care a locuit în antichitate pe teritoriul țării noastre: romanii numeau această populație **dacă**, iar grecii o numeau **tracă**.

b) Perioada romană, perioada când se pun bazele formării poporului român și ale limbii române. Din amestecul învingătorilor cu învinșii se naște un nou popor, iar graiul legionarilor biruitori absoarbe cu desăvârșire dialectele locale indigene, fiind purtătorul unei culturi superioare, dar și graiul învingătorilor care au deznăționalizat populația supusă.

· Influența romană în limba română este covârșitoare: sistemul fonetic, structura gramaticală și fondul principal de cuvinte sunt de origine latină.

· Temelia limbii române este graiul legionarilor biruitori care au cucerit și au colonizat Dacia. Această latină rustică constituie fondul vocabularului românesc. Cu ani în urmă, Lazăr Șăineanu scria: "Mai toate primele impresii ale omului din popor, aproape întregul vocabular al țaranului pentru a exprima noțiunile de întâia necesitate din lumea fizică și intelectuală sunt de origine romană. Unele din aceste cuvinte latine trădează o concepțiune proprie poporului român; cele mai multe însă au păstrat ideile originare în virtutea puterii conservatoare a limbei, care persistă paralel cu tendința-i modificatoare" (L. Șăineanu, Prefață la *Dicționarul universal al limbei române*, p. XXIV). Face exemplificări cu termeni referitori la podoabele firii, împărțirea timpului, anotimpuri, fenomenele naturii, aspectele pământului, fenomene intelectuale, credințe și eresuri, legături sociale, vârstele omului, corpul omului, organe interne, nomenclatura faunei și florei, regimul mineral, casa și coprinșul ei.

· Și în glosarul întocmit de noi cuvintele de origine latină dețin ponderea, fiind de 308, cifră impresionantă dacă socotim că avem de a face cu regionalisme, ca formă și conținut, sens.

Aceste cuvinte denumesc: **acțiuni și procese omenesti** (a acăța, a bate, a băuna, a cânta, a comănda, a cota, a credința, a cura (a curge), a durni, a gusta, a îmbdia, a încinge, a înfășuia, a jura, a la, a mere, a se muta, a se preumbla, a se prinde, a răpaua, a râncheza, a rupe, a scoți, a se spăria, a sufla, a trăgăna, a zăce, a zbura), **părți ale corpului** (cot, foale, jeană, jejet, jerunte, mai (ficat), mănuri, pticior, șele), **nume de ființe** (coită, făt, ghița, ghiță, hulpe, jurincă, mascur, oară, păcurar, porumb, sălămăzdră, șerpe, urs), **numele unor alimente sau a ceea ce intră în componența lor** (ai, burete, curechi, făină, merinde, moare, păsat, pătură (laște), pepene, pere de pământ, petrinjel, plăcintă, porumbrea, turtă, verze, zeamă), **locuința și obiecte casnice** (baior, balț, cameră, căldare, cămeșă, ceatără, ciucuri, ciur, coroană, cunună, lingură, maltăr, ol, pănură, păretar, pui, rost (la războiul de țesut), sapă, sopon, spată, staur, steavă, tindă, tindeică, ulcea, ungheț), **nume referitoare la natură** (iugăr, luceferel, lut, moșunoi, sat, umbră, vale), **noțiuni de timp, de loc, de mod, de culoare** (altu, amu, an, înlontru, mierău, numa, nicări, oară (oră), prânz), **nume de plante** (acaț, ciună, fânăț, grăunte, lapte-căinesc, mănunchi, mintă, porumbar, viță, zmicea) etc.

c) Perioada post-romană. A fost o perioadă grea pentru populația romanizată de la nord de Dunăre după retragerea aureliană. Teritoriul Daciei Traiane și populația au rămas pradă barbarilor timp de peste opt secole. Este perioada despre care istoricii nu vorbesc nimic aproape un mileniu (de la 274, anul retragerii administrației romane din Dacia, până la 1164), când un cronicar bizantin, Niceta Coniatul, face prima mențiune cunoscută despre prezența românilor în Dacia Traiană.

· În această perioadă, au trecut pe aici: **goții, slavii, hunii, bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii, mongolii, tătarii, turcii**. Aceste populații au influențat și lexicul limbii române.

11. În glosarul întocmit de noi pe baza materialului de limbă cules din satul Aluniș, cuvintele au următoarele origini: latină, slavă, maghiară, bulgară, franceză, germană, neogreacă, poloneză, sârbă și croată, dialectul săsesc, ucraineană, țigănească.

Câteva cuvinte despre populațiile vorbitoare ale acestor limbi și influențele din graiul local (de fapt, din limba română comună), se impun:

Slavii, denumirea grupului de triburi indo-europene, care ocupau un teritoriu vast, iar prin sec. VI - VII au emigrat spre vest (cehii și slovacii), în Peninsula Balcanică (sârbii, croații, slovenii, bosniacii), punând bazele grupului slavilor de sud; spre răsărit (rușii, ucrainenii, bielușii), formând, mai târziu, state.

În sec. VI - VII, unele triburi slave au pătruns pe teritoriul României, fiind asimilate, în timpul conviețuirii lor, de populația daco-romană. Atestarea documentară pe teritoriul vechii Dacie vine pe vremea împăratului Iustinian (527 - 565). Slavii au exercitat asupra limbii și vieții economico-sociale a populației romanizate o puternică influență, participând la procesul de etnogeneză a poporului român. Ne-au influențat sub aspectul limbii, al organizării sociale și de stat, precum și în domeniul cultural și bisericesc. Sunt surse care dau procentul de 16% din cuvintele vocabularului limbii române ca fiind cert slave. Ele n-au intrat toate deodată, ci și mai târziu.

În graiul local elementul slav este pe locul al treilea, după cel latin și cel maghiar. Am numărat 201 cuvinte de origine slavă, fără a pune la socoteală cuvintele de origine bulgară,

ucraineană, sârbă, croată, poloneză, despre care vom vorbi separat.

Cuvintele slave cuprinse în prezentul glosar se referă la: **acțiuni și procese omenesti** (a amnirosi, a bâzdlări, a clăti, a cocoși, a curui, a (se) hrăni, a (se) isprăvi, a îmblăti, a mnrui, a plosni, a potopti, a sfădi, a spoi, a tomni, a (se) ustui, a voi, a zăbădi, a zminti), **la locuință și obiecte casnice** (blid, chileie, cadă, cociorvă, colibă, coșniță, draniță, gradiște, grindă, pământuf, poiată, raf, râtez, tileagă, toporăște, zăvrea, zbici / zdici), **nume referitoare la natură** (clint, deal, ogradă, pară (văpaie), postată, prund, rod, rogoz, stan, tină), **nume de ființe** (crai (împărat, rege), crai (mire), diac, dibol, dobitoc, maștihă, nevastă, patriac, pătrupop, popă), **însușiri fizice și sufletești** (buiac, jle, mândru, năsălnic, pogan), **nume de alimente, fructe** (pomniță, scovardă / școvaidă), **nume de plante sau părți ale lor** (arminden, jordă, mintă, muroi), **noțiuni de loc, de timp, de mod** (tumna, veci / în veci).

Bulgarii, veche populație de origine turcică, care s-a așezat la sud de Dunăre și a fost asimilată de slavi. Pe la 660 întemeiază un regat în sudul Dunării, se slavizează, adoptând ritul ortodox și limba slavonă, și intră în strânse legături de prietenie cu românii din peninsula. Către sfârșitul secolului al XII-lea (1186 - 1257), frații Asan și Petre întemeiază imperiul româno-bulgar. Vecinătatea și contactele permanente au făcut posibile împrumuturile lexicale din limba bulgară.

În graiul local cuvintele de origine bulgară însumează 88. Dintre acestea, reținem aici câteva verbe ce denumesc **acțiuni și procese omenesti** (haida - interjecție cu valoare verbală, a hodini, a mezdri, a potoli, a stropși, a (se) zoli), **nume de ființe** (argat, babă, conopiștiriță, galiță, lele, nană, tiurcă), **nume de alimente** (bruj / brus (de caș), chisăliță, clisă, coleașă, lebeniță, mreană, pită), cuvinte care se referă la **locuință și la ceea ce există pe lângă casa omului** (căpiță, ciubară, claic, ciupă, hambar, laiță, lesă, obdeală, piteică, sabdic, suman, taljer), **nume de plante și referitoare la natură** (brândușă, cucuruz, grădină, ocol, rujă, stânjen, turptină).

Triburile sârbilor, croaților, slovenilor și bosniacilor s-au așezat în Peninsula Balcanică în secolele VI - VII. Unii au adoptat ortodoxismul (sârbii), alții catolicismul (croații), și alfabetul chirilic (sârbii) și cel latin (croații). Cuvintele de origine sârbă (43) și croată (36) din graiul vorbit de alunișeni cuprinse în acest glosar totalizează 79 de cuvinte: babă, brândușă, calapăr, chisăliță, claic, cocie, coleașă, corompilă, crumpli, dohan, galiță, grădină, lebeniță, lesă, mreană, nană, potâng, potoli, pui (sertar), rudă, rujă, slănină, strună, șatră, toc (putină), turptină, țarină.

Ucrainenii fac parte din grupul slavilor de răsărit împreună cu rușii și bielorușii, care întemeiază în sec al IX-lea un stat numit Rusia kieveană. În lexicon alunișenilor am întâlnit 43 de cuvinte ucrainene: babă, cioarsă, cociorvă, cucuruz, cușmă, draniță, hâd, horn, hribă, hulub, hulubă, odolean, pârăriță, piroșcă, piteică, raf, râtez, romoniță, siminoc, a socoti, țadulă, voroavă, vorovi, vuji, zadie.

Limba poloneză este limbă indo-europeană aparținând grupului apusean al limbilor slave. Folosește alfabetul latin și este vorbită de poporul polonez. Teritoriul Poloniei este populat din prima jumătate a mileniului I d. Hr de triburi slave. În a doua jumătate a sec. X ia ființă statul polon în frunte cu Mieszko I (960 - 992), care adoptă creștinismul (966). În sec XI - XII poartă războaie cu Rusia, Suedia, Imperiul Otoman, dar și cu țările

române. Între cuvintele din glosarul nostru se găsesc și zece cuvinte de origine poloneză, dovedind o influență slabă: budă, parcan, romoniță, taroste, țidulă, zlot.

Triburile slave de răsărit, care populează începând din sec. IV d. Hr. regiunea dintre Marea Baltică și Marea Neagră, creează în sec. VIII - IX statul feudal rus. Limba rusă este limbă indo-europeană, care folosește din sec. IX un alfabet propriu cu caractere chirilice. Influența rusă este redusă, doar 20 de cuvinte: budă, glod, minută, ocol, piroșcă, steag, ștraf.

Afirmația despre influența redusă a limbii ruse asupra graiului local din Aluniș nu vine să minimizeze puternica influență slavă din limba română. În cursul secolelor al VI-lea și al VII-lea a pătruns primul val de slavisme, cele mai vechi și mai importante. În secolele următoare, continuă să se impună și să domine cugetarea religioasă și juridică, traiul intim al poporului român. Este cunoscut faptul că slava veche este limba traducerilor slave ale cărților religioase de cult, efectuate de Chiril și Metodiu și de ucenicii lor în a doua jumătate a sec. al IX-lea și având la bază graiul slav din regiunea Salonicului. Această slavă veche s-a numit și bulgara veche sau slava veche bisericească.

Slavii, fiind de aceeași credință cu românii, au putut influența ușor nu numai viața religioasă a poporului nostru, ci i-au împrumutat multe din obiceiurile și credințele sale. Lucrând cu un număr redus de cuvinte și de circulație regională, ne este greu să susținem afirmațiile cu exemple concrete, iar să ne extindem doar teoretic nu este cazul.

Limba românilor din această zonă a țării, care au stat mult timp sub ocupație și opresiune maghiară a fost mai puternic influențată de limba maghiară. Un scurt istoric al așezării lor pe aceste meleaguri.

Se știe că hunii, nomazi, au pătruns în sec- al IV-lea d. Hr., au trecut peste țara noastră și s-au așezat în Câmpia Panonică. Cel mai de seamă șef a fost Attila. După moartea lui, triburile hune se destramă. În 896 - 900 se stabilesc în Câmpia Panonică triburile fino-ungrice conduse de Arpad, originare din ținuturile Volgăi. Ștefan I unifică triburile, se proclamă rege în anul 1000. Împreună cu alte două popoare turco-tătare, pecenegi și cumani, ungurii își dispută țările de la nord de Dunăre. În sec. XI - XIII, ungurii ocupă Transilvania.

În glosarul de cuvinte regionale întocmit pe baza graiului vorbit de populația română din satul Aluniș, care a stat sub ocupație maghiară de la anul 1246, cuvintele de origine maghiară însumează 261 de cuvinte și se referă la: **acțiuni și procese omenesti** (a aldui, a arădui, a bănu, a celui, a feșteli, a fești, a fogădi, a fușeri, a hălădi, a oltoăni, a sudui), **nume de ființe** (birău, biriș, cătană, chizeș, cociș, gazdă, grof, hândrălu, meșter, sarcă, șușter, vințaler), **nume referitoare la locuință și obiecte casnice** (badoc, barșon, budă, budăi, bumb, chepeneag, cipcă, clop, cocie, copârșeu, cupă, dobă, găbănaș, goz, grițar, gubă, halău, hămbar, hecelă, hinteu, hurdău, ic, jeb, jilău, jolj, laboș, locaș, lăcată, leț, lipideu, lămpaș, nădragi, oiagă, părcan, piteică, potâng, primă, săcriu, sălaș, șindrilă, șitau, șpais, spor, talpă, tar, tărăboanță, tolcer), **numele unor alimente** (hajmă, oloi, pancovă, palincă, picioică, tocană, țitroană), **nume referitoare la natură și de plante** (dâmb, glod, holdă, imaș, rât, tău; acat, joardă, lilion, rudă, salsău), **însușiri fizice și sufletești** (bărnaci, beteag, bolund, hăbăuc, hition, ocoș, pogan), **noțiuni de timp, de loc, de mod** (batăr, crestul, minten, modru, musai, șohan) etc.

În graiul local, elementul maghiar este pe locul al doilea, după elementul latin.

Am întâlnit în graiul alunișenilor și vreo 78 de cuvinte din limba germană. Teritoriul Germaniei a fost populat din antichitate de triburi germanice, celtice și slave. În sec. I - IV d. Hr., regiunile sudice și apusene ale Germaniei sunt cucerite de romani. Triburile alamanilor, turingilor, saxonilor, frizilor, bavarilor sunt incluse în sec. VI - IX în statul franc. După ce acesta se împarte, regatul franc de răsărit se transformă în statul feudal german.

Influența germană în limbă s-a produs în timpul contactului românilor cu populații de neam germanic ce au trecut peste teritoriul țării noastre ori s-au stabilit aici, conviețuind cu românii.

Goții, neam germanic originar din Scandinavia, așezat în regiunea vărsării Vistulei în Marea Baltică, încep să migreze în sec. al II-lea spre sud. În sec. al III-lea s-au așezat pe teritoriul cuprins între Carpați și Don. Treptat s-au împărțit în două grupuri: vizigoți și ostrogoți. Vizigoții au ocupat, după retragerea stăpânirii romane (271), teritoriul Daciei. Au lăsat urme materiale puține. Între acestea se numără tezaurul de la Pietroasa, descoperit în 1837, cunoscut sub numele de "Cloșca cu puii de aur", obiecte lucrate în aur.

Sașii - denumirea generică a populației germane originară din Flandra, din părțile Rinului și Mosellei și din Saxonia, au fost colonizați în Transilvania în sec. XII - XIII. Sașii au fost așezați pe Târnave, în părțile Sibiului, ale Brașovului și ale Bistriței, beneficiind de numeroase privilegii acordate de regii Ungariei. Au avut o contribuție deosebită la dezvoltarea economică și culturală a Transilvaniei.

Cuvintele de origine germanică din glosar sunt: acaț, băncuță, boc, cioflingar, ciuhă, credenț, danț, fain, fușera, glajă, gumă, lompă, minută, moșină, porțolan, rojmolin, sălămăzdră, servus, stălajă, stert, struț, șindilă, spais, spiler, spiț, ștraf, ștec, ștrimflu, șură, șurt, șușter, taler, tândăli, troacă, țitroană, zibzar.

Din dialectul săsesc fac parte șapte cuvinte: **ciuhă, laibăr, zeler** etc.

Limba greacă este cea mai veche limbă indo-europeană păstrată pe continentul european. Greaca nouă (neogreaca) se dezvoltă începând din secolul al XVI-lea. Are două idiomuri: dimotiki (limba populară), limba vorbită și a literaturii, și kathaverusa (limba pură), limba scrierilor oficiale și științifice. Neogreaca se mai numește greaca modernă. Un număr de 20 de cuvinte din neogreacă se găsesc în glosar.

Cuvintele neogrecești din glosarul nostru sunt: argat, chiraleisa, condei, epitrop, haida, mană, na, patriac, plopon, sălămăzdră, spicher (spițer), spicherie (spițerie), șelată, țarc, țol, țoală.

Albanezii, locuitorii Albaniei, în antichitate făceau parte din triburile ilirice și trace. Albania este făcută provincie romană (167 î. Hr. și 395 d. Hr.). Nouă secole a fost în Imperiul bizantin. Primele state albaneze - în sec. XII - XIV, după care au fost ocupate de turci.

Limba albaneză, limbă indo-europeană, descendentă a ilirei. Influențată de latină, slavă veche, turcă și greacă, are două dialecte principale: **gegë**, vorbit în Nord, și **torké**, vorbit în Sud. Dialectul **torké** a devenit limbă oficială (1945). În 1908 a fost introdus alfabetul latin.

Cuvintele de origine albaneză din glosar sunt: cōpchil, gătit, grumaz, hămnisî, mătrăgună, mătă, na, nană, pupăză, rânză,

steavă, straiță, strungă, țarc. Influența albaneză din graiul local înregistrează 27 de cuvinte.

Puține cuvinte de origine turcă (doar 23) și niciun cuvânt de origine mongolă și tătară în glosar, deși aceste popoare au avut contact îndelungat cu românii.

Triburile mongole ce populau teritoriul Mongoliei în evul mediu sunt unite de Genghis-Han (1206), în timpul căruia ajung până în Europa răsăriteană. Limba mongolă aparține familiei de limbi mongole. Din 1941, folosesc un alfabet propriu, bazat pe cel chirilic.

Tătarii - denumirea generică a triburilor mongole din statul lui Genghis-Han, iar mai târziu din hanatele și ularurile formate în urma cuceririlor lui Genghis-Han și a urmașilor lui, între 1236 - 1241 au prădat vaste teritorii: Rusia, Polonia, Țara Românească, Moldova, Ungaria, Austria. În sec. al XV-lea aveau hanate în Crimeea, Kazan, Astrahan. Un permanent pericol pentru statul Moldova l-au avut tătarii așezați de Soliman Magnificul, în anul 1538, în stepele din sudul Basarabiei (Bugeac). Atacau Moldova singuri sau aliați cu turcii.

Turcii, originari din Asia Centrală, se stabilesc în sec. XI - XII în Asia Mică. Osman I (1288 - 1326) unește triburile și formează un stat independent. Limba turcă aparține ramurii altaice (grupul de limbi turcice) din familia de limbi uralo-altaice. Influențată de arabă și persană, a folosit alfabetul arab până în 1928, când îl înlocuiește cu cel latin.

Sub Amurat I, care a cucerit Adrianopole, turcii au pătruns în Serbia, Bulgaria, Albania, Muntenia. În 1394, Mircea cel Bătrân învinge armatele turcești conduse de Baiazid la Rovine. Năvălirile turcești în țările Române sunt numeroase, iar unele victorii ale românilor sunt răsunătoare, cum este și cea a lui Ștefan cel Mare asupra lui Mahomet al II - lea, la Vaslui, în 1474.

De origine turcică au fost și pecenegii și cumanii. Pecenegii, popor migrator din familia popoarelor turcice, s-au așezat în Moldova la sfârșitul sec. al IX-lea, și apoi s-au răspândit în țara Românească, Dobrogea și Transilvania. În sec. al XI-lea aveau pe teritoriul țării noastre baze de atac împotriva Imperiului bizantin. În cele din urmă, s-au pierdut în neamul cumanilor.

Cumanii, popor migrator din familia turanică, ramura turcică, în sec. XI - XII ocupau stepele dintre Dunăre și Volga. După bătălia dintre ruși și tătari de lângă râul Kalka (1223) o parte din cumani s-au așezat în Câmpia Dunării și Ungaria unde s-au asimilat cu populațiile locale. Către 1086 s-au întins în Carpați, cuprinzând Moldova și Țara Românească până dincolo de Olt. În secolul al XIII-lea, ambele țări purtau numele de Cumania, atât de numeros era elementul cuman.

Cuvinte de origine turcă din glosar sunt: ciuruc, covată, haida, năframă, tăbăci, tăpșic, tuci.

47 de cuvinte din glosar provin din limba franceză, limbă indo-europeană, aparținând limbilor romanice, care a luat naștere prin evoluția latinei populare vorbite în Galia (cucerită de romani în 59 - 51 î. Hr.), influențată de limba germanică a francilor imigranți în sec. al V-lea. În sec. XV - XVI franceza literară (constituită pe baza dialectului vorbit în Ile de France) se impune ca limbă oficială. În sec. XVII - XX, este uns dintre limbile de circulație internațională în domniile diplomației, științei și culturii.

Cuvinte de origine franceză sunt: carte, coită, contră, coc, coraj, credenț, criptă, dans, foitaj, gumă, gumilastic, indrea, jendar, jurat, lavor, litără / lităr, lompă, mintă, minută, moșină, plafon, pliu, porție, pudăr, sălămăzdră, sfleter, sifon, șeh, turtă,

zibzar, zupă, și câteva cuvinte de origine italiană: *bortă*, *cântălarie*, *dant*, *delniță*, *gumă*, *horincă*, *minută*, *oară*, *parcan*, *popor*, *taroste*.

Ne-a surprins lipsa aproape totală a cuvintelor de origine țigănească, deși alunișenii au vecini țigani în Cheud, în Țicău și Chelița, deși au avut permanent muzicanți din Țicău la dansul duminical, la nunți și botezuri, la clăci, deși au folosit la lucru țigani, îngrijitori la vaci etc. Numărul lor este doar de patru: ciuci, canci, ha, matol.

Țigani - denumire dată grupului etnic originar din nord-vestul Indiei, a căror limbă face parte din familia de limbi indoeuropene. Au început să migreze din sec. V. În sec. X - XIV au pătruns în sud-estul Europei și în nordul Africii. În sec. al XV-lea au pătruns în Europa apuseană. La noi sunt pomeniți prima oară în sec. al XIV-lea. În evul mediu, la noi, erau robi. Ocupații: căldărari, fierari, aurari, sudori, spoitori, cântăreți. Au fost dezrobiți la mijlocul sec. al XIX-lea (1847 până în 1856). Posedă un bogat tezaur folcloric (literar, muzical, coregrafic), care în unele țări a fost asimilat de cel național sau l-a influențat pe acesta.

Alte influențe: italiană (19 cuvinte), rutenă (7 cuvinte), greacă (4 cuvinte), slovenă (2 cuvinte), engleză (1 cuvânt), ebraică (1 cuvânt), dialectul macedoromân (1 cuvânt), dialectul meglenoromân (2 cuvinte). Și, ca să încheiem cu statistica, precizăm că în totalul de 2128 de cuvinte cuprinse în glosar sunt onomatopee sau construcții onomatopice 68 de cuvinte, cu etimon necunoscut 81 de cuvinte, din fondul autohton 9 cuvinte și necuprinse în dicționare (cele pe care le-am avut noi la îndemână) 232 de cuvinte. Între cuvintele cuprinse în glosar și cele din indice este o diferență de 240 de cuvinte. Această diferență se explică prin faptul că unele cuvinte au mai multe etimologii.

Din fondul autohton am întâlnit cuvintele **abor**, **arjê**, **bălaur**, **buci**, **ghiezure**, **hogaș**, **înveaște**, **rânză**, **strungă**, **zârnă** și, probabil **cópchil** cu sensul de copil din flori, bastard.

Glosarul întocmit de noi este o dovadă în plus că limba română are o derivare foarte productivă. În total 765 de cuvinte, peste o treime, sunt derivate, majoritate zdrobitoare cu sufixe. Ne-a surprins numărul mare de sufixe, unele dintre ele cu multe derivate. Iată câteva dintre acestea:

1. - **at**: *arăzamat*, *afumat*, *blăstămat*, *credințat*, *corindat*, *hecelat*, *împenat*, *împerinat*, *pițigat*, *îmbăierat*, *înșchimbat*, *întânțalat*, *înverigat*, *încolțurat*, *înfășuiat*, *învărgat*, *încârloiat*, *răpausat*, *rânchezat*, *rătunzat*, *străcat*, *scăpătat*, *spăriat*, *spârticat*.

2. - **it**: *alduit*, *ait*, *băncădit*, *ciufulit*, *cernit*, *corățit*, *colbăit*, *ciupăit*, *curuit*, *feștit*, *grămădit*, *hodinit*, *iegărit*, *încolțit*, *întraurit*, *jugănit*, *mezdrut*, *ochit*, *răspălit*, *rumenit*, *spoit*, *surechit*, *știrbit*, *tărostit*, *țălit*, *zburdălit*.

3. - **uță**: *albuță*, *boticuță*, *butrucuță*, *bumbușcuță*, *ciutrucuță*, *cobzuță*, *coșărcuță*, *drăguță*, *fătuță*, *fiicuță*, *furcuță*, *iezluță*, *lăcătuță*, *lăduță*, *năfrămuță*, *picioicuță*, *piroșcuță*, *puicuță*, *scănteiuță*, *slăninuță*, *soruță*.

4. - **ită**: *bădiță*, *băniță*, *birăiță*, *clăcășiță*, *copiliță*, *cununiță*, *dieciță*, *fecioriță*, *gozăriță*, *leliță*, *măturită*, *nănașiță*, *poliță*, *rouăriță*, *rotiță*, *rugită*, *rupturiță*, *sălăriță*, *șogoriță*, *tineriță*, *umbriță*.

5. - **ar**: *blidar*, *brăcinar*, *căptar*, *cheptar*, *ciungar*, *ciurdar*, *clopar*, *colțar*, *drumar*, *ferestar*, *hornar*, *oțatar*,

păretar, *pieptar* / *cheptar*, *purcar*, *spătar*, *stelar*, *stevar*, *ștreicar*, *târgar*, *turtar*.

6. - **oi**: *blidoi*, *cioroi*, *ciudoii*, *clopoi*, *furcoi*, *grindoi*, *hârboi*, *lădoi*, *linguroi*, *mătuoi*, *miroi*, *strigoi*, *tiurcoi*, *unguroi*, *urzoii*, *usturoi* (iute).

7. - **uț**: *aiuț*, *bărnăcuț*, *bliduț*, *dălbăuț*, *dărăbuț*, *dâmbuț*, *drăguț*, *drumuț*, *fiuț*, *frătiuț*, *grăjduț*, *jebuț*, *jocuț*, *joljuț*, *lăibăruț*, *mândruț*, *moluț*, *noruț*, *oluț*, *pocuț*, *pruncuț*, *prunduț*, *rătuț*, *ruguț*, *știmpuț*, *untuț*.

8. - **ie**: *bociulie*, *căciulie*, *cățanie*, *căuăcie*, *coldușie*, *ferotenie*, *mărturie*, *pălincie*, *tărostie*.

9. - **ea**: *bucățea*, *grinzea*, *îcrețea*, *mezdraea*, *ogăraea*, *surorea*, *ștergurea*.

10. - **ău**: *bălău*, *cealău*, *durgălău*, *fugău*, *tântălău*, *ticlăzău*, *tocilău*, *viganău*.

11. - **el**: *cinășel*, *hulubel*, *ingerel*, *îmblăcel*, *lăboșel*, *lăibărel*, *lăvorel*, *norel*, *păcurărel*.

12. - **urel**: *boldurel*, *jeburel*, *joljurel*, *ochiurel*, *prundurel*, *spicurel*, *târgurel*.

13. - **aș**: *clăcaș*, *dosoiaș*, *fecioraș*, *grîțaraș*, *holteiaș*, *hulubaș*, *iegăraș*, *ingeraș*, *legănaș*, *lăibăraș*, *mintenaș*, *nănaș*, *păcurăraș*, *păltinaș*, *porumbaș*, *prăporaș*, *sumănaș*.

14. - **eală** (- **ală**): *ciufuleală*, *feșteală*, *fușereală*, *hămnisală*, *îngroșală*, *năspreală*, *strâmtoreală*, *tineală*.

15. - **ioară**: *covăcioară*, *florioară*, *gălicioară*, *lăicioară*, *plăcintioară*, *străicioară*, *subsioară*, *tărcăcioară*.

16. - **os**: *cioturos*, *colbos*, *drăcos*, *împompos*, *mucos*, *năsăpos*, *prundos*, *rogozos*, *strohos*.

Sunt o sumedenie de sufixe cu un număr mai mic de derivate. Le vom prezenta pe toate, în continuare, pentru a ne da seama cât de puternică este derivare, deși numărul de cuvinte este extrem de redus:

- **ură** (*afumătură*, *aitură*, *hiitură*, *ștergură*); - **oare** (*afumătoare*, *unsoare*); - **ație** (*amendație*); - **ică** (*bădică*, *bobică*, *cocilică*, *lelică*, *țandurică*); - **iuc** / - **uc** (*bădiuc*, *frătiuc*, *miezuc*); - **ios** (*bociulios*); - **ișior** (*bădișor*, *botișor*, *mățișor*, *ochișor*); - **uleț** (*bobuleț*); - **ire** (*bănuire*, *holteire*, *jugănire*, *spoire*, *tărostire*); - **ușcă** (*bumbușcă*); - **ușag** (*băiușag*); - **aic** (*bobotaie*); - **uș** (*bădocuș*, *dănțăuș*, *pițiguș*); - **ariță** (*bolundariță*); - **iște** (*codiriște*, *făgiște*, *hăbiște*, *luheriște*, *stăoriște*); - **ător** (*cântător*, *corindător*, *fugător*); - **iasă** (*crăiasă*); - **itor** / - **itoare** (*chiuitor*, *ciripitor*, *vorovitor*, *zdrobitor*, *sucitoare*, *tocitoare*); - **ătură** (*coptătură*, *străgătură*); - **arcă** (*coșarcă*); - **ag** (*ciormag*); - **or** (*cucurișor*, *găteșor*); - **ușă** (*dănțăușă*, *găinușă*, *pănușă*, *țăpușă*, *ulcelușă*); - **uliță** (*drăguliță*, *măndruliță*); - **esc** (*dobitocesc*); - **et** (*făget*); - **ucă** (*fătucă*, *ghițăluță*, *gurucă*, *țăpucă*); - **ac** (*găzduc*); - **are** (*gustare*); - **ior** (*gălbinișor*, *grăuncior*, *grosior*); - **oai** (*găzdoai*); - **uros** (*gozuros*); - **eează** (*huhurează*); - **ărie** (*hulubărie*); - **ăciune** (*iertăciune*); - **tor** / - **toare** (*înghietor* / *înghietore*); - **ăli** (*prăbăli*); - **alău** (*pisalău*, *pișalău*); - **uică** (*pășăruică*); - **isoară** (*lelișoară*, *scărișoară*); - **ean** (*lătorean*); - **ărit** (*lădărit*); - **ulucă** (*măndrulucă*); - **ăl** (*mănanțăl*, *troșcoțăl*); - **ulean** / - **uleană** (*măndruleană*, *răulean*); - **ușă** (*mănușă*); - **cioară** (*mescioară*); - **unie** (*miezunie*); - **iș** (*măsuris*); - **ină** (*mălăină*); - **itură** (*mulțămătură*, *răcitură*, *sucitură*); - **ișcă** (*morișcă*, *motorișcă*, *vânturișcă*); - **ăi** (*nădrăgăi*); - **ut** (*nelăut*); - **ăș** (*notarăș*); - **are** (*preumblare*, *rugare*); - **ac** (*porumbac*); - **nic** (*paharnic*); - **arăș** (*pălincarăș*); - **ășel** (*pumnășel*); - **er** (*ploier*); - **ere** (*rumpere*, *vedere*); - **ic** (*popic*, *tandalic*); - **urită**

(rupturiță), - oș (ronghioș); - âie (soțâie); - uraș (spicuraș); - âțel / - âțea (strângățel, strângățea); - oară (scoverjoară); - ucă (tăucă); - ilică (țițilică); - âț (zornât); - arăș (zbengarăș); - uriu (tuciuriu); - uțâl (cornuțâl); - ulău (rițulău); - iț (ochiț).

Între derivate găsim multe verbe formate de la substantive, altele onomatopeice, unele folosite cu **a** protetic, altele fără prefix: a adărma, a anumăra, a arădica, a arăzama, a bătrâni, a bruji, a cătăni, a ciripi, a ciufuli, a cocoși, a colbăi, a corinda, a se cumpeni, a dabori, a dărăli, desfăca, a dobăli, a drongăli, a se fești, a se frupta, a găta, a grămădi, a hămăli, a hândrăli, a se hăfî, a hășâi, a hori, a îmbrăcina, a înfășuia, a înghia, a îngurga, a înturna, a jugăni, a liniști, a lumnina, a se mici, a se ocoși, a omeni, a pargăli, a pipa, a pițiga, a plini, a prăbăli, a presosi, a ptiui, a răspieri, a răspăli, a rându, a rujina, a slobozi, a struni a surechi, a șindili, a șugui, a tărosti, a trâmădița, a tropoti, a ujina, a se uțuța, a vorovi.

Și câteva derivate regresiv: cunjura, moș, orândă, ocheri, sânger, a tălni, uța.

Foarte puține cuvinte compuse: astară, bou lui Dumnezeu, pepene-arioc, pere de pământ, pițigai-gaia, vinars.

În schimb suntem uimiți de mulțimea de diminutive din graiul obișnuit al alunișenilor. Orice obiect, oricât de mic, săplăcanul îl face și mai mic, adăugându-i un sufix diminutival, fără să-și facă probleme dacă este pe placul cuiva sau nu. Așa îi place și așa vorbește.

Sufixele diminutivale sunt numeroase: - uță (puicuță), - ică (bobică), - iuc (bădiuc), - iță (fecioriță), - uț (pruncuț), - ișor (bădișor), - ea (bucățea), - uleț (bobuleț), - el (cinășel), - uș (pițiguș), - ioară (străicioară), - urel (boldurel), - aș (dosoiaș), - ușă (găinușă), - uliță (drăguliță), - ucă (fătucă), - uică (pășăruică), - ișoară (lelișoară), - ulucă (mândrulukă), - cioară (mescioară), - iș (măsuris), - uraș (spicuraș), - âțel (strângățel), - ilică (țițilică), - uțâl (cornuțâl).

Derivatul substantival denumeste obiectul propriu-zis, dar sufixul îi dă o notă particulară, o calitate ori îi acordă o calitate afectivă, expresivă, izvorâtă din atitudinea subiectivă a vorbitorului față de realitatea numită. Astfel, subst. **bade**, prin derivare cu sufixe diminutivale devine **bădiță, bădișor, bădiuc, bădiuț, bădică**, aceste diminutive exprimând afectivitatea și având o valoare stilistică dezmiardătoare, alintătoare. Uneori, pentru a se evita repetiția în formă ideatică a unui diminutiv, s-au dezvoltat variantele diminutivale, ca exemplul de mai sus: "Măi **bădiță, bădișor**". De asemenea, se întâlnesc dese situații când diminutivul se alătură formei nederivate, creând o valoare stilistică deosebită ce exprimă multă afectivitate: "Mândră, **mândrulița** mea". Paralelismul de imagini - cadrul natural / stare sufletească - nu este lipsit de diminutive:

"Părăuș pă lângă moară,
Cură limpede cerneală,
Ca să-mi cernesc **portuțu**,
Că m-o lăsat draguțu" (74).

Desigur, în versurile citate mai sus, diminutivul **portuțu** ajută și la realizarea rimei, procedeu frecvent întâlnit în creațiile lirice populare.

Unele diminutive sugerează vârsta **lui** sau a **ei**: fecioraș (adolescent, încă nu-i flăcău), fecioriță (încă nu-i fată fecioară).

Pentru a sugera o cantitate mică se recurge tot la diminutive: "Am adus **un dosoiaș** de paie"; ironia poate fi redată și prin diminutive: "Fetele de la mescioară / Gânești că-s **puiți** de

cioară"(726).

Diminutivele cuprind cele mai variate substantive: nume comune și proprii, antroponimice (Floricuța < Floarea, Jicuțu < Gigu < Gheorghe) și toponimice (Prunduț), substantive concrete și abstracte, de un gen sau altul și nu de puține ori aceleași teme i se aplică sufixe diferite (măicuță, mamică, mămucă < mamă) sau chiar colective (fănișor < fân). Uneori diminutivul poate deveni depreciativ: "Acesta-i cam **cocoșel**". Tendința spre depreciere, batjocură sau ironie este satisfăcătoare, uneori, de derivate augmentative. Sufixul întărește sensul depreciativ al temei; bețivan, curvoi. Valoarea sugestivă a celor mai multe dintre augmentative trebuie pusă și în legătură cu fonetismul lor, cu capacitatea sunetelor, îndeosebi a vocalelor ce compun sufixul, de a se alătura expresivității derivatului, sporind-o. Așa sunt și antroponimicele feminine create prin motiune de la masculinele corespunzătoare: Pășcoaia de la Pașca; Găvrișoia de la Gavriș. Acestea sunt expresive nu numai prin sensul lor, ci și datorită armoniei fonetice pe care o desăvârșește sufixul augmentativ, prelungirii maxime a duratei lor de pronunțare. Augmentarea dă o coloratură particulară sufixelor motionale utilizate pentru formarea masculinului (tiurcoi de la curcă; gășcoi de la găscă).

Unele derivate cu sufixul - **ar** au și ele o valoare depreciativă. Prin derivare, obiectul devine o calitate definitorie a persoanei respective, unica însușire ce i se remarcă: "Îi ajunge **porcar**".

Sufixe - **it** și - **at** sunt două sufixe gramaticale pentru participiu. Participiile create cu aceste sufixe reușesc să sublinieze ironic trăsăturile fizice și morale sau să realizeze rima: "Ruminite, pudărite, / Săplăcance hirulite". Substantivele provenite din participii au o valoare expresivă deosebită, dovedindu-și capacitatea stilistică prin modalitatea specifică în care prezintă acțiunile. Exemplu: a blestema, a credința, a corinda, acțiunile acestor verbe s-au cristalizat în substantive ce le reprezintă nu numai ca finite, încheiate, ci și ca întruchipare a lor: blăstămatul, credințatul, corindatul apar ca ceva ce a suportat integral acțiunea.

Uneori, substantivele participiale au sens depreciativ pronunțat: "Ia la **ruminita** asta!", ca și când ar fi unica trăsătură care o caracterizează.

Încheiem rândurile de față cu convingerea că eforturile noastre nu vor fi zadarnice și, așa cum am salvat de la pieire creațiile materiale și spirituale ale comunității sătești din Aluniș, vom salva și lexicul acestei comunități care, în curând, nu va mai fi uzual. Ne exprimăm speranța că lucrarea noastră lexicografică de mici dimensiuni va stârni interesul marilor specialiști și o vor folosi pentru a îmbogăți cu câteva zeci de cuvinte acest bun național inestimabil pe care în numim cu mândrie **LIMBA ROMÂNĂ**. Cât va exista acest bun, vom exista și noi între celelalte națiuni ale lumii.

Maria și Grigorie CROITORU

Spini de safir

"slalomul printre cruci iată noul sport național!" striga un lunatic sfâșiindu-și hainele și așezându-le pe spinările unor maidanezi ironici

ieșise nu de mult dintr-o oglindă
încrețită și invita mereu statuile să
admire la "Inter" arabescurile din
sânge orbit...

câtiva țărani împăiați purtau pe
"Magheru" o pancartă uriașă cu o
imagine memorabilă: când Marin Preda
i-a înmănat - suspinând! - titlul de
"...honoris causa"
lui Ilic Moromete

e-mailul de pe suluri de vânt arăta
cum o bătrână de foc oprea în câmp
marfarul de noapte și îi ștergea
lacrimile

Arpegiu la un crepuscul

"cu privirea asta de vultur - striga -
ar fi bine să stropești (și) o mușca-
tă creată și vei primi un binefăcător
blestem
luminiiu...

douămiiștii au intrat în grevă de
ceva timp au rămas doar la șevalet
și pictează trandafiri - viorii! - chiar
pe umerii
morții

un dușman - prieten - de-al - meu a
ales pentru mirungere numai ulei negru
adus direct din Antarctica

ai consimțit - nu uita! - să facem un
film de șapte mii de "Oscaruri": tu - regi-
zoarea; eu - regizor fără actori (nici
barem doi?!) fără spectatori fără
premieră fără... fără...

Fiesta

alert mășăluiau cu toții (cuvintele
scânceau în urma noastră cu pantalonașii
suflecați) și urmăream - în primul rând -
să arătăm lumii
că n-am răgușit degeaba;

chiar mi s-a părut potrivit să fim
consultați de la care balcon să
braconăm luna...

(iubito am apreciat luminos că toate
amintirile cu mine le-ai îndesat cu
sâng în sacoșa ta cu tăuni!)

de "Ziua orașului" mi s-a pregătit
o diplomă aurită și edilul-șef
s-a și grăbit să mi-o lipească
direct pe frunte cu mult
super glue

Ion PIȚOIU - DRAGOMIR

Întâmplări din tinerețe

*Plaja largă a tematicii acestei dezbatere poate pune pe
gânduri orice minte, oricât de bine mobilată ar fi. Ce am putea
decupa din "trecut" și din care trecut? Din vremea lui
Ceaușescu? Din absurditatea de-acum? Din trecutul
istoric? Din antichitate?*

*Întrebările pot să cadă la nesfârșit și ne-ar putea înghiți la
un moment dat, căci nu poți alerga în o mie de direcții
deodată. Pentru a nu cădea în această capcană întinsă cu
multă precizie de cei ce au dat genericul dezbaterii, m-am oprit
și m-am gândit că cel mai nimerit ar fi să vorbesc despre
trecutul pe care îl cunosc cel mai bine, adică cel personal, cel
trăit secundă cu secundă la valoarea sentimentală uriașă dată
chiar de dizolvarea vieții proprii într-un timp despre care știm
cu toții că, până la urmă, ne va suprima.*

O întâmplare cu Iustin Panța

Toată ziua bună ziua dai peste personalități și oameni
importanți. Concluzia dialogului meu cu unul din ei a fost atât
de controversată/curioasă întrebare: ce-i de făcut?

DEVELOPARE: Un surâs enigmatic a luminat pentru
câteva clipe figura concentrată a distinsului om: "Una hirundo
non facit vera".

Am înțepenit în fotoliu, în jurul nostru grupuri-grupuri de
invitați ciocneau paharele în cinstea organizatorilor acelei
minunate recepții. Mi s-au strepezit dinții aflând că petrecerea
aceea se desfășura în cinstea unei abandonări comune.
Zâmbetele uleioase și largi, fumul de țigară ridicându-se spre
tavanul înalt al sălii, platourile cu gustări reci, șampaniile
pocnind uneori în acompaniamentul unor țipete de complezență
(că așa trebuie femeile, să țipe când pocnesc dopurile), bărbile
tot mai impozante cu trecerea anilor, tinerele în mini de piele
ieșite la vânatoare de bărbați "cu nume" care să le netezească
viitorul... toate acestea și multe altele nu erau decât un omagiu
vulgar și fățiș adus neputinței.

Complăcându-ne într-o falsă normalitate, am dublat acel
firesc secular și, cum era de așteptat, am fost izgoniți din realitate
(singura entitate lucidă pe care o putem prevedea), la umbra
comodă a lui "Una hirundo non facit vera". M-am gândit la
acestea în toaleta restaurantului, înfricoșat că nici un scurtcircuit
neuronar n-a împiedicat derularea observației.

O întâmplare cu Noni

Era o fată din Ardeal. În Grădina Botanică din oraș, am
discutat despre inutila noastră apropiere care nici acum n-a luat
sfârșit: așteptarea mea seamănă mai degrabă cu întoarcerea fiului
risipitor.

Împreună cu altele, femeia nu reprezintă aproape nimic dar
izolată de malaxorul comun al feminității, ea este totul.

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

O întâmplare cu soții Andone

Nu credința în Dumnezeu ne animă, ci speranța. Așa:

Claudiu Andone și femeia lui vor veni, îți spui; stai până la ora două, trei din noapte. La patru auzi cocoșii vecinului. La cinci poți vedea albastrul de Voroneț al prietenului tău, înaintașul. Fără să observi, se face opt dimineața. Apoi nouă. Speranța. Douăsprezece. Patrusprezece. Speranța. Îți închipui cum, obosiți, coboară dintr-un tren personal. El poartă în spate o chitară - rucsac. Se opresc să-i cumpere ceva fiului tău de un an. Apoi trece ziua, încă o zi, încă o blestemată de săptămână. Ei nu apar. Nu-i nimic. Nu-i. Cu speranța nu te poți juca, n-ai cum.

"De ce mori în septembrie 1998?", mă întreabă ei.

Răspund evaziv: "Poate asta vrea Dumnezeu în schimbul Fiului Său, un om, o ultimă sută de metri a mileniului".

Dacă am scris cândva că toate cărțile mele sunt fermecător de zadarnice, înseamnă că am avut un motiv serios.

O întâmplare cu o gară

Călătorii acelei nopți au coborât obosiți, unii abia treziți din somn - încruntați și necomunicativi. După ce s-au uitat la panoul de sosiri-plecări, au intrat în restaurantul gării, un vânzător încercănat a apăsător clapeta casetofonului cu o singură boxă. S-au așezat fiecare la câte una din cele șapte mese. Ajuns ultimul în încăperea nezugrăvită de ani de zile, am cerut o cafea. Când m-am întors de la tejghea cu paharul de plastic în mână, izolații m-au privit pe furiș, cu ochi răi, întrebându-se la care dintre mese mă voi așeza după tradiționalul: "E liber?"

Am ezitat și brusc și-au luat cu toții bagajele: au plecat tăcuți. Scârțâitul ușii, însoțind fiecare plecare. O pală de aer rece a mișcat spre geam fumul de țigară iar eu m-am așezat la ultima masă, cea din apropierea ieșirii. Mi-am băut cafeaua ca și cum toate s-ar fi petrecut firesc. Apoi ușa a fost dată la perete și o ceată de tineri cu un casetofon dat la maximum a făcut cioburi situația. Am mai fumat o țigară și-am părăsit atmosfera zgomotoasă, eram blocat pentru două ore în stația aceea. I-am văzut pe toți în sala de așteptare, grupați, complotând. Am rămas pe peron, cu ochii la șinele de cale ferată luminate de câteva becuri roșii.

O întâmplare cu Y

Nu mă pot comporta violent, oricât de mare ar fi tentația de-a sfida. Cum orice problemă umană are cel puțin o rezolvare pozitivă, mi-e imposibil să exclud divinul din ecuația existenței mele și atunci întreb: ce-i mai rezonabil pentru orgoliul omului, indiferența sau implicarea? A răspunde la astfel de întrebări înconjurat de izurile unui tren de noapte e ca și cum ai scoate un copil dezbrăcat afară, în zăpadă, pedepsindu-l pentru cine știe ce vină imaginară.

Așa și eu, plecând de lângă Y.: cât de explicite ar fi indiferența sau implicarea - nu contează care - când afară, în zăpadă, tremură un copil desculț? Despărțirile sunt, în general, dureroase și pline de sonorități sociale neașteptate (căci nu mai cunoști reacțiile fostului partener) dar nu sunt, totuși, sfârșituri de lume: rămâne fiecare cu mica lui vacanță ulterioară, cu porțile lui de singurătate.

După ce ruptura s-a produs cu adevărat și orice iertare sau limbaj comun nu-și au rostul, simți nevoia acută de a-l lovi pe

celălalt, de a-l umili, de-a face din el țapul ispășitor al eșecului. Îmi este foarte greu să răspund în această noapte, într-un tren care circulă pe o rută îndepărtată a responsabilității dar, oricât m-ar strivi concretețea răspunsului, o fac: aș alege indiferența (am și ales-o), deoarece nu-mi stă în fire să sfidez femeia (și implicit să-i fac rău lui Y., cea care a exersat cu succes implicarea).

O întâmplare cu Dumnezeu

Dovada că Dumnezeu există: la auzul numelui Lui, omenirea dă dovadă de slăbiciune. Nu vom fi iertați până nu vom înțelege că ne sufocăm ocaziile cu pasiune, că parazităm iertarea cu neiertabile îndoieli. Orice bine-i spre rău și orice rău e spre bine, așa ne-am învățat. În baza acestui nesimțit raționament, L-am împărțit pe Dumnezeu în tot felul de culte religioase care, sigure de rentabilitatea lor, își asigură credincioșii că ei vor ajunge primii-n Rai, că nu-i păcat să mai greșești câte-un pic, doar nu putem fi sfinți cu toții, nu-i așa?

Reversul medaliei e cumplit: pe satana nu l-a împărțit nimeni în grupări clevetitoare, este unic, indestructibil. Micul său imperiu nu depinde de nimeni, invincibilitatea lui tresaltă fericită cu fiecare secundă în care milioane de oameni greșind, sfarmă ce-a mai rămas din piatra inițială, din acel cuvios Petru care prin lepădarea succesivă a dat tonul confuziei. Când auzim: "În numele Domnului", confirmăm: "Da, El le știe pe toate". Peste un minut, uităm și ne vedem în continuare de politica struțului fără a ne gândi că rămânem cu fundul descoperit. Peste această optică hazlie poate cădea oricând o palmă pârintească de să ne meargă fulgii.

O întâmplare cu foste iubite pe tren

Încerc să nu par obosit, deși sunt frânt.

Îmi aduc aminte, dialoghez cu existențele mele anterioare, așa cred. Cu toate fostele amante mă întâlnesc în acest tren iar ele își caută locurile în compartimente natural, fără a ști de călătoria mea. Mă remarcă pe culoar și încremenesc, nu i se întâmplă prea des nimănui să dea cu ochii de cineva care trebuia să fie oale și ulcele de mult. Mi le readuc în minte, știu sâniile unceia sau pulpele alteia. Săruturile. "Mângâieri și sărutări/ Dar greșeala ce-ai făcut-o/ Să o uiți n-ai să mai poți/ Se vor rupe crinii toți".

Ele vin cuminți, pe rând, "Cu reproșul zugrăvit pe chip/ Căci iubitul meu m-a părăsit". Conversez cu ele, unele au copii - și au am, așa le spun. Altele n-au și nici eu nu le spun că am iar ele mă chestionează pline de nădejde. Gările trec - la fel și eu. Sunt un Dracula epuizat de haremul femeilor diavolului. Săracele, nu știu că inofensivul covor roșu e partitura pe care o cânt noapte de noapte, că de atâtea dezmăț nocturn mi s-au adâncit ochii-n orbite, nu din cauza nesomnului. Asta le hipnotizează, cearcănele mele.

O întâmplare cu bucureșteni

Pe autobuz: după închiderea ușilor, doi îndrăgostiți întârziați l-au rugat pe șofer să le deschidă. "Nu vă las", a rânjit acela satisfăcut și mustăcios, comandant suprem al momentului. Eram acolo - observator neștiut. În cealaltă realitate am avut o reacție categorică: îndrăgostiții s-au îndepărtat dezamăgiți,

mașina a plecat, la un minut au apărut controlorii iar abonamentul meu, nedublat de actul de identitate, a avut valoarea mamei lui, adică a instituției, adică nu era bun pentru o ființă umană ca mine. De la violența verbală s-a trecut la agresiune fizică și atunci, raliindu-mă gândirii de tarabă, i-am pocnit pe toți.

În realitatea uzuală însă, am coborât la prima stație, îl uram prea mult pe șofer. În tramvaiul în care am urcat nu era multă lume dar nu m-am așezat, am rămas la ușa din față. După câteva sute de metri, în fața vehicolului s-a protăpît arogant un tânăr care a așteptat între linii până aproape a fost atins, ca să sară apoi, sprinten, într-o parte. Conducătorul a frânat, a oprit, a scos capul pe geam și în loc să-l înjure furios, așa cum noi, călătorii, ne-am așteptat, l-a scuipat sec în față. Am aprobat, mental, reacția acelui vatman deloc evlavios.

În cealaltă realitate, adolescentul era prins sub roți și murea iar vatmanul, și el destul de tânăr, trăia toată viața cu sentimentul că a participat la o crimă, cu toate că accidentul nu putea fi decât efectul unei banale sinucideri.

O întâmplare cu doi oșeni

Citesc într-un ziar din nord că doi oșeni au fost amendați de gardienii publici pentru că au dormit pe băncile unui parc. Mi-i imaginez cu sacoșe, plase, geți pline de cumpărături făcute la oraș, retrăgându-se departe de betoane și asfalturi, "la umbră" sub copacii parcului și ațipind, în așteptarea autobuzului.

Când am ajuns la astfel de interdicții? Când ni se vor aplica amenzi pentru că avem suflet? Următoarea avalanșă de legi, decrete și hotărâri locale ne vor interzice să fim oameni, nu-i așa? Următorii sunt mai mulți decât urmăritii; am ajuns ca din modestul nostru avut să întreținem cel puțin patru călăi de persoană urmărită iar unora care, la fel ca mine, jignesc și ironizează debusolatul sistem, să le fie repartizate regimente întregi dotate cu echipamente fabuloase.

O întâmplare cu trupele speciale

Următorii s-au oprit la o bere, mă studiază prin ochelari fumurii, o mașină pitită strategic așteaptă cu motorul pornit. Ne analizăm ca din întâmplare, ne prefacem că nu ne știm. Îi zâmbesc unuia și el devine cooperant: întoarce privirea în altă parte, iritat. Sunt pregătiți pentru intervenție, așteaptă nervoși să-mi termin berea, să le dau câștig de cauză. E sâmbătă, am întârziat la masă. Lenevlesc sub soarele blând, înconjurat de trupele speciale care-mi devin din ce în ce mai simpatice, mai amuzante. Au intrat în dispozitiv, ard de nerăbdare, aș fi captura secolului, reporterii de război așteaptă cu sufletul la gură, au și scris începutul de știre bombă pentru prima pagină.

Plătesc berea, îmi iau geanta și plec, ei așteaptă încă ordinul de a intra în acțiune: ființe simple cu salarii mari, se uită aiuriți cum cobor scările metroului, nu le vine să creadă că dispar pur și simplu, că ordinul de-a acționa întârzie nejustificat, astfel că urmărirea, obositoare și jenantă, reîncepe.

O întâmplare din pușcărie

Ființe statice: același lagăr arhipopulat de specia barăcii, a cuștii, exemplare atât de obișnuite cu moartea încât au ajuns să n-o mai ia în seamă, să n-o mai vadă ca pe o "mândră crăiasă" a

lumii mireasă". Nimeni nu crede că ar trebui "să se ia măsură", o ignoră cu toții entuziaști, într-o coexistare fără precedent. Gravitează fără a cere explicații. Cum au reușit să inverseze atât de pașnic reperele? Consens? Consens.

Gardianul: "Bă, ești român ori străin?"

Eu: "Nu-s".

Gardianul: "Atunci de ce vorbești românește?"

Eu: "De unde știi că vorbesc românește?"

Gardianul: "Te-am auzit când te-au adus aici".

Eu: "Asta nu înseamnă că sunt român".

Gardianul: "Atunci ce nație ești?"

Eu: "M-am născut într-o patrie de pe nici o hartă, sunt un biet spion travestit în cetățean".

Gardianul: "Nu mă aburi, știu io că ești fro-oarece scriitor dă cultură. Scoală că te cheamă dom' director".

O întâmplare ciudată

Astăzi, soția mi-a citit din Noica: "...dialogul lui Platon despre Unu și Multiplu devine *modern* mai mult decât oricare altul. Ne poate, chiar, da o lecție de modernitate. El ne spune că nu rezultatul dă măsura lucrurilor, ci treptele bine organizate ale căutării lui".

Și așteaptă cu hârtia de pe care a citit în mână. O privesc, nu spun absolut nimic. Ea așteaptă cuvintele mele în continuare, nu se cade s-o dezamăgesc. Fac apel la memoria ancestrală a speciei și, din numărul imens al răspunsurilor potrivite, îl aleg pe acesta:

- Biblia îi spune omului, în Exod, un lucru de o însemnătate covârșitoare: "Să-Mi dai pe întâiul născut din fiii tăi". Și eu, și tu, suntem primii născuți ai familiilor noastre, știm amândoi că nu aparținem speciei umane decât prin expresia noastră corporală. Dă-mi mâna, vreau să-ți arăt ceva. Îmi amintesc de un râu, știu că și el, la fel ca mine, gândește. E mai calm, mai filozof, mai înțelept decât mine. El nu știe să ucidă, nici nu-l interesează acest aspect.

Ieșim din casă, ne îndepărtăm de atmosfera comodă a peșterii. Se face tot mai întuneric, nu mai simțim sub pași duritatea asfaltului, trecem printr-un lan de grâu, apoi printr-o pădure. Întunericul e tot mai dens, ne aflăm într-o zonă montană, aerul e din ce în ce mai tare, mai aspru. Femeia mea și-a pierdut contururile umane, a început să lumineze palid, ca mine. Am ajuns aproape de vârful muntelui, ne privim cu ochii fizici pentru ultima oară.

Vasalie, ciobanul, a povestit a doua zi la postul de poliție din localitate cum i-a văzut pe domnul ziarist și doamna profesoară de matematică urcând muntele și cum se destrămau în aer ca niște fășii de fum.

- Și așa să-mi ajute Dumnezeu, și-a încheiat Vasalie declarația, număi ce i-am văzut cum dintr-o dată s-o făcut ca două luminițe și după ce o jucat în aer vreme de cam câteva minute, s-o înălțat drept în sus amândouă și m-am sâmbăt nu știu cum, așa ca și cum mi-ar si părut rău că le-am văzut, rușănat ca și cum aș si foi prins trăgând cu uretea ori uitându-mă pân gaura teii.

S-a făcut multă vâlvă atunci, anchete peste anchete, declarații, interogatorii, cercetări... Rămas nerezolvat, cazul a fost clasat iar lumea s-a potolit treptat. În scurtă vreme, ne-au uitat cu toții.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Experiențe cubaneze.

Portret - Armando Perez Valladares

Poetul și eseistul Armando Valladares s-a născut pe data de 30 Mai 1937 în orașul Pinar del Rio. Curând după 1949 familia sa se mută în Havana unde tânărul Valladares va studia arta între 1951-1956, iar în 1960 va fi admis la școala de Drept din cadrul Universității din Havana. Revoluția guvernamentală din 1959 îl găsește pe Valladares la Ministerul Comunicațiilor. Pe data de 28 decembrie 1960 va fi închis de regimul lui Fidel Castro pentru activitățile sale considerate ca având un caracter subversiv și va cunoaște diferitele penitenciare din insula cubaneză. În 1961, Valladares va evada din închisoarea "morții", Isle de Pinos, cu alți trei camarazi de celulă, dar a fost reprins înainte de a reuși să fugă din Cuba și va fi supus unui tratament de tortură greu de imaginat.

El a fost unul dintre aceia care au refuzat așa-zisul program de reabilitare, pe care guvernul cubanez l-a propus prizonierilor politici, pentru că implica acceptarea îndochinării marxiste. Prizonierii care nu acceptau acest program, printre care se număra și Valladares, au fost supuși unui regim de detenție exclusivist care presupunea tortura fizică și interioară cu scopul de a-i demoraliza interior, forțându-i a abdica de la principiile lor religioase, politice și morale. Pe data de 24 iunie 1974, le-a fost retrasă în totalitate porția de mâncare pentru a-i determina să accepte diabolicul plan. Nu li s-a mai furnizat hrană deținuților care negau cu obstinație regimul, până pe data de 12 august 1974. Ca o consecință nefastă a înfometării, șase prizonieri, printre acești numărându-se și Armando Valladares, au paralizat. Urmarea acestei suferințe a însemnat pentru scriitor o imobilizare în scaunul cu roțile pentru câțiva ani.

În 1961, autorul scrierii memorialistice *Against All Hope*, o întâlnește pe Marta López, fiica de doar 14 ani a colegului de celulă, venită în vizită la tatăl său. Curând o relație platonică se va instala între ei, oficializată mai târziu, în închisoare (1969), prin actul căsătoriei. Valladares va rămâne în închisoare, în timp ce Marta va lua calca exilului de unde, această Penelopă a timpurilor moderne, cu un devotament și obstinație impresionantă, va face presiuni mai bine de 20 de ani, demascând condițiile inumane la care sunt supuși prizonierii politici din Cuba și, în special soțul ei.

Pe tot parcursul anilor de detenție, Valladares scrie neîntrerupt și reușește să trimită peste granițele închisorii și ale țării, poeme care ulterior au făcut posibilă realizarea volumelor *Desde mi silla de ruedas* (1976) și *El corazón con que vivo* (1980).

A fost recompensat cu distincția *Freedom Award of the Pen Club* din Paris 1980 și de asemenea cu premiul *Religious Freedom* în 1983, oferit de Institutul de Religie și Democrație. Același an îi va aduce și o Medalie de argint oferită de Institutul de Cultură din Puerto Rico.

După o lungă campanie de punere în libertate, dusă de soția sa și de alți câțiva intelectuali europeni, președintele de atunci al Franței, François Mitterand reușește să convingă guvernul cubanez să-l elibereze pe 22 octombrie 1982. Eliberat fiind din închisoare, Valladares a reușit să obțină rezidența în Madrid, Spania.

Este așadar, închis la vârsta de 23 de ani și va petrece în

închisorile cubaneze 22 de ani, care au fost decisivi pentru destinul său. În prezent locuiește în Florida, Statele Unite, conferențind în lume pe tema comunismului cubanez.

Președintele în exercițiu în perioada 1981-1989 al Statelor Unite, l-a numit pe Valladares ca Ambasador al SUA în Comisia Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului. Aflându-se în fruntea acestei delegații, el reușește să aducă problemele din Cuba înaintea acestei comisii și să le declare ca fiind o ofensă și o violare a drepturilor omului. Președintele Regan îi va oferi, mai târziu, pentru eforturile sale, Presidential Citizens Medal, cea mai mare a doua recompensă civilă în USA.

Against All Hope (Împotriva tuturor speranțelor) apărută în 1985 purtând ca titlu original *Contra toda esperanza* este volumul de mărturie cel mai cunoscut al disidentului cubanez Armando Valladares. Cartea este o confesiune în detaliu a geografiei penitenciare cubaneze, a gulagului ce nu poate escamotat prin scrieri neverosimile, și e o amintire vie a unei realități netrucate.

Volumul se deschide cu o dedicație ce rezumă întregul op: "*În memoria celor torturați și uciși în închisorile lui Fidel Castro și a miilor de prizonieri care suferă în claustrarea subterană*", și încearcă să trezească, într-o oarecare măsură, conștiința adormită a celor aflați în libertate pentru care teroarea este verosimilă doar în scenarii cinematografice. Un alt motto sintetizează rolul individului în Univers, omul fiind considerat "*cea mai minunată creatură a Naturii. Torturându-l, doborându-l, ucigându-l pentru credințele și idealurile sale este mai mult decât o violare a drepturilor omului, este o crimă împotriva umanității*".

Între a fi un cetățean așa-zis liber și un dușman al poporului se interpune un fir sibilinic, ușor destrămabil, însă cu grave consecințe. Onestitatea devine un defect în totalitarism, iar libertatea asumată este considerată desuetă. Astfel, în *Cuvânt înainte*, la scrierea *Against All Hope*, Tom White mărturisește că l-a întâlnit pe Armando Valladares în închisoare în 1980, acesta din urmă fiind condamnat pentru poemele sale îndreptate împotriva comunismului. Tom White a fost închis în 1979 și condamnat la 24 de ani de detenție pentru îndrăzneala lui de a răspândi literatură creștină în Cuba. Cei doi au stat în spitalul închisorii *Combinado Del Este* din apropierea Havanei și au colaborat în a transmite informații despre condițiile temniței de maximă securitate, în afara țării. Se menționează de asemenea, că autoritățile comuniste doreau să controleze ființa în întregul ei de la *peniță la minte și spirit*.

Volumul este urmat de un Prolog în care autorul își explică gestul scrierii: "*Această carte este despre cei 22 de ani petrecuți în închisorile politice sub Fidel Castro pentru rostirea unor idei care contraziceau regimul*", este de asemenea o narare a evenimentelor petrecute în intervalul 28 decembrie 1960 - ziua în care a fost arestat Valladares până în 22 octombrie 1982, ziua în care a părăsit Cuba, îndreptându-se spre Paris, Franța.

Cartea devine un memorial al anilor de detenție, o narațiune autodiegetică la persoana întâi, timpul trecut, corpul evenimential fiind narat din perspectiva amintirilor. Instanțele narative, narator-actor, se suprapun într-o scriere autentică, netrucată și nefalsificată: "*I was confused and frightened*". ("Eram tulburat și înspăimântat")

Isla de Pinos este închisoarea cutremurătoare unde Valladares va fi transferat, este corespondenta Piteștiului din spațiul concentraționar autohton, localizată pe o insulă la sud de

Cuba, izolată total de restul lumii, dintre zidurile căreia evadarea devenea imposibilă. Transferul spre această închisoare se făcea în condiții greu de acceptat, desființarea insului începea odată cu acest transfer spre insula morții, iar prima lecție de reeducare se petrecea pe un aeroport înfrigorat unde deținuții trebuiau să aștepte o noapte întreagă, deoarece primele care erau transportate, erau animalele (o turmă de vaci a avut prioritate înaintea deținuților). Avionul nu deținea scaune, iar pe jos erau excrementele acumulate de la transportul de animale pe care deținuții erau constrânși să se așeze. Limbajul torționarilor, licențios până la scabros, evidenția precaritatea condiției lor, dar și lipsa de umanitate. Expresii precum "sons of bitches", "you bastards!" însoțeau grupul de prizonieri care alergau speriați, ca animalele, goniți de furia gardienilor care-și revărsau frustrarea asupra trupurilor slăbite după lungi ani de detenție. Frica își va urmări victima mulți ani după eliberare: ("Din acel moment, acel sentiment mă va urmări mulți ani, și știam că era frica, panica, teroarea pur animală"). Acest infern având conotații dantești, Isla de Pinos, a fost construită în 1930 de dictatorul cubanez Gerardo Machado care, întrebat fiind de ce a proiectat-o atât de mare pentru că nu va fi umplută vreodată, el răspunde: "Nu vă îngrijorați. Cineva îmi va urma și va reuși să o umple". Un răspuns predictiv care îl viza pe Fidel Castro, cel ce a împlinit viziunea sumbră a lui Machado.

Cuba devine o macroînchisoare reprezentată de microunități ca închisoarea *Boniato* unde au loc adevărate experimente biologice cu scopul de a-i ucide pe deținuți. Deși slăbit fizic, Valladares nu va renunța la voința de a trăi și își va exersa mintea prin meditație și concentrare, conștient de faptul că întinericul i-ar putea afecta vederea, face eforturi a înlătura pericolul. Credința devine sprijin în momentele de teroare, tensiune și frică. Consumându-și existența într-o totală opacitate exterioară, ființa își descoperă lumina interioară prin deschidere a sinelui spre Dumnezeu. "Întotdeauna am mers spre El în căutarea suportului și păcii, și întotdeauna l-am găsit". Amintirile îi vor scrijeli conștiința și s-au păstrat la fel de actuale ca în momentul consumării lor: "Azi, chiar după atât de mulți ani, îmi amintesc acea zi ca și cum ar fi fost ieri".

Memorialistul care creionează verosimile pagini de scriere terifiantă este dublat de poetul care construiește adevărate pagini de literatură, extraordinare pasaje narative cu valoare estetică, în episoadele în care își amintește de momentul întâlnirii Marthei care îl fascinează tot mai mult. Valladares alcătuieste un poem în proză, extrem de sensibil, folosind tehnica detaliului în surprinderea portretului celei care îi va deveni soție.

Ingeniozitatea acestui spirit combatant nu cunoaște limite. Confiscându-i-se creionul și hârtia reușește să salveze o lamă de ras cu care taie din scaunul său cu roțile o bucată de lemn pe care o ascute. Făcându-și o tăietură în deget și storcând picături de sânge obține astfel peniță și cerneală. Poemul se naște printr-o hemografie a suferinței, izvorât din propriul trup, învingând încă o dată un sistem incoerent care nu a reușit să reducă individul la tăcere. În ciuda izolării, în ciuda încercărilor de disoluție a ființei și a tuturor represaliilor, Valladares reușește să scrie un poem pe care îl transmite, printr-un prieten, Marthei. Poem care a fost tradus și publicat în mai multe limbi, ultimul scris în închisoare, pe care îl vom reproduce și noi: "I wrote a poem with my own blood", ("Am scris un poem cu propriul sânge"):

("Mi-au luat totul/ penițele/creioanele/cerneala/pentru că doreau/să nu mai scriu/ și m-au scufundat aici/ în această celulă/ dar nu mă vor înăbuși/ în acest fel./ Mi-au luat totul/ - sau aproape totul -/ dar mai am zâmbetul/ sentimentul de mândrie că sunt un om liber/ și am o grădină eternă/ în suflet/ Mi-au luat totul/ penițe/creioane/ dar încă mai am cerneala vieții/ - propriul sânge -/ și pot scrie încă poeme cu el").

Epurată de trup, de carnal, ideea este încremenită în esență, versul respirând galvanic în ritmul simțirii poetului. Poemul izvorăște dintr-o suferință autentică, iar ființa se identifică la nivel epidermic cu creația. Aceasta se naște, în cazul lui Valladares, nu doar din cuget sau spirit, ci și din trup, formând un tot, un holos, o autodevorare reflexivă.

În ultima sa izolare, neavând acces la hârtie, poetul va încerca un nou experiment: compune în memorie și repetă versul până îl reține în întregime. Aceste poeme, scrise în memorie, i-au fost recitate lui Fernando Arrabal, în apartamentul lui din Paris la câteva zile după ce Valladares a părăsit Cuba, prietenul lui insistând să le înregistreze pentru a nu fi uitate. Astfel au fost transcrise poemele și au reușit să fie publicate în volumul *Cavernas del silencio*, altfel ar fi fost complet pierdute. Periplul carceral al lui Armando Valladares se încheie după 22 de ani de detenție în închisorile castriste, reușind să supraviețuiască gulagului cubanez prin rugăciune și poezie.

Imelda CHINȚA

Totul sau nimic

Jorge Luis Borges își imagina paradisul ca pe o bibliotecă și visa o carte care să cuprindă între copertile ei toate cărțile. A sfârșit - subtil "dar" al destinului! - cu un baston alb în mâini...Nu știu dacă o asemenea carte va exista vreodată. Știu, în schimb, că există - și va exista, încă multă vreme - un mare roman al tuturor deziluziilor: *Un om sfârșit* (1912) de Giovanni Papini, partizanul ideilor generoase și contemporanul mai vârstnicilor Marinetti și D'Annunzio.

Scrisă cu o pasionalitate lucidă, cartea își răvășește cititorul, prin straniu amalgam de amărăciune, entuziasm și frustrare. Vârsta mirifică a copilăriei e amendată, de la bun început, prin intermediul acestor surprinzătoare afirmații: "Eu n-am fost niciodată copil. N-am avut copilărie." Înneguratele amintiri aduc, sub ochii noștri mirați, "un copil ursuz" ce se retrage, de timpuriu, în propria-i carapace. Crudă și cucernică, singurătatea își va face simțită, încă de pe acum, prezența. Salvatoare vor fi, însă, mai rar întâlnite sete de a ști, revelația bibliotecii și a cărților ei. Dorințele adolescentului Papini pot fi convertite la numai atât: "Numai să știu, să știu, să știu tot (Iată cuvântul nenorocirii mele: tot). Încă de pe atunci am fost unul dintre aceia pentru care puțin sau jumătate nu contează : ori tot, ori nimic."

Proiectele o iau înaintea posibilităților. La cincisprezece ani, Giovanni Papini are un plan temerar: alcătuierea unei enciclopedii care să conțină materia tuturor enciclopediilor din lume, ba chiar să le depășească. Visează, apoi, "o istorie universală a tuturor timpurilor și a tuturor raselor", un comentariu "care să urmărească verset de verset toate cărțile Testamentului vechi și nou." Deșertăciune a deșertăciunilor, toate aceste proiecte se vor destrăma, repede, precum ceața densă din zorii unei zile de vară. Spiritul nonconformist al celui care proclamase, cu vehemență, *Amurgul filozofilor* abandonează,

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

pentru că nu vrea să cadă în plasa specializării; pentru că "donjuanismul cerebral" nu-i permite o dragoste unică. Disprețuind condiția umană și aflându-se mereu în contradicție cu "ceilalți" (după ce l-a ales - o dată pentru totdeauna! - pe "a fi" în detrimentul lui "a avea"), naratorul caută *alt-ceva* sau, mai exact, se caută pe sine însuși, într-o "pură povestire de evenimente lăuntrice."

Cuprins de o "eroică nemulțumire", Papini hotărăște să "protesteze public și cu argumente raționale împotriva acceptării animalice a vieții." Dar ceea ce interesează, în primul rând, este "istoria unui suflet"; o "istorie", fără iubire și fără femei: "Nu voi scrie despre iubire și n-am să înfățișez nici un fel de femei (...). Am trecut prin iubiri ilicite și am sfârșit (și eu) în sânul iubitelor legitime ale sfintei căsătorii. Iar dumneata ai putea să-mi spui, cu oarecare dreptate: « Atunci ce-ți mai lipsește? »» Dacă ai ști, doamna mea, ce mi-a lipsit! Mi-a lipsit doar atât: femeia ideală..."

Exasperat de granițele științei sale, Giovanni Papini își clamează deopotrivă cumplită și fireasca neputință de a cuprinde, cu mintea, totul. "Omul care nu acceptă lumea" se simte superior atât cât să înțeleagă că... nu este suficient să fii superior. Știe că pentru el, *totul* n-a fost decât "o frumoasă și glorioasă înfrângere". Totuși, cere "puțină certitudine" - o certitudine care să elimine nevoia de a întreba - și dorește, în sfârșit, "un adevăr adevărat". Viața l-a trișat, ideea sinuciderii îi dă târcoale. Paradoxal, el refuză sinuciderea tocmai pentru că "viața e și mai dureroasă ca moartea". S-ar părea că miliardarul de iluzii a dat faliment...

Privindu-se în oglinda anilor, crispat și obosit, Papini își schițează portretul: "...sunt un poet și un dărâământor, un fantezist și un sceptic, un liric și un cinic". Scriind numai ca să-și descarcă sufletul ("în sensul cel mai ordinar care vă poate trece prin minte vouă"), reprezentantul unei Florențe aflate în perioada "de bronz" a dus până la capăt doar acest proiect: o carte ce poartă un titlu dezolat; o mărturie făcută după "o îndelungată carantină a singurătății"; o autentică biografie a sentimentelor hiperdiscrete.

"Finis coronat opus..." Giovanni Papini e "un om sfârșit" abia în concepția "celorlalți" sau, altfel spus, numai din perspectiva unor cititori neavizați. Atâta timp cât un om reușește să se diferențieze de animal prin cultură; atâta timp cât lasă urme adânci ale trecerii sale prin lume - transformând "ars scribendi" într-un "modus vivendi" - el nu poate fi considerat nicidecum "sfârșit", chiar dacă încremenește - uneori - în proiecte mult prea îndrăznețe.

După aproape un veac de la apariție, *Un om sfârșit* trece - impasibil - printre ani, sfidând așa-zisa desuetudine a decupajelor din trecut, pentru a confirma - dacă mai era nevoie - statutul său privilegiat; acela de capodoperă incontestabilă a literaturii universale.

Marcel LUCACIU

Despre afurisenie sau protecția cărții vechi prin blestem

Abordarea cărții românești vechi din perspectivă paratextologică confirmă, o dată mai mult, faptul că, din punct de vedere antropologico-cultural, în general, și al

sărbătorescului, în special, în cazul cărții putem vorbi despre o sărbătoare a scrierii (a creației, a nașterii), pe de o parte, iar pe de alta, despre o sărbătoare a lecturii: ca viețuire a cărții, lecătura fiind scopul fundamental, sensul pentru care a fost creată²; între aceste două momente ale intervalului de tip sărbătoresc, intră în joc un alt moment investigat de noi: "târgul cărții"³, cel care va scoate cartea din starea ei de reificare (ca obiect de troc)⁴ de după creație, din "opacitatea reică", cum ar spune G. Liiceanu⁵, iar prin actul de donație, cartea va dobândi o destinație, în speță lector și auditor - în cazul cărții vechi. Astfel privind lucrurile, petrecerea "târgului cărții" ne îndreptățește să vedem în carte o "reitate" călătoare cu "popasuri" rituale.

Căci, alături de traseele fizice (economice) ale cărții, - identificate și studiate de către marele comparativist american R. Darnton, în al său faimos articol "Ce este istoria cărții?"⁶, în care galaxia Gutenberg este descrisă ca un circuit comunicațional⁷ -, perspectiva paratextologică ne descoperă existența și a altora, la fel de importante, chiar dacă mai puțin vizibile, și anume: traseele simbolice (ritualistice) ale cărții, legate de instituția darului, în general, și în mod special de "târgul cărții"⁸, plan în care statutul donatorului devine unul cu totul aparte.

Urmând parcursul simbolic/sărbătoresc al cărții către cititor, după creația/tipărirea sa, intrând în cuprinsul scenariului "târgului cărții", putem distinge mai multe faze (cazuistica însemnărilor le surprinde, în cea mai mare parte): a) sesizarea cererii și a ofertei, /căutarea cărții - "incidenta" colportorului/, b) identificarea donatorului, c) constituirea asistenței (martorii sau dreptățile cărții), d) alegerea locului/cadrului ceremonial, e) încheierea târgului propriu-zis și formularea actului aferent, f) aldămașul și g) aducerea la cunoștință publică a donatorului, în biserică (citirea zapisului "înainte<a> o<a>minilor").

De abia după toate aceste momente pregătitoare are loc actul final, care este cel al intrării în circuitul lecturii liturgice prin "așezarea" ritualică a cărții (investirea simbolică). Aceasta, deoarece, odată cumpărată și dăruită pomană bisericii unei comunități, spre a deveni funcțională în cadrul regimului sacru al ritualisticii religioase, cartea va fi integrată între celelalte podoabe sau cărți, prin "așezarea"¹⁰ ritualică și definitivă a acesteia în biserică, fapt consemnat adesea: "și o au dat la besereca din Badon pomană la băserecă și o au așezat ca dela ace<a> beserecă să nu o poată lua sau sminti nici frații, nici soră sau altul" (*Strastnic*, Blaj, 1753, ex. de la Badon)¹¹; tot pe aceeași carte, exemplarul de la Corni, putem citi: "(...) Toader Popii din Corni și a vândut protopop Vaselie A<n>dreica de la Noțig și paroh popa Onuț Băișanul diac Popa Alexie Horotanul, așezară această c<art>e în besereca cornenilor <până> la perire ei (...) 1799"¹². Sinonime așezării cărții, de cele mai multe ori sunt: "pusul în biserică", "datul în mâna popii", "lăsatul cu limbă de moarte" ("Să știe că aceste <sfinte> cărți, anume Păucenie și Testament, l<e>-am lăsat cu Poj<ar>(?) Iancu sf<i>nci>ntii besereci ca să fie poman<ă> pe viță, pe sămânță, și le<-a>m lăsat cu li<m>bă de moarte înainte<a> o<a>minilor")¹³, pentru totdeauna, în acea biserică.

Prezența impresionantă a formulelor de blestem pe cartea românească veche, congruent cu "tradiția" imprecăției în mentalitatea românească, a intrat amplu în raza cercetării istoriei noastre culturale, soldându-se, deocamdată, cu o cercetare monografică comparativă, intitulată, după modele ilustre¹⁴, evident, *O istorie a blestemului*, datorată reputatului istoric al literaturii vechi D. H. Mazilu¹⁵.

Există, desigur, o simbolică a blestemului, dacă ne gândim că aproape toate blestemele/sanctiunile cuprinse în aceste însemnări invocă/ se reclamă de la primul Sinod ecumenic din anul 325 d.H., cel de la Niceea, "care a osândit erezia lui Arie și a formulat primele șapte articole din Simbolul Credenței ce lămurau dumnezeirea Fiului"; deci, în ultimă instanță, blestemul vizează, sub toate clauzele întâlnite, apărarea dreptei credințe. Funcția blestemului e și aceea de a "garanta" respectarea și executarea dispoziției testamentare/contractuale din însemnare, ocrotind simbolic/magic cartea în cauză.

Pentru a înțelege mai bine sensul sintagmelor din însemnări, privitoare la blestemul "de apărare"¹⁶ împotriva prezumtivilor hoți de carte, trebuie să ne întoarcem la momentul "așezării rituale" a cărții în biserică, în altar sau strană, cel mai adesea sub zăpădă de dreptate, ca "pomană veșnică", ce nu trebuie nicidecum "smintită", strămutată și, astfel, înstrăinată din loc, cum vom arăta mai jos, și, urmărind desfășurarea stiliconarului însemnărilor, să vedem care sunt părțile acestuia care ne dezvăluie posibilele ipostaze de insecuritate a cărții.

În formularistica (structura diplomatică) însemnării, după "dispoziție", prin care se comunică noul proprietar și noul "sediu"¹⁷ definitiv al cărții, precum și "clauzele" de atribuire, de obicei cu caracter prohibitiv, întrucât cartea era dată: "pomană vecinică și dintru a sa stăpânire nimeni să nu aibă putere să o smintască până va sta biserica pe loc" (1785 - preotul Ioan, parohul de la Guruslău, *Evanghelie*, Blaj, 1765, ex. de la Gârcei), fără să ajungă: "Supt gre afurisenie a celor trei sute și optsprezece de sfinți părinți carele au fost adunați din toată lume la Nichee și la toate sfintele săboare" (1808, popa Constantin de la Gârcei, pe un *Triod*, Blaj, 1800); partea numită "sanctiunea" este cea în care sunt cuprinse formulele de blestem, cele "care întăresc și apără dispoziția, prin introducerea de pedepse, pentru oricine ar încălca regimul stabilit al cărții"¹⁸, indicând, totodată, situațiile în care cartea poate fi în pericol, adică acelea care definesc insecuritatea ei.

Există câteva ipostaze clare care conduc la "smintirea pomenii", a schimbării destinației stabilite a cărții, după cum aflăm din multe însemnări de danie din Sălaj. Astfel, exemplarul de la Baica, din *Carte românească de învățătură* (Iași, 1643,) era "(...) dată la svorita biserică cu blăstăm ca să nu poată nime nici <a> o vinde, nici zălog să nu <o> poată băga, iar cine ar a vrea să o vândă sau să o fure de la biserică (...) luna avgust, 23 zile, leat 1648. Pi<sal> protopop Ionaș din Baica, în zilele lui Racoți Gheorghe", iar o *Evanghelie* de Blaj (1766) era dată bisericii din Criștelec ca: "...să nu o poată înstrăina iar nici a se vinde pe bani nici a să pune zălog nici a o înstrăina cuiva (...) s-a scris cu păcătoasa mână a lui protopop Petru Muntean. 1782. dechembrie, zecela". La anul 1797, un exemplar din *Triodion* (Blaj, 1771, din Drighiu) era dat bisericii din Aleuș ca: "nimeni să nu o poată muta de acolo, cine o va sminti, o va vinde sau o va afla pierdută și nu o va spune să fie afurisit".

În mentalitatea scriitorului, precizarea tuturor variantelor de interdicție sub blestem va asigura protecția cărții, ferind-o, astfel, de orice cale eventuală de strămutare ai ei de la destinația ritualică inițială.

Deși, în structura blestemului există unele formulări tipizate, stereotipe, însemnarea de pe cartea românească veche poate avea în cuprins: "nuanțe, după dorința donatorului, a beneficiarului, după priceperea autorului ei"¹⁹. Am putea spune că, într-un fel, în însemnările de acest tip, cu un stiliconar

"nuanțat" în blestem, cartea românească veche din Țara Silvaniei excellează. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o carte era donată unei biserici, sub interdicția ca nimeni: "...să nu o poată vinde, nici mute pe bani, că cine o va vinde sau o va fura și celu <ce> o va cumpăra să fie afurisit de trei sute și 18 sfinți și să-i înghiță pământu" (*Strastnic*, 1753, ex. de la Doh); "să-i afuriscă cu Iuda și cu slugile lui dimpreună mes-ța martie 13, 1781" - cum scria popa David din Husia pe un exemplar din aceeași carte de la 1753 (ex. de la Popteleac); ba chiar: "să fie în veci afară de împărăția lui Dumnezeu" - cum "blestema" (la 1781) protopopul Teodor al <Someș>-Odorheiului (*Evanghelie*, Blaj, 1765, ex. de la Benesat).

Referitor la clauze, nu numai că nu putea fi "strinit" (înstrăinat), dar exemplarul dăruit nu putea fi nici măcar schimbat cu un altul de același fel, fără a cădea sub grea afurisenie, cum scrie Nicolae Pop, diacul din Șamșud, cu martori, în "casa ce clejiască", vânzând un *Apostol* de Blaj (1802) pentru biserica din Sighetu Silvaniei: "nici din neamurile nostre, nici dintr-a muierii să n-aibă tindere a o muta sau a o lua din s. besereca aceasta a Sighetului în veci. Nici neamurile nostre nici cei streini sub grea dare de samă înainte giudețului Domnului Is. Hs. ca să aibă a da sama. Cine n-ar băga în samă acesta zapistu, nici preuți nici diaci să nu îndrăznească acesta o o pune în sus și alta a pune în locu ei. (...) anu de la zidire lumii 7312, de la Hs. 1804, în luna lui Noiembrie în 27 de zile"²⁰.

Uneori, credem, pedepsele înșirate, "complexitatea" blestemului ca atare constituia, pentru scriitor, inclusiv un exercițiu de erudiție, menit să înfricoșeze și mai mult pe prezumtivul făptaș, cum este cazul diacului Ioan Rus din Chechișul Almașului, care, dăruind, se pare, fiului său un *Octoih* (Blaj, 1792), profera următoarele: "cine l-ar fura să fie afurisit de ceata îngerească și de 300 sfinți părinți și de toți îngerii (...) să-l lovească cutremurul lui Cain, neputința lui Antioh, moartea lui Irodu". Același diac, copist cunoscut printr-un *Miscelaneu*²¹, în fapt, o frumoasă antologie de "versuri cântece de stea" cu circulație în Țara Silvaniei în prima jumătate a secolului al XIX-lea, își proteja, simbolic, manuscrisul printr-un ex libris cu blestem, menționând că: "Această carte este a lui Rus Ioan din Chechiș. 1839. Cine o ar fura, să fie afurisit de părinții ce s-au adunat la Nichie și să i să versă mațele ca lui Arie și să aibă parte cu Iuda și cu Irod și cu faraon și cu cei ce vor crede în Antihrist și cu bogatul nemilostiv. Și cine o <va> afla să o ție, să aibă parte... <ilizibil>; cine o ar afla și nu o va da, să aibă parte cu Arie (?), cu iudovii și cu păgânii". E posibil ca această "artă a blestemului", diacul amintit să o fi învățat, chiar dacă nu direct, de la popa Dumitrie, paroh în același sat, cu o jumătate de secol în urmă, cel care cumpăra și dona pe seama bisericii Chechișului în care slujea, o *Evanghelie*, pentru pomenirea "viilor și morților" și "pentru câți sânt din n<ea>amul nostru anume", sub următorul blestem: "cine s-ar afla din n<ea>amul <nostru> să o mute sau să o schimbe să fie <afuri>sit de 318 sfinți părinți care s-au adunat de au făcut săbor la Ni<chea> și să fie în to<t> locul cu Iuda și să pee precum au pierit <Abiram> și Daftan cu norodul să (...) nu s-a supus lui Moisis și lui <Aaron>. Eu Popa Dumitru. Paroh. Chechișului, anul 1782". (*Evanghelie*, București, 1742, ex. de la Zalău)²².

D. H. Mazilu vede în autorii acestor ieșiri inventive din

canonul "stiliconaristic", niște adversari ai stereotipiei²³.

Unele blesteme sunt aproape lapidare în conținut: "Cine o va fura să fie lăpădat de D-zeu. Și a dat pe dânsa 6 florinți i hii pomană în veci amin. Într-a cui mână <va> căde și nu va spune să fie proclat." (Chiriadromion, Bălgrad / Alba Iulia, 1699, ex. de la Jac); "să fie afurisit de 318 de Părinți Sfinți ce au fost la Nechia și să aibă pârâș la giudeț pre St. Nicolae. 1767 Fiind popă în Sideatiu popa Niculae" (Evanghelie, Blaj, 1765, din Sighetu Silvaniei); "să fie anatema, iar procleați de 318 ss. Părinți de la Niceia și despărțit de sfânta a lui Dumnezeu besearică și lepădat și neprimat țină împărăția lui Dumnezeu. Scris-am eu, protopop sa Teodor Orha al eparhiei Odorhiului, dat în Odorhi<u>, anul 1780 aprilie 10." (Evangheliar, sec. XVIII, exemplarul de la Ulmeni), iar pe un Miscelancu, copiat în parte de el, popa Toader de la Ban avertiza proferând: "Că de s-a întâmpla să o mistuiască în orice formă <cineva>, pământul trupu-i nu-l primească, peatra mucească, afurisit să fie acela om. Amin. Eu Toader de la Banu. Ano 1806"²⁴. În același fel, un anume Iancu Pojar lăsa două cărți bisericii din Șimleu, "cu limbă de moarte înaintea oamenilor" și sub afuriseniecelor care le-ar înstrăina: "Herul, pietrile, lemne<le> să ruginească și să putrească, dară trupul aceluc să ste întreg. Anii Domnului 1739, mes<e>ța octomvrie 14". (VARLAAM, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, ex. de la Șimleu Silvaniei, Bibl. Jud. Cluj, inv. 310751).

Într-un zăpis, întocmit pentru o contribuție colectivă la cumpărarea unui "mineiu", popa Timofteiu de la Lupoia demonstrează aceeași inventivitate față de formular: "iară cine din creștinii sau din cei ce s-au dat bani într-ânsul s-ar afla sau să-l fure sau să-l vinză sau ori de ce nevoe s-ar întâmpla să o ia cu sila și să o înstrăineze dela biserica satului să fie afurisit de 300 și optusprezece de părinți sfinți și de toți sfinții lui Dumnezeu și să fie lepădat de toate fețele dumnezeiești cerești și să i se verse mâtele ca lui Arie ne<credinciosul> și după moarte lui să nu-l rabde pământul și într-un locu cu diavoli să se afle sufletul lui și să nu aibă parte cu d-mnezău și cu besereca răsăritului ce creșcinească. Mesița maiu 7 zile. Scris-am eu popa Timofteiu din Lupoia acest zăpis". (*Antologhion*, Râmnic, 1766, ex. de la Chechiș).

Alături de sancțiunile spirituale, în cuprinsul a numeroase însemnări găsim stipulate așa-numitele sancțiunile materiale, din care merită să dăm câteva exemple pentru frumusețea și "inspirația" lor: "să nu aibă parte de lucrul mâinilor lui, nici de împărăția cerului", "și cine l-ar muta să n-aibă ce săruta, și cine va să-l vînză să n-aibă haznă", "să fie negru ca dracul cine o va ascunde"²⁵, "să nu aibă cină cu odihnă, nici pră<n>z fără plâns" (Evanghelie, București, 1760, bis. Șeredeu) etc.

Respectul pentru carte, cinstirea ei ca "podoabă bisericască" și grija pentru destinul acesteia în cadrul comunității reprezintă constante ale sensibilității umane²⁶, vizibile și în însemnările de pe cartea românească din Țara Silvaniei.

Menite să o protejeze simbolic și să potențeze puterea rituală a cărții, blestemele reprezintă unul dintre cele mai interesante aspecte ale mentalității colective ilustrate generos și de însemnările de pe cartea românească veche din Țara Silvaniei, "blesteme" a căror ingeniozitate față de canon, în cadrul stiliconarului însemnărilor de danie, am subliniat-o mai sus, argumentând aceasta și prin exemplele de excepție cuprinse în anexa de mai jos.

Ioan Maria OROS

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

Anexă. Însemnări de danie cu afurisenie

I. F. 43: "Această sfântă și dumnezeiască evanghelie o au cumpăratu cu 16 florinți, banii satului, ca să fie în biserica de Șerediu și la târgul cărți<i> au fost Râb Petru și într-a lui casă s-au dat și bani<i>, fiind și curatâr al biserici<i> și alți anume curatori și cu tot satul dinpreună să fie aceasta sfântă evanghelie în biserica de șerediu, până a fi o hârtie de dânsa să stee în beserica de Șerediu, iară cine s-a afla din tâlhari să o fure sau să o <mute> din bisearecă fără de treabă, ca să o îns<t>reineze sau să o vîndă pe bani nesocotind în nimica acel lucru să fie afurisit și procleșit blăstămat ca Arie și ca Iuda de tri sute și 18 de părinți sfinți de la Nichie să nu aibă cină cu odihnă, nici pră<n>z fără plâns. Amin. Ani<i> Domnului 1779, în luna lui aprilie, în 7 zile. Scris-am eu, popa Ilie, fiind lăcutor în șerediu, pomenește, Doamne, pre robi<i> tăi cine au dat într-ace<a>stă sfântă evanghelie pe numele lor. Amin." (Evanghelie, București, 1760, Bibl. Jud. Oradea, inv. 511.989).

II. De la f. 165v- f. 179r: "Scris-am eu popa Grigorie din Borza zăpis de dreptate pre această carte Evanghelie cum că o au cumpărat de la diacu Petru din Recii în târgul în Cluj martor îmi iaste popa Nicolae din Gâlgău și popa Pașcă din Jac și alți oameni de cinste încă au mai fost până am dat banii 15 fl. tocma în mijlocul piațului în Cluj și cine s-ar ispiti a o străina adeca o fura sau în alt chip cu vicleșug a o lua de la mine și a o tăgăduii acela om să fie anatema și afurisit de 318 de sfinți Părinți din Nechia și să se muncească la un loc cu Iuda și să nu vază fața lui D-zeu în veaci. Cine o are fura sau într-alt chip cu hamișul o are lua dela mine fără numai acela om să fie priimită să o stăpânească cu sinătate și cu ertare de păcate căruia o aș da eu pe bani sau și pe altă Iosagă sau și de pomană cu mâna mea sau fiilor miei să rămâie să fie cu blagoslovenie. Scris-am eu popa Grigorie din Borza anul Domnului 1762 luna lui octombrie 7 zile." (Evanghelie, București, 1760, ex. de la Moigrad).

III. F. 210-218: "(...) pomenește, Doamne, (...) Duma ștefan (...) împreună cu Gavril și Matei și Anisie și Mihai. Pomenește, Doamne, <pe> robul tău în bună împărăția cerului, anume Onaș Toader și cu soața sa Iștu<an> Ana și cu părinții și împreună și cu femeia și împreună a<u> luat această carte, ce să cheamă Învățătură tuturor creștinilor și lumină a toate cărțile, și o au luat-o în treisprezece florinți și s-au dat munca lor ca să le ierte Hs. păcatele lor cu a femeii împreună și cu a tot rodul lor împreună ca să le fie lumină nesăvrășită în veci, și dată pomană în biserica din Baica, la hramul Arhanghel<ilor> Mihail și Gavril și dată la svorita biserică cu blăstăm ca să nu poată nime nici <a> o vinde, nici zălog să nu <o> poată băga, iar cine ar avrea să o vîndă sau să o fure de la biserică, acele să fie blestemat de 318 de sfinți ca să i se risipească <mătele> ca <lui> Arie. Iar cine și-a dat munca cea dreaptă, Hs. să le dăruiască odihnă sufletelor sale în veci de veci, cu adevăr. luna avgust, 23 zile, leat 1648. Pi<sal> protopop Ionaș din Baica, în zilele lui Racoți Gheorghe." (Carte românească de învățătură, Iași, 1643, ex. de la Baica, BCU Timișoara, inv. 107).

IV. F. titlu: "Această sfântă carte, adică mineiu au cumpărat Mărginean Nicoară cu frate-său, cu Indreiu, cu 20 de florinți bani buni și o au dat la bisearecă în Răstolț până or trei iară dacă or muri ei să nu o poată smintîia de la biseareca din Răstolț și o

au dat într-asta formă: orice popă ar fi să slujească la biserică pururea să-i pomenească la sfântul jurtăvnic (=altar) și să le ceaie iertăciuni iară cine s-ar ispiți să o smintească sau să o fure, să fie afurisit de cei 318 de părinți sf<i>niți ce au fost la Săboară și de cei 4 evangheliști și de cei 12 apostoli și de cei 16 prooroci și de toți sfinții și să fie anatema și proclat și trecet și de noi încă neiertat. Amin. Andreiu, Nicoară Mărginean, Flore și femeia lui, Dote, și Ioan și Filip. Văleat 1771. Scris-am Sămu." (Antologhion, Râmnic, 1766, ex. de la Răstolțu Mare, inv. bis. 141).

V. P. 2-21: "Acest Triod l-au cumpărat cu zece zloți, în anul 1826, Dragosin Onuț. Această carte pintru pominierea a tot neamul lui, cumpărând-o au dăruit S(fintei) biserecei din Cheud, cu acea luare aminte ca niminea din Biserica numitului sat Cheud a o înstrăina să nu să învolnicească, fiindcă l-a cumpăratu aceștii cărți - so a dea de-o căsătorie, sau altceva neam de aproape sau de departe, nici un influxuș n-au avut sau a avea n-au putut. Pentru aceste întărirea aceștii cărți ca și la cei următori să poată fi cunoscută prin supscrierea numelui micu, ca însăși mărturie în veac întărind. Scris-(am) Ștefan, parohu Cheudului." (Triod, Blaj, 1800, inv. bis. Cheud, nr. 107. Însemnare inedită).

¹ Adică, după însemnările de danie, considerate ca paratexte olografe sau așa-numitele *marginalia*. Materialul de față este un colaj de "decupaje din trecut" după câteva lucrări ale autorului, deja apărute în diferite reviste de specialitate din țară; textul fiind adaptat aici, cu scopul de a facilita accesul cititorului obișnuit al revistei de față la câteva aspecte privind istoria mentalităților și a culturii vechi din ținuturile Sălajului.

² Pentru acest aspect, vezi analiza la D. Radosav, *Sentimentul religios la români. O perspectivă istorică (sec. XVII-XX)*, Cluj-Napoca, 1997, p. 198-210.

³ Vezi I. Oros, "Târgul cărții" - un cronotop al sărbătoreșcului, în *Silvania*, Zalău, 1997, nr. 2, p. 74-76. Un model de însemnare de acest fel a se vedea în anexă, textul nr. I.

⁴ G. Liiceanu, *Cearta cu filosofia*, București, 1992, p. 192.

⁵ I. Oros, *Modalități de creștere a colecțiilor bibliotecilor parohiale practicate la Blaj (1747-1876)*, în *Annales Universitatis Apulensis*, Series Historica, 11/I, Alba Iulia, 2007, p. 84-113.

⁶ R. Darnton, "What Is the History of the Books?", în *The Kiss of Lamourette. Reflections in Cultural History*, New York, Norton, 1990, p. 107-135. Pentru versiunea franceză a textului "Qu'est-ce que l'histoire du livre?", vezi *Gens de lettres, gens du livre*, Paris, Editions Odile Jacob, 1992, p. 154-158.

A se vedea schema adaptată la cartea românească veche în M. Gherman, *Istoria cărții și istoria culturii - problematica cercetării cărții vechi românești*, în *Biblioteca și Cercetarea*, 1989, 13, p. 161-169; fiind reprodusă, cu comentariile noastre, în I. Oros, *Praful de pe cărți. Destinul cărții în era digitală*, în *Caiete Silvane*, Serie nouă, Anul III, Nr. 8 (32), septembrie 2007, p. 31.

⁸ Despre "darul-carte" și funcțiile sale vezi B. Ștefănescu, *Sociabilitate rurală, violență și ritual. Cartea în practicile oblativ de răscumpărare a păcii comunitare*, *Transilvania*, sec. XVII-XIX, Oradea, 2004, p. 337-364.

⁹ Vezi I. Oros, *Cărți și proprietari - un binom simbolic, după însemnări pe cartea românească veche din Țara Silvaniei (sec.*

XVII-XIX), în *Sargetia*, XXXI, Deva, 2009 (sub tipar); idem, *Dimensiuni ale culturii moderne în Țara Silvaniei (sec. XVII-XIX)*, *Cărți și proprietari*, Cluj-Napoca, 2010, p. 133-143.

¹⁰ Asupra polisemantismului cuvântului "așeza" vezi *DLR*, tom I, partea I (A-B), București, 1913, p. 304-310.

¹¹ A. Cănda, *Cartea veche românească în județul Sălaj*, în *Acta Mvsei Porolissensis*, VI, 1982, p. 372.

¹² A. Socolan, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Baia Mare, 2005, p. 204.

¹³ Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, ex. de la Șimleu Silvaniei. Bibl. Jud. Cluj, inv. 310751.

¹⁴ *Gen Istoria infernurilor* (1998) sau *O istorie a sinuciderii* de G. Minois, București, Humanitas, 2002 etc.

¹⁵ D. H. Mazilu, *O istorie a blestemului*, Iași, Editura Polirom, 2001.

¹⁶ Vezi D. H. Mazilu, *op. cit.*, p. 81 ș. u.; Al. Ofirim, *Cheia și psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească*, Pitești, Editura Paralela 45, 2001, p. 127-131; B. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 406-427; Corina Turc, *Interdicția de înstrăinare a cărții românești prin blesteme în secolele XVII-XVIII*, în *Caietele David Prodan*, anul I, 1, ian.-iun. 1994, p. 72-77.

¹⁷ D. H. Mazilu, *op. cit.*, p. 277.

¹⁸ C. Mălinaș, *Biblioteconomie din însemnări pe cărți și manuscrise vechi*, în *In honorem Gabriel ștrempele*, Satu Mare, 2006, p. 43.

¹⁹ B. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 412.

²⁰ E. Bărnăuțiu, *Carte românească veche în colecții sămărene*, Satu Mare, 1998, p. 251.

²¹ Ms. 4279 BAR București, <Verșuri și cântece de stea>, 1839.

²² Biblioteca Arhivelor Statului Sălaj, inv. nr. 3434/1984.

²³ D. H. Mazilu, *op. cit.*, p. 331.

²⁴ <Miscelaneu>, sec. XVIII (prima jumătate) BAR ms. 3784.

²⁵ *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, ex. de la Cizer. Bibl. Inst. de Lingvistică din Cluj-Napoca, cota V 252.

²⁶ Vezi în acest sens I. Mârza, *Semnificația cărții în comunitățile rurale românești transilvănene (secolele XVII-XVIII) în lumina însemnărilor: mentalitate și sensibilitate*, în *Anuarul Institutului de Istorie "A. D. Xenopol" Iași*, XXX, 1993, p. 131-132.

Templul lui Iupiter Optimus Maximus Dolichenus de la Porolissum. Modalitatea de realizare a acoperișului

Sistemul de acoperire al templului lui IOMD de la Porolissum trebuie să fi fost, cu certitudine, cel al unei șarpante în două ape, învelită cu țigle și olane. Unele informații cu privire la aspectul șarpantei în perioada romană ne-au parvenit prin intermediul reprezentărilor din epocă sau din surse scrise. O descriere detaliată a modalității de acoperire a clădirilor în epoca romană este conținută de tratatul de arhitectură a arhitectului roman Vitruvius. Toate încercările de reconstituire grafică reprezintă interpretări bazate pe dovezile materiale relevante de cecetările arheologice, care au fost corelate cu informațiile oferite de sursele documentare. Din păcate, textele cunoscute în prezent conțin date fragmentare sau prea vagi asupra metodelor de construcție a șarpantelor. În afara

descrierilor lăsate de Vitruvius, s-au păstrat scurte note asupra unor construcții romane din lemn, ca podul de peste Rin, o schiță a podului de peste Dunăre, de la Drobeta, o relatare succintă despre șarpanta bazilicii de la Fano, detalii ale unui acoperiș toscan și al unei copertine de la Pozzuoli (Choisy 1873, 143 - 144) .-

Informații utile despre alcătuirea unei șarpantei romane sunt date așadar și de copertina de la Pozzuoli, a cărei reprezentare s-a păstrat pe un bloc de marmură. Este vorba de copertina unei porți, deci o structură foarte simplă, cu doi versanți, care nu conțin detalii suficiente de explicite privind tehnica de construcție. Se poate remarca montarea țiglelor pe un strat compact de scânduri bătute în căpriorii așezați foarte des, la o lățime de țigla. Soluțiile constructive erau adaptate, după caz, în funcție de sursele de material de construcție, de amploarea spațiilor care urmau să fie acoperite și de importanța edificiului. Grinzile principale (arbaletrieri) putând fi, la nevoie, înlocuite cu forme intermediare, iar frontoanele cu arhitravele confecționate din lemn (Vitruvius 1964, 157 - 158; Choisy 1873, 145) .

Mai recent, cercetările arheologice efectuate la Boscoreale, Pompei și Herculaneum au scos la lumină câteva exemple de acoperișuri de construcții romane conservate în situ (Villa dei Misteri și casa lui Publius la Pompei, Villa Regina la Boscoreale, casa lui Telaio la Herculaneum) (Brodrigg 1987, 8 - 9) .

O altă caracteristică a șarpantelor romane o reprezintă panta relativ slabă a acoperișului, care se justifică prin greutatea mare a țiglelor, a cărei stabilitate la solicitările forței gravitaționale nu putea fi asigurată în condițiile unei înclinări accentuate a versanților. Fiind lipsite de un element de agățare sau prindere de structura de lemn (cioc), stabilitatea țiglelor trebuia asigurată prin greutatea proprie, prin frecarea cu structura de lemn a acoperișului și prin intermediul unor cuie de fier ce le fixa pe structura de lemn. Țiglele trebuiau așezate însă pe o pantă suficient de înclinată pentru a putea asigura scurgerea apei pluviale. Experimente contemporane, pentru determinare înclinării acoperișurilor romane, au dus la concluzia că țiglele rămân stabile până la un unghi de 30°, iar în cazul în care acestea sunt așezate pe scânduri din lemn, înclinarea poate ajunge la un unghi de 40° (Brodrigg 1987, 10)

Pentru șarpantele deschise, lipsite de pod, țiglele trebuiau să stea, de regulă, pe un strat suport fixat pe căpriori, care asigurau, în primul rând, o mai bună izolare a acoperișului. La reconstituirea șarpantelor romane realizate, țiglele sunt așezate peste un rând de cărămizi, de care sunt prinse cu mortar, cum de fapt și rândul de cărămizi sunt prinse de învelitoarea de scânduri de lemn tot cu mortar. O altă modalitate de realizare a acoperișului, prin intermediul învelitoarei ceramice, este aceea prin care, peste învelitoarea din scânduri de lemn, erau fixate țiglele cu mortar, fie prin cuie bătute, din loc în loc, în găuri speciale lăsate la turnarea lor, special pentru aceasta. Există dovezi, în acest sens, care atestă faptul că doar o parte din țigle erau fixate prin intermediul cuielor de fier (aproximativ una din cinci țigle avea gaură, prin care erau fixate de învelitoarea de scânduri din lemn) . Acestea erau, probabil, cele din primul rând, de la baza acoperișului, deasupra streșinilor (Brodrigg 1987, 10 - 11) .

În principiu, dacă nu s-a folosit mortar pentru fixarea învelitorii ceramice ar fi fost necesară existența unor opritoare la

capetele căpriorilor, în dreptul olanelor (*mutuli, denticuli*) . Vitruvius descrie structura versantului unui acoperiș de construcție romană, care era alcătuit din grinzi-arbaletrieri, înclinate (*cantherii*) , pe care stăteau paneele (*templa*) , peste care erau așezați căpriorii (*asserres*) acoperiți, în final, cu un strat compact de scânduri din lemn pe care se găsea montată învelitoarea ceramică a țiglelor (Vitruvius 1964, 172 - 173, pl. 25) .

Acoperișul templului lui IOMD de la Porolissum a avut o învelitoare din țigle și olane manufacturate la fața locului. Nu există indicii asupra existenței unui planșeu peste încăperi, respectiv a unei șarpante cu pod. Având în vedere că tăvănirea spațiilor cu un planșeu de grinzi de lemn ar fi reprezentat o soluție destul de oneroasă, pentru acest tip de program, am considerat ca fiind mai plauzibil varianta unei șarpante deschise, cu structura acoperișului vizibil din interior.

După cum am menționat, țiglele au pe laturile longitudinale câte un rebord, înalt de 5,00 cm., care la unul din capete lipsește pe o lungime de 5,00 - 7,00 cm. Tăierea rebordului a fost făcută la manufacturare și corespunde acelei laturi care, la montare, era orientată spre coamă și peste care era așezată țigla următoare. La capătul opus al țiglei, muchiile de la partea inferioară sunt teșite pe o lungime de circa 7,00 cm. Și sunt prevăzute cu un șanț incizat. Reconstituirea modului de așezare a țiglelor, prin utilizarea unor piese din inventar, a arătat că aceste detalii, aparent lipsite de importanță, contribuiau la stabilitatea învelitorii. S-a putut astfel constata că suprapunerea a două țigle se făcea pe o lungime de 12,00 - 14,00 cm., iar muchia teșită și incizia piesei de deasupra asigurau fixarea pe muchia rebordului țiglei inferioare.

Nici una dintre țiglele provenite de la învelitoarea acoperișului templului lui IOMD de la Porolissum nu au găuri pentru prinderea cu cuie de astereala șarpantei din scânduri de lemn. În schimb, inventarul cuprinde fragmente de țigle, care prezintă urme de mortar pe fața interioară. Analizele de laborator au relevat folosirea unui mortar hidraulic, care are în compoziție: var carbonatată 20%, nisip foarte fin 25%, praf fin de argilă 60% și cărămidă sfărmată 5 % (Analizele au fost efectuate de către chimist Doina Boroș de la laboratorul de restaurare-conservare al Muzeului Național al Transilvaniei din Cluj Napoca). Adaosul hidraulic de praf de cărămidă a fost o metodă mult utilizată în antichitate și ajută la îmbunătățirea caracteristicilor mecanice ale mortarului obținut astfel din var și nisip. Compoziția mortarului de pe țigle diferă total de cea a mortarului de construcție, principala deosebire constând în lipsa adaosului de praf de cărămidă la mortarul de construcție. (Stoicovici - Gudea 1983, 185 - 190)

Prezența mortarului pe fața inferioară a țiglelor dovedește că acestea au fost fixate cu mortar pe un strat suport, din scânduri de lemn, așezat pe căpriorii șarpantei. Acest suport putea fi realizat, fie din cărămizi dreptunghiulare plate, cum găsim la reconstituirile din siturile arheologice italiene, fie din scânduri din lemn, cum apreciem că a fost cazul învelitorii acoperișului în cazul templului lui IOMD de la Porolissum. Forma și dimensiunile cărămizilor descoperite în perimetrul templului nostru exclud întrebuintarea acestora la structura învelitorii acoperișului. Faptul că nu toate țiglele inventariate prezintă urme de mortar pe partea inferioară, ne conduce la concluzia că fixarea lor se făcea din loc în loc și nu pe toată suprafața acoperișului, prin turnarea unei șape uniforme de mortar pe care

erau puse apoi țiglele. Se poate admite că primul rând de țigle puse în operă, respectiv cele de la baza acoperișului, erau fixate cu mortar pe patul suport, restul țiglelor fiind așezat prin suprapunere și fixate din loc în loc, cu mortar. Rigidizarea învelitorii era asigurată prin fixarea oanelor cu mortar pe rosturile dintre țigle.

Dintr-un calcul estimativ, rezultă că pentru acoperirea templului, a obiectivului arheologic convențional numit LM1 S, au fost utilizate în jur de 1580 de țigle și 830 de olane. Estimarea noastră s-a făcut luând în calcul o prezumtivă înclinare a pantelor acoperișului la un unghi de 30°. La aprecierea înclinării avute de șarpantă s-au avut în vedere condițiile climatice ale zonei, care erau și sunt și în prezent favorabile unor acumulări semnificative de zăpadă în timpul iernii, precum și raportul dintre unghiul de înclinare și numărul țiglelor necesare învelitorii acoperișului. Cercetări recente au arătat că o creștere a unghiului pantei acoperișului de la 30° la 40° duce la o creștere a numărului țiglelor necesare cu 15 % (Brodrigg 1987, 10). În mod firesc, un număr mai mare de țigle ar implica o creștere a greutateii acoperișului, care ar duce la mărirea dimensiunilor elementelor din lemn pentru șarpantă și a grosimii zidurilor, iar în final la o creștere a costurilor construcției.

Luând în calcul o greutate medie a țiglei de 9,80 kg. Și a olanului de 3,00 kg., rezultă o greutate totală a învelitorii ceramice de aproximativ 17.974 kg., reprezentând încărcarea permanentă suportată de structura de lemn a șarpantei, fără încărcările temporare reprezentate de zăpadă sau vânt. Dacă, pe lângă greutatea proprie a țiglelor și oanelor, se ia în calcul o greutate estimată a șarpantei, de lemn de foioase, de 30 kg./mp și încărcarea temporară cu zăpadă, se poate aprecia că structura acoperișului templului avea următoarea alcătuire: grinzi arbaletiere înclinate, sau ferme, cu secțiunea de 15,00 x 25,00 cm, încastrate în zidurile longitudinale, dispuse la interax de 1,50 m; pane cu secțiunea de 10,00 x 13,00 cm. așezate la o distanță de 1,00m. și asigurare spre streșină prin cepuri din lemn bătute în cuie pe grinzi; căpriori cu secțiunea de 5,00 x 7,00 cm. dispuși la interax de 30,00 cm; scânduri de 15,00 cm. lățime și de 3,00 cm. grosime, bătute în cuie peste căpriori; țigle și olane fixate cu mortar.

Pentru felul în care au fost utilizate cuiele și piroanele descoperite în cazul nostru, se poate admite că majoritatea au fost utilizate la montarea structurii șarpantei astfel: piroanele mari, cu lungimea de 9,00 - 11,50 cm, pentru consolidarea nodurilor de la îmbinarea grinzilor arbaletier, la coamă sau pentru fixarea opritoarelor, pentru pane de aceste grinzi; cuiele de 5,00 - 7,00 cm. (33 de buc.) au fost folosite pentru fixarea scândurilor de căpriori; cuiele îndoite ortogonal, la fixarea țiglelor de învelitoarea de scânduri. Cuiele de mici dimensiuni, cu lungimea totală cuprinsă între 1,50 - 3,00 cm., împreună cu șurubul cu secțiune rotundă și filet descoperit, care are o lungime de 4,00 cm., ar putea să provină de la unele piese de mobilier sau de la uși.

Dumitru Gheorghe TAMBA

Secvențe ale vieții politice interbelice. Un exemplu de moralitate - Iuliu Maniu

Viața politică a secolului XX a constituit și constituie o temă predilectă de cercetare, pe care am inițiat-o cu mai mulți ani în urmă. Secvențe și decupaje ale vieții politice, în special a celei din perioada interbelică, cu accent, bineînțeles, pe județul Sălaj,

le-am publicat și în paginile prestigioasei reviste de cultură "Caiete Silvane". Am insistat, în special, pe activitatea politică a unor personalități sălăjene și, de asemenea, pe campaniile electorale ale perioadei interbelice, care au generat puternice pasiuni politice.

Viața politică interbelică, pe care o considerăm ca un model pentru actuala clasă politică s-a caracterizat, totuși, printr-o instabilitate guvernamentală accentuată. Astfel, în perioada 1919-1938, au avut loc nu mai puțin de 10 campanii electorale pentru alegeri parlamentare, uneori în ani consecutivi (1919, 1920; 1926, 1927, 1928; 1931, 1932, 1933). Și în februarie 1938, când regele Carol al II-lea instaura regimul autoritar personal, desființând partidele politice, țara noastră se găsea, din nou, în plină campanie electorală.

Dacă istoriografia comunistă a blamat viața politică interbelică, scoțând în relief activitatea "deosebită" a Partidului Comunist din România, filială a Cominternului sovietic, care avea, în anul 1944, aproape 1.000 de membri, după 1989, de multe ori, s-a trecut de partea cealaltă. În multe cazuri s-a idealizat în mod excesiv și s-a considerat că viața politică interbelică constituie un model pentru noi. Într-adevăr, reprezintă un model, dar cu luminile și umbrele sale. Au existat și atunci traseiști politici, au existat abuzuri ale autorităților în campaniile electorale, furturi de urne, "suveica electorală", pe care, din păcate le-am învățat mai repede decât să luăm exemplul unor adevărați oameni politici, nu politicieni, care au făcut, într-adevăr, politică în interesul națiunii din care proveneau. Este și cazul marelui om politic Iuliu Maniu, născut la Șimleu Silvaniei, pe data de 8 ianuarie 1873, care a fost unul din ctitorii Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. A doua zi după Marea Unire a fost ales să conducă guvernul tranzitoriu al Transilvaniei - Consiliul Dirigent. După moartea "bătrânului nației", cum îl caracteriza Nicolae Iorga pe Gheorghe Pop de Băsești, survenită la data de 23 februarie 1919, destinele Partidului Național Român, devenit după fuziunea cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, Partidul Național-Țărănesc, a fost condus, cu puține întreruperi de Iuliu Maniu. A condus și 3 guverne ale României, în perioada 1928-1933.

În intervenția noastră dorim să scoatem în evidență că Iuliu Maniu a pus mai presus de toate funcțiile pe care le-a deținut principiile sale democratice, de la care nu a abdicat nici în condițiile inumane ale închisorii de la Sighet. Se cunoaște faptul că în anul 1933, intrând în conflict cu Camarila formată în jurul regelui Carol al II-lea, Iuliu Maniu s-a retras din viața politică, în liniștea casei sale de la Bădăcin. Dar, se cunoaște mai puțin că el s-a retras din fruntea P.N.Ț. și din viața publică în vara anului 1931. Cu un an înainte acceptase ca prințul Carol al II-lea să se autoproclame rege, îndreptățit de altfel, cu condiția morală de a nu o aduce în țară pe metresa sa Elena Lupescu. În octombrie 1930, când a auzit că ea a sosit ilegal în țară, a plecat de urgență la Sinaia și în urma audienței pe care a avut-o la Rege și-a înaintat demisia de onoare din fruntea guvernului pe care-l conducea. A plecat, apoi, câteva luni în concediu, în străinătate, concediu pe care nu-l mai luase de aproape 40 de ani, de când intrase în viața politică. S-a reîntors în țară, hotărât să se retragă din viața politică, dar fiindcă regele Carol a demis guvernul național-țărănesc condus de George Mironescu și a instalat la conducerea țării guvernul Iorga-Argetoianu, a acceptat să nu lase partidul la greu și să participe la campania electorală, fiind din nou cap de listă și ales, atât la Sălaj, cât și la Alba. Însă, odată încheiată campania electorală, el anunță public, pe data de

22 iunie 1931, la câteva zile după întrunirea noului Parlament, că se retrage din fruntea P.N.T. și din viața publică. El trimite, în acest sens, două scrisori, adresate lui Ion Mihalache, colaboratorul său apropiat și secretarului general al partidului, renumitul economist Virgil Madgearu, pe care le redăm în continuare.

"București, 22 iunie 1931,

Scumpe domnule Mihalache,

Am avut onoarea să comunic Biroului partidului în sedințele sale din 20 și 22 iunie că m-am decis a mă retrage din viața politică și în consecință mi-am prezentat demisia mea din președinția partidului național țărănesc și din președinția secției din Ardeal și Banat a partidului nostru.

Am rămas adânc mișcat de demersurile stăruitoare ale Dv. și ale tuturor colegilor cari compun biroul partidului, de a renunța la această decizie. Regret însă că ele n-au putut înlătura hotărârea mea luată după o îndelungă și matură chibzuință.

Intențiunea mea de a mă retrage din viața politică activă, luată la scurtă vreme după întoarcerea mea din străinătate v-am împărtășit-o la timpul său, intervenind însă alegerile pentru alcătuirea nouilor Corpuri legiuitoare am socotit că este de datoria mea de a nu părăsi locul într-un moment de luptă grea și hotărâtoare pentru afirmarea din nou a puterii și utilității partidului nostru și a legăturilor sale indestructibile cu opinia publică a țării. Alegerile fiind terminate cu viguroasă afirmare a partidului nostru, nimic nu mai poate împiedeca ducerea la îndeplinire a hotărârei mele.

Este pentru mine o deosebită satisfacțiune de a putea constata, că între Dv., conducerea partidului nostru pe de o parte și între mine pe de altă parte, nu există nici o deosebire de vederi în ce privește scopurile pe cari le urmărim și mijloacele și tactica pe care trebuie să le întrebuițăm pentru atingerea lor. Conlucrarea noastră armonioasă și de nimic turburată, realizată pentru binele țării va fi pentru mine cea mai scumpă amintire; vă voi păstra pentru ea o neștersă grațitudine.

Rămân de sine înțeles neclintit membru credincios al partidului în care m-am născut și de care în afară de aproape patru decenii de muncă, mă leagă glasul sângelui meu și o veche tradiție.

Am avut înalta cinste de a fi ales deputat în județele Alba și Sălaj, voi opta pentru județul Alba. Demisiunea mea din Camera Deputaților este alăturată și vă rog să binevoiți a o prezenta biroului Adunării în momentul pe care-l ve-ți socoti potrivit, pentru ca falnicul județ al Albei să nu rămână fără reprezentare în Parlament.

Vă încredințez Dv. îndeplinirea atribuțiunilor prezidențiale și Vă rog să binevoiți a convoca fără amânare Comitetul executiv al partidului pentru a alege pe noul său președinte.

Vă rog scumpe domnule Mihalache să primiți și personal expresiunea celor mai afectuoase sentimente și a celor mai sincere mulțumiri pentru concursul nesfârșit de prețios și totdeauna sincer și loial pe care mi l-ați dat totdeauna pentru îndeplinirea grelei misiuni cu care ne-a onorat conducerea.

Vă rog totodată să înfățișați tuturor colegilor din conducerea partidului sentimentele mele de neștersă grațitudine și de afectuoasă amintire pentru luptele grele dar neuitate și încoronate de succes, duse în serviciul țării și al Tronului.

(ss) Iuliu Maniu

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

București, 22 iunie 1931,

Scumpe domnule Madgearu,

Drept urmare a hotărârii mele de a mă retrage din viața politică am adresat dlui Ion Mihalache, primului vicepreședinte al partidului nostru, scrisoarea alăturată în copie. Vă rog să binevoiți a ordona publicarea ei în "Dreptatea" și a o comunica celorlalte ziare din Capitală.

Arhiva și dosarele partidului se găsesc la Dv. în afară de câteva scrisori mai recente pe cari voi avea plăcerea a vi-le preda. Afacerile financiare ale partidului nu au fost în atribuția mea în consecință nu am administrat și nici nu am îngrijit niciodată fondurile și cheltuielile partidului.

Mă folosesc de această ocazie ca să vă arăt scumpe dle Madgearu, toată recunoștința și grațitudinea mea pentru munca prodigioasă ce a-ți desvoltat pentru organizarea partidului național-țărănesc și pentru realizarea fuziunii în vremea sa a celor două ramuri contopite acum într-un singur și nedespărțit trup al partidului nostru. Atât în calitate de secretar general, cât și ca ministru la atâtea departamente importante, a-ți fost un conducător și un slujitor cu o extraordinară pregătire, cinstit și devotat al ideilor de organizare și renegare a vieții noastre de stat, pentru care vă rog să primiți cele mai sincere mulțumiri și cele mai afectuoase salutări".

(ss) Iuliu Maniu

Marin POP

Poveștile bătrânești

Ai pus în vocea ta o insistență care m-a surprins. Până atunci mi se părea că singura ta preocupare era să mă ferești de frigul nopții și, recunosc, îmi plăcea. Intraserăm în sat și ne apropiam de casă, mi-o și scosesem din gând pe Zenovia, dar tu atunci voiai să afli ce știu eu despre ea.

- În primul rând, trebuie să-ți spun că nici n-am avut de gând să merg în satul vecin, apoi să știi că nu m-am întâlnit cu nici o nană Rafila și atunci n-aveam cum să-i spun că voi intra în pădure. Nu știu cum putea să afle, că eu n-am spus nimănui că merg în pădure să mă gândesc în liniște la tine. N-am intrat în pădure ca să mă rățesc, ci ca să mă regăsesc.

Tu te-ai oprit ascultându-mă și eu m-am lipit iar de tine. Ne-am îmbrățișat și tot gândul meu de a mă crede fiica ta s-a destrămat. La trecerea punții, ajutându-mă, te-ai comportat în așa fel încât mi-am amintit de tata. Grijuliu ca el ai fost și mi-am spus că, de fapt, e hotărât, tu vei fi tatăl meu. Dar cât de ușor în viață se pot schimba și marile hotărâri.

- Augustin, ți-am spus pe nume în șoaptă. Te rog... am continuat să șoptesc.

- Da. Roagă-mă orice, mi-ai șoptit și tu.

Eu, ridicată în vârful picioarelor, te-am sărutat pe obraz și imediat buzele noastre s-au întâlnit pătimașe. M-ai strâns și mai tare la piept. Și chiar în momentul acela îl auzim pe Văsai aproape strigând:

- Domn Toader, noi o lom pe ulița din-jos că merem acasă și mâine venim cum ne-am înțeles.

- Ba, nu merem drept, Văsaiule, mergem cu dumnioată să vă ducem până acasă, spune Gruță, ca și cum ne făcea o favoare.

- Doamna ne va da un păhar de răchic ? întrebă împăciuitor

Văsăi.

Ne-am desprins repede din prima noastră îmbrățișare. Uitasem de sătenii, dar în bezna nopții nu ne vedeau. Erai puțin tulburat, ți-ai dres vocea ca să le răspunzi.

- Sigur că va da, am s-o rog să vă dea. Beau și eu un pahar cu voi, dar mâine dimineața la răsăritul soarelui, cum ne-a fost vorba, ne vedem.

- De credeți că-i prea târziu, nu venim, da nu ne lungim la vorbă, domn Toader, bem un pahar să dormim bine și mâine în zori începem treaba.

Am plecat împreună cu ei, grăbind pasul. N-am apucat să-ți spun că te rog să mă ierți că te iubesc, nici despre Zenovia n-am mai apucat să vorbim și poate și tu ai regretat că nu ne-am sărutat mai mult, dar a fost mai bine că s-a întâmplat așa. Mama, draga de ea, a fost speriată rău, asta mi-a spus-o Vetuța care m-a întâmpinat ca și cum m-aș fi întors din străinătate.

Nu pot să-mi închipui cum s-a stăpânit mama ca să nu mă certe. Cum m-a văzut i-au sclipit ochii de bucurie, dar și de indignare. O știi eu bine pe mama! Prezența celor doi săteni a fost benefică pentru că, observându-mi zgârietura de la piciorul stâng care nu era acoperită în întregime de șosetă, s-a mulțumit doar să spună în franceză:

- À mauvais têtes bonnes jambes!

Avusesem o zi tare frumoasă și credeam că am ajuns să cunosc ce înseamnă iubirea. Nu doream să fie stricată de ironiile mamei prin care mă certa ferindu-se de a fi înțeleasă de sătenii, care nu ne luau în seamă, își vedeau de paharul de răchie, nici nu le păsa de amestecul nostru de limbi străine, erau obișnuiți cu astfel de fandoseli. Erau practicate și de doamna preoteasă; nu era numai snobismul intelectualilor de la sate, era mai degrabă un mod de a ascunde față de țărani unele neînțelegeri dintre ei. Nu considerau că e și asta o lipsă de bun simț, un fel de a șopti în public cui va la ureche ca să nu te audă alții.

Mama, care continua să vorbească în franceză nu-și ascundea uimirea. Eu mă străduiam să par la fel de relaxată și să-i explic, alternând germana cu maghiara ca să înțelegi și tu, că m-am simțit foarte bine în pădure unde mi-am adunat gândurile pentru a vedea ce voi face în viitor. Ai văzut atunci că nu și-a mai putut ascunde mirarea și-a dat-o pe românește:

- Viitor?! A exclamat ca și cum nu și-ar mai fi tradus niciodată cuvântul *künfling* sau n-ar mai fi auzit niciodată acest cuvântul. Pentru mama totul se petrecea în prezent, de trecut nu mai voia să-și amintească și viitorul nu era niciodată conturat în vreun gând al ei, era convinsă că nu avea rost să-și facă un plan, ce o da Dumnezeu. S-a uitat la mine cu ochii mari, parcă atunci mă descoperise și-a adăugat repezit:

- Și ce-ai să faci?

Nu știam ce să-i răspund pentru că, mi-am dat seama numai atunci, mă gândisem doar la viitorul meu legat de tine, ceea ce însemna mai mult viitorul ei. Te vei căsători cu mama și-ai putea s-o faci fericită și eu te voi iubi ca pe un tată. Gândul acesta n-a durat mult pentru că ne-am întors împreună din pădure și ne-am îmbrățișat. Dacă n-ar fi fost îmbrățișarea aceea viitorul meu s-ar fi numit poate Septimiu. El ar fi terminat teologia și eu aș fi devenit preoteasă și m-aș fi grijit de educația copiilor noștri și ai enoriașilor săi. Aș fi țesut steaguri tricolore, m-aș fi îmbrăcat de sărbători în costum național, aș fi păzit cultura vechiului sat, dar aș fi scris noaptea, pe ascuns, memoriile unei fete de pension și aș fi ascultat muzică la patefon.

Nu știi cum mi-au trecut prin cap toate astea și de ce am

început să râd, spre disperarea mamei care continua să întrebe:

- Ce vei face? La ce viitor te-ai gândit? Vrei să pleci? Te-au smintit duhurile din pădure? O ici pe urmele Zenovici?

Lacrimile îi împovăraseră genele și se făcuse palidă. Mă oprisem din râs și mă uitam la ea aproape speriată. Nu știam ce să spun. Tu stăteai la masă cu sătenii, ai vrut să le mai torni în pahare, dar când ai auzit de Zenovia, ai întors capul spre noi rămânând cu felea de răchie în mână.

Mi-am dat seama cât am tulburat-o pe mama, mă simțeam, în sfârșit, vinovată și îmi pătrundea în tot corpul o nedeslușită stare de neliniște. Toți erați martorii nesimțirii mele, v-am privit pe rând într-o fracțiune de secundă. Nimeni nu mai mișca așteptându-mă parcă să răspund, să spun care-i viitorul meu. Simțeam că mama e gata să plângă și nu înțelegeam de ce nu pleca din bucătărie, de ce nu plecam și eu cu ea să-i cer iertare sau măcar să-i dau dreptate că nimeni nu știe ce-i rezerva viitorul. Când a început să-i tremure imperceptibil barba, tu te-ai ridicat de la masă și ea în doi pași a fost lângă tine, și-a rezemat capul de pieptul de tău. Tu ai îmbrățișat-o cum m-ai îmbrățișat pe mine după ce-am trecut puntea. Atunci nu te-au văzut sătenii, dar acum te-au văzut. Cu siguranță și mama ar fi vrut să te sărute, dar n-a avut curajul meu și n-a apucat nici să plângă la pieptul tău pentru că nenea Gruită, după ce goli paharul, începu să vorbească ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

- Doamnă dragă, azi am auzit-o pomenită de tri ori pe Zenovia. Mai întâi de tata, după ce i-am spus că voi lucra s-ajut să facă iletică pe domnu Toader care mă plătește bine, el zice: "Măi ficior, te plătește Zenovia, că banii de la ea s-aduși și pe străin, domnu ăla, ea l-o trimis. Ai grijă că nici iletica nu-i lucru curat." Să-l iertați, domn Toader, pe tata, că-i bătrân. Pe Zenovia o pomenit-o apoi Rafila care știa că dumișoara e în pădure. "Când ți-o spus că să duce în pădure?", o întreb și ea zăce că dumișoara samăamă cu Zenovia și de-aia știe că-i în pădure. Acum dumneata ai pomenit-o pe Zenovia de teamă că dumișoara pleacă în lume ca ea. Eram tare mic când o plecat din sat, da mi-o amintesc că umbla ca o călugăriță îmbrăcat-o toată în negru și când trecea pe lângă biserică se lăsa în genunchi și se închina. Eu așa o știam o femeie tină, faină și cu frică de Dumnezeu. Am auzat una și alta acum după război însă să știți, doamnă dragă, că nime nu mă poate face să cred că n-o fost așa cum o am eu în minte.

Gravitatea îmbrățișării voastre devenea periclitată de vocea lui calmă de firescul intervenției sale. Nu mă mai uitam decât la el și nici n-am observat când mama s-a așezat pe lavița de lângă pârseti și tu ți-ai ocupat locul pe scaunul din capul mesei. Când săteanul s-a oprit din vorbă, mama, revenindu-și, s-a adresat, cu liniștea ce-o caracteriza, mai întâi Vetuței.

- Tu, Vetuță, adu ceva să și mănânce oamenii ăștia că răchia le-o făcut poftă de mâncare. Fetei i-ai dus cina în camera ei?

M-a privit apoi pe mine ca să înțeleg că trebuie să merg în camera mea, dar mic atunci mi-a venit răspunsul ce trebuia să i-l dau.

- Am să plec, mami, la Paris sau poate numai la Cluj, vreau să mă fac profesoară. Cina o iau aici cu toată lumea. Vreau să aud ce povestește nenea Gruită despre Zenovia, poate crede și dumnealui că mă aseamănă cu ea. Oricum a fost bunica mea și ei îi datorăm multe, chiar și casa asta în care stăm acum.

Prima reacție a fost a Vetuței, am văzut-o cum a rămas cu gura căscată. Apoi Văsăi s-a ridicat brusc în picioare și l-a tras de braț pe Gruită.

- Doamnă, pe noi să ne iertați, mulțămim frumos, dar nu putem sta la cină. E tare târziu și trăbă să fim cu căruțele în Drumul Izvoarelor când se face ziuă, așe cum ne-am înțales cu domn Toader.

Gruită s-a ridicat și el și m-a privit cu ochii mari, puțin speriat. Simțeam că vrea să spună ceva, dar se mulțumea să bolborosească după Văsăi: "să ne iertați, e tare târziu, să ne iertați".

Mama, ca trezită dintr-un somn în care a avut un vis urât, își șterge pleoapele, se freacă pe față și apoi ridicându-se de pe laviță întinde brațele și spune calm:

- Stați, oameni buni, trebuie să mâncați ceva, dacă nu, uite, vă pune Veta slănină, câteva cepe roșii și o pâine într-o traistă. Acum s-a făcut miezul nopții și e, într-adevăr, târziu, dar dimineața, pe drum aveți ce mânca. Seara, când vă întoarceți, treceți pe aici să cinați și-i spuneți la fiică-mea poveștile bătrânești. Să ne iertați dumnioastră că v-ați pierdut atâta vreme.

Sătenii bolboroseau întruna "mulțămim, mulțămim" când, în sfârșit, ai intervenit și tu surprinzând mai mult ca mine că ai spus:

- Sunt în stare să amânăm plecarea la Izvoare până mâine spre prânz ca să aud și eu ce e cu Zenovia asta. Prietenul meu Relu mi-a povestit despre ea doar ca să-mi spună cum de sunt bani pentru o turbină electrică și pentru canalizare și m-a avertizat. Pe mine atunci nu mă interesa povestea, dar acum...îmi dau seama ce persoană însemnată e și, curată șozenie, mă interesează grozav. Să mă iertați, eu nu mă mai simt obosit. Am reușit, la insistențele doamnei, să dorm după masă vreun ceas bun, ceea ce rar fac. Dacă vreți, nea Gruită, spuneți ce ați auzit despre Zenovia, curiozitatea asta cred că nu mă va lăsa să dorm. Poate și doamna se încumetă să spună ceva.

- Domnule Toader, a început mama de data asta cu ton precipitat. N-am ce să vă spun. Da, a fost soacra mea, dar n-am văzut-o decât de vreo trei ori. Eu n-am copilărit aici în sat, am văzut-o prima data a doua zi după nuntă. Era nunta copilului ei pe care l-a părăsit de când avea 8 ani. N-a ajuns la cununia noastră. Pe soțul meu l-a părăsit ca să plece la un bărbat care a batjocorit-o și pe care crezuse că l-a omorât. Se zice că umbla, când era tânără, ca o zăpăcită prin pădure...

Poate a mai vrut să spună că umbla ca mine prin pădure. M-a și privit disprețuitor, dar Gruită i-a luat vorba.

- Povești bătrânești, cum o zăse doamna, povești bătrânești și nu-i bine, domn Toader, să vă pierdeți noaptea cu ele.

- Da, da! Ai dreptate, nene, povești bătrânești, aprobă mama. Uite traista. Să aveți ceva să mâncați mâine.

Vetuța apăruse ca la un semn și mama îi luă traista din mână și o dădu săteanului.

- Povești bătrânești?! ai apucat tu să întrebi mirat. Dar mama se uita triumfător la noi, câștigase bătălia. Cei doi săteni au plecat mulțumind încă o dată, urându-ne să avem o noapte bună. Vetuța a ieșit să-i petreacă până la poartă și am rămas doar noi și cu mama în bucătărie. Tu ți-ai ocupat locul pe scaun resemnat. Eu nu m-am mișcat de la locul meu, ți știam curiozitatea de a afla ce e cu Zenovia. În drum spre casa n-am apucat să-ți spun nimic despre ea. Între insistența cu care mă rugai să-ți spun ceva despre ea și felul cum ai întrebat "Povești bătrânești?" era o mare deosebire. Nu puteam să te las atât de dezamăgit și m-am hotărât să rup tăcerea.

- Domnule Toader, n-am reușit să vă spun nimic despre... îmi venea să spun asemănarea mea cu Zenovia, dar mi s-a părut

nepotrivit să spun asta, am făcut o pauză, refăcându-mi ideea și enunțul, dar n-am mai apucat să spun "despre legendara mea bunică" pentru că m-a întrerupt imediat mama intrigată.

- N-ai reușit să spui nimic pentru că n-ai stat acasă, ai umblat ca o bolundă prin pădure ca să mă sperii și să trimit oameni să te caute.

Nu m-am inhibat, cum mi se întâmpla altădată când mi se aduceau reproșuri.

- N-am spus nimic pentru că prin pădure n-am umblat ca să te îngrijorezi din cauza mea. Am vrut să mă gândesc puțin la viitorul meu, am rostit eu cu un calm pentru care m-am felicitat. Nu minșisem prea mult, numai că viitorul se reducea la dorința de a fi femeie, de a cunoaște dragostea adevărată cu voluptățile ei fie cu tine, fie, în cel mai rău caz, cu Septimiu.

- Da?! s-a mirat mama surprinsă mai mult cred de calmul cu care mi-am spus gândul și nu de gândul în sine.

- Nu despre asta am vrut să vorbesc acum cu domnul Toader, ci despre legendara mea bunică, am reluat eu cu aceeași stăpânire de sine, pentru că, acolo în pădure, mi-am adus aminte de ilustra Zenovie. Domnul Toader, venind spre casă, m-a rugat să-i spun ce știu despre ea și n-am mai ajuns să-i spun.

- Și vrei acum în miez de noapte să-i spui povești bătrânești? Du-te și mănâncă ceva și te culcă, și-a revenit mama și și-a intrat în rol. Lasă poveștile bătrânești! Acum la culcare, că ești obosită!

- Bine, am acceptat eu.

- Da, da! Ai să-mi povestești altădată. Ai aprobat și tu împăciuitor, dar știam că ai fi vrut să auzi ce mă pregătisem să-ți spun, știam că te prefaci, ți-am simțit falsitatea din voce.

- Lăsați poveștile bătrânești, toată lumea e acum obosită, ni s-a adresat, de data aceasta la amândoi, mama cu un ton potolit.

Dacă n-ar fi intrat Vetuța în bucătărie să mă roage să gust ceva din ce mi-a lăsat în cameră, cred că aș fi spus că ce-ți voi povesti eu nu vor fi povești bătrânești, ci tinerești. Dar ne-am urât reciproc noapte bună și ne-am îndreptat fiecare spre camerele noastre. Eu am simțit, dar n-am vrut să recunosc, că sunt ruptă de oboseală și n-am putut decât să ciugulesc ceva din ce-mi adusese Vetuța de mâncare, m-am pus în pat și-am adormit imediat fără să-mi mai spun rugăciunea.

Noapte am visat-o pe Zenovia. Când m-am trezit nu mi-am mai amintit decât că stătea pe banca din curtea interioară a casei din Praga pe care eu o văzusem când am fost purtată acolo de mătușa Emma. Stăteam în picioare în fața ei și mi-a spus: "Să știi că toate iubirile ajung povești bătrânești". M-am trezit și am avut senzația că și întâlnirea cu tine e deja o "poveste" veche. Am simțit acest sentiment cu amărăciune și n-am mai putut să adorm. Am auzit cocoșii cântând de dimineață și m-a apucat din senin o ciudă că n-ai venit la mine în cameră și mi-am zis că, de fapt, iubirea noastră nici nu există. Credeam că am îmbătrânit și trebuie să mă judec că n-am făcut nimic pentru fericirea mea și nici n-am să pot face. Lanțul cu lacătul îndoiieli îmi fereca tot gândul. Nu mă îndoiam de tine, de mine mă îndoiam.

Silviu GUGA

(Texte prezentate, integral sau în rezumat, la a treia ediție a Zilelor revistei "Caiete Silvane", Zalău, 26 martie 2010, la dezbateră cu tema "Decupaje din trecut".)

Aurel Contraș, "Semn și formă"

La Galeria de Artă "Ioan Sima" din Zalău a avut loc în 19 martie 2010, în prezența unui numeros public, vernisajul expoziției sculptorului născut în Sălaj Aurel Contraș, "Semn și formă". Organizatori: Consiliul Județean Sălaj, Primăria municipiului Zalău, Centrul Culturii Tradiționale Sălaj și Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Născut la 12 iunie 1938 la Cățelul Românesc (actual Meseșenii de Sus), județul Sălaj, Aurel Contraș este absolvent al Institutului de Arte Plastice "Ion Andreescu", secția sculptură, promoția 1973, clasa prof. Mircea Spătaru. Din anul 1974 participă la saloanele anuale municipale si județene, fiind autorul a numeroase expoziții naționale și internaționale. Participă la expoziții peste hotare: 1977 Iran, 1981 Belgrad, 1984 Paris, 1983, 1985, 1987, 1999 Ravenna, Italia, unde câștigă Premiul II și medalia de argint. Expoziții personale: 1986 București, 1987 Zalău, Sibiu, 2000 București, 2001 Constanța, Zalău, 2010 București. Lucrări de artă monumentală: Bustul lui Gheorghe Șincai - Zalău; bustul lui Simion Bărnuțiu - Șimleu Silvaniei; bustul lui Vasile Goldiș - Arad; bustul lui Mihai Eminescu - Windsor, Canada. Are lucrări în muzee din Botoșani, Zalău, Alba Iulia și Piatra Neamț. Expoziția "Semn și formă" a fost prezentată de curând la Institutul Cultural Român din București, iar la Zalău, la galeria menționată, a putut fi vizitată până în 19 aprilie a.c.

"O sinteză încheiată, asimilată, valorificată la maximum"

■ **Muzeograful Szabó Attila:** "Artistul de origine sălăjeană expune sculptură în lemn și bronz, deseori combinând aceste materiale, precum și grafică. Simbolismul

pur și estetica formelor spațiului sculptural ne introduc în sfera tradiției sculpturale-spirituale începute de marele înaintaș Constantin Brâncuși. Puritatea, simbolismul artei lemnului din tradiția românească sunt bine acumulate și, bineînțeles, depășite de maestrul Contraș, ea fiind dusă la expresie în mod foarte personal. Senzualitatea vizual-tactilă și în același timp sacralitatea formelor plastice regăsită în calitatea lor de semne și simboluri, sunt cele două poluri ale discursului artistic. Asistăm, deci, la o contextualizare a unor concepte care de regulă nu sunt proprii paradigmei postmodernului, dar se pare că sunt formulate într-un mod foarte reușit în acest limbaj. Este vorba despre conținuturi transcendente tematizate de Aurel Contraș cu toate atribuțiile forme postmoderne ca și concepție plastică.

Demersul acesta pare a fi o sinteză încheiată, asimilată, valorificată la maximum".

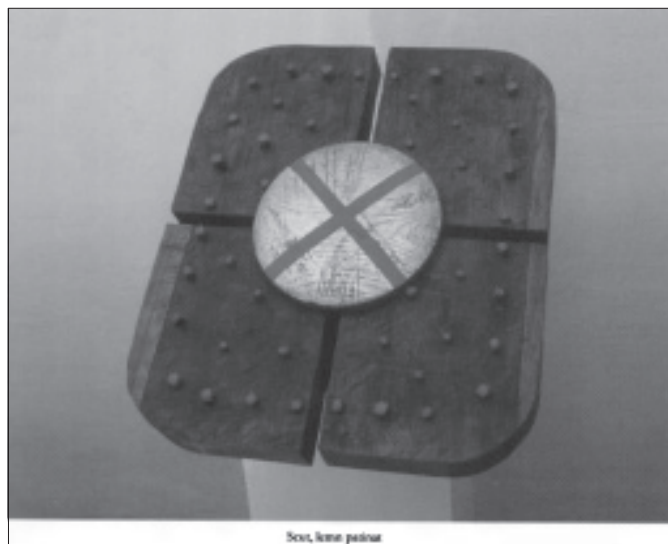
"Admir în Contraș un creator al generației mature locuit încă de buna-cuviință a ruralului profund dintr-o vatră de sat de sub Meseșul Sălajului"

■ **Aurelia Mocanu:** "Sculptorului Contraș i se potrivește cel mai bine verbul «a drămui» atunci când pune în operă lemnul, lutul, piatra. Dar și atunci când face să conlucreze bronzul în chivotul lemnului sau reia, în modelaj, striatiile de pe blocul de piatră. Spațiul iradiant din jurul formelor sale e atras de un centru, care, de mai bine de un deceniu, este hotărât de trama crucii. Sensibilele disimetrii invocă astfel

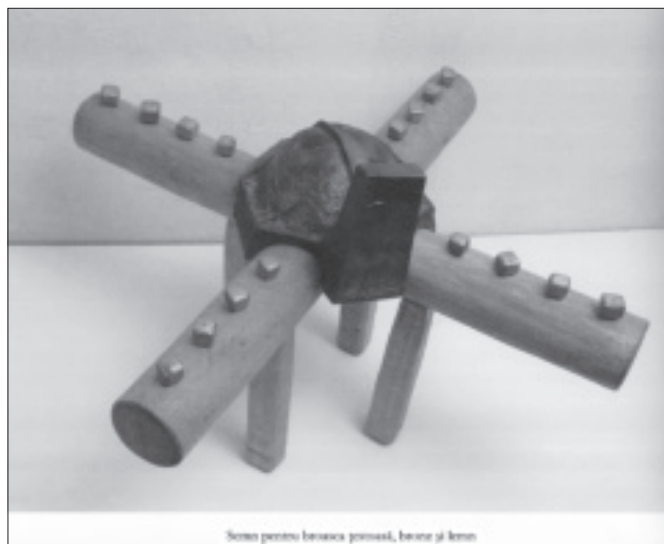
mai subtil axa zenitală. Ritmurile de creștături suitoare sau asizele care descriu o arcadă a apostolilor au o cumpănire judicioasă între ruptură expresivă și finisaj hieratic. La Contraș, torsurile de bronz ale eroilor martirizați sunt retezate cu surdă îndurare. Căci sculptorul nu atacă neliniștit vectorii spațiului ci îi domolește cu tactul ordinii, un soi de troițe fără chip manifest. În această selecție cu valoare retrospectivă, trimiterea către un miez de talc arhaic alimentează senzația de reculegere, de împăcare cu obârșiile. Sunt semne pentru arcă, semne pentru părinți, semne ale înălțării, peceti-scut. Admir în Contraș un creator al generației mature locuit încă de buna-cuviință a ruralului profund dintr-o vatră de sat de sub Meseșul Sălajului".

D.SĂUCA

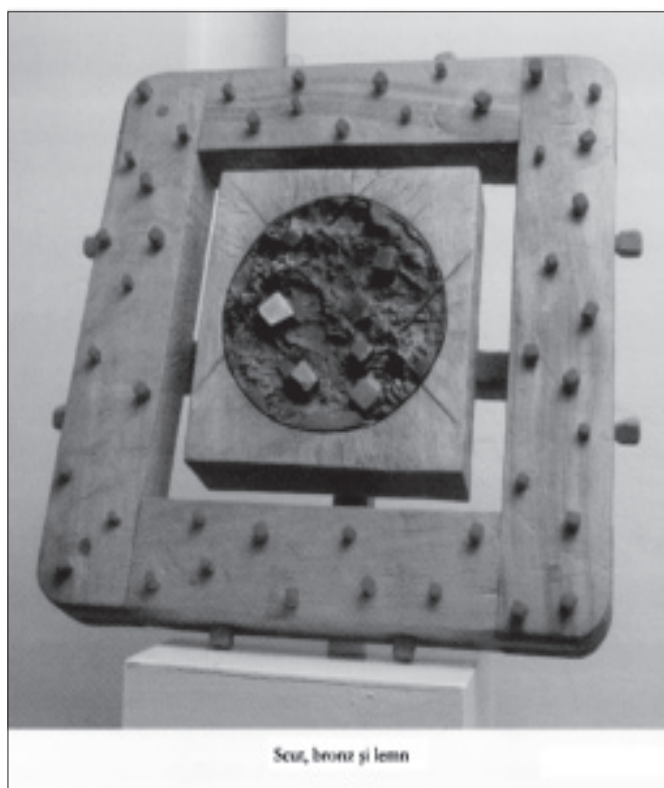
Scut, lemn palnat

Scara pentru bratara pinnata, lemn și bronz

Apostoli, bronz

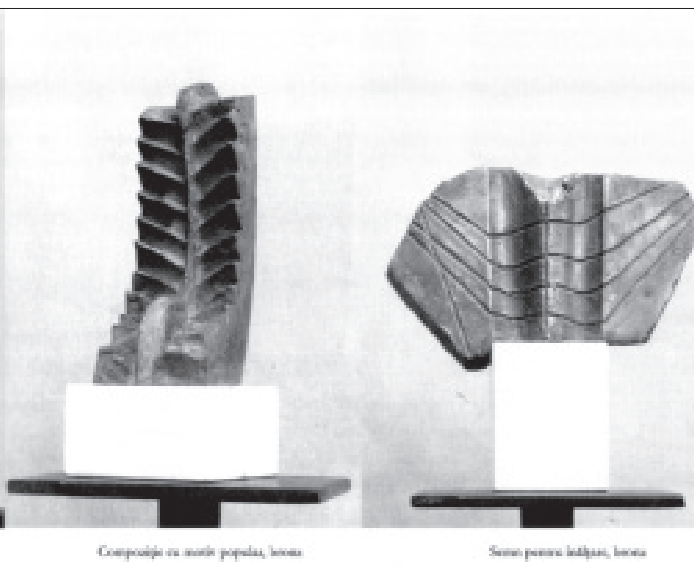

Scut, bronz și lemn

Compoziție, lemn

Personaj cu pânză, lemn

Compoziție cu motive populare, lemn

Scara pentru bratara indigenă, lemn

Correspondență din Germania

George Vulturescu: "Am început să scriu și să văd cu scrisul"

* Numele la naștere: Pop Silaghi Gheorghe; * s-a născut în cătunul Tireac, sat Tătărești, în județul Satu Mare, la 1 martie 1951; * a absolvit Facultatea de Filologie a Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. * este membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Uniunii Ziariștilor Profesioniști (U.Z.P.) și al PEN-Clubului Român; * este fondator, editor și realizator al revistei *Poesis*, Satu Mare (din 1990 până în prezent) și al Festivalului Internațional "Frontiera Poesis" din Satu Mare (15 ediții); * a lucrat la instituții de cultură din municipiul Satu Mare; * în prezent este director al Direcției pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național a Județului Satu Mare.

Activitatea literară:

Debut literar în revista *Familia* (nr.1, ianuarie, 1973) cu o prezentare a poetului Ștefan Aug. Doinaș - *Un voluptuos al imaginii*;

Debut editorial - *Caietul debutanților*, 1979, Editura Albatros, București.

A publicat cărțile:

- poezie - *Frontiera dintre cuvinte*, 1988; *Poeme din Ev-Mediul odăii*, 1991 *Orașul de sub varul pereților*, 1994; *Tratat despre Ochiul Orb*, 1996; *Femeia din Ev-Mediul odăii* (antologie), 1996; *Gheara literei*, 1998; *Scrisul agonie* (antologie), 1999; *Nord, și dincolo de Nord*, 2001; *Stânci nupțiale*, 2003; *Monograme pe Pietrele Nordului*, 2005; *Alte poeme din Nord*, 2007.

- critică - *Saeculum. Metafizică și polemică*, 1995; *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar: 1700-2000*, 2000; *Cronica pe Frontiera Poesis*, Princeps Edit, Iași 2007.

- ediții bilingve - *Augenlieder, gedichte*, trad. Christian W. Schenk și Simone Reicherts-Schenk, Dionysos, Germania, 1996; *Tratat despre Ochiul Orb/Traite sur l'Oeil Aveugle*, trad. Sabrina Russo, Fundația Culturală Libra/Editura Humanitas, Montreal, 2004; *The North and beyond the North*, trad. Olimpia Iacob, Libra, 2006; *Do severe I dalše od severa*, trad. de Miljurko Vukadinovic și Adam Puslojic, Belgrad, 2007.

Este deținătorul premiului literar pentru poezie al Târgului Estival de Carte - Neptun (1994) și al Salonului de Carte și Publicistică - Cluj, Oradea (1994); Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor - Filiala Cluj (1999; 2003); Premiul pentru critică "M. Zăciu" al Galelor Literare Radio Cluj, 2001; Marele Premiu "N. Stănescu" al Serilor de Poezie de la Desești (1997); Premiul "Corona Carpatica" al Asociației de Literatură și Artă Uniunea Scriitorilor din Zakarpattia, Ujgorod, Ucraina (2003).

Ordinul Meritul Cultural, categoria A, literatură, în grad de Cavaler (2004).

A fost tradus și a publicat poezie în limbile: slovacă,

franceză, germană, engleză, maghiară, letonă, sârbă, chineză, suedeză, italiană.

Este un om plin de înțelepciune, modest și serios.

Deși a ajuns "domn", nu-și uită rădăcinile și își cântă în scrisul său zona frumoasă din care vine cu atâta căldură și simțire, că cel care citește se vede acolo și iubește instantaneu acele locuri.

Adalbert Gyuris: Credeți că locul nașterii influențează și poate modela viața unui om?

George Vulturescu: Locul nașterii are o importanță covârșitoare pentru un creator. Energetica lui (acționând din pietre, ape, arbori și ierburi, pământuri și mlaștini) acționează asupra noastră *benefic* sau *malefic*. Descoperim asta prin timp, devreme sau târziu, dar o purtăm latent în țesuturile trupului, precum proprietatea rocilor de-a produce scânteii sau a sevelor de plante de-a tămădui rănille.

Toată mitopoetica "Nordului" din poemele mele (*Nord, și dincolo de Nord, Stânci nupțiale, Monograme pe Pietrele Nordului, Alte poeme din Nord*), leit-motivele lor (Pietrele Nordului, apele, vraja stihilor vegetale, cuțitul costobocilor din care mă trag, lupii din sihle) au fost "hotărâte" de această sarcină energetică a locului natal - cătunul Tireac, rămășiță a

vechilor codri ai Chioarului și Sălajului. *"Mâna care scrie și mâna de pe cuțit"*, un sâmbure-nucleu al multor poeme, vine în mișcarea de rotunjire a arabescurilor literelor din alte mișcări pe care simt că le-au executat înaintea mea tăietorii de arbori, fântânarii (precum tatăl meu), cioplitorii în piatră.

Însă, din păcate, această substanță (a "tiparelor eterne", ar zice Lucian Blaga) a fost hrană doar poetului de mai târziu: tânărul care a plecat din sat, căutându-și de lucru în alte orașe, apoi muncind ca să poată urma o facultate, a suferit din cauza acelui loc marginal pierdut pe harta județului Satu Mare. Dar în "celula sufletului" găseam mereu un strop din "apa vie" a locului natal, a înaltei morale pe care mi-au dat-o oamenii lui, a semnificațiilor profunde dintre oameni și lucruri.

A.G.: *Cum ați început să scrieți și când v-ați dat seama că scrisul este menirea dumneavoastră?*

G.V.: Cred că am fost provocat să scriu, să mă refugiez în scris ca după un paravan protector. Viața a vrut să mi se întâmple un accident, la o vârstă crudă (6 ani), când, în curtea unui vecin, mi-am pierdut vederea ochiului stâng. Am devenit, în comunitatea micului cătun, ceea ce se cheamă "însemnat", purtător de semn pe față. Pentru un copil - între alți copii - e greu de suportat. Poreclele din lumea satului nu le poți face față: am acceptat că asta sunt și, încet-încet, m-am retras în mine însumi. Colindam pădurile, dealurile și văile Homorodului - totul părea o oglindă care-mi arăta un chip întreg: un alt ochi se deschidea în mine. Am început să scriu și să văd cu scrisul.

A.G.: *Credeți că poezia ține de sentimente sau mai degrabă de construcție?*

G.V.: Poezia adevărată "se ține" (ca să vă folosesc propria expresie) de poala lumii precum un copil de mână mamei. Ea e și sentiment, și construcție și mult mai mult: e participare la un ritual care te așează în centrul lumii și în centrul universului. E misterul acela esențial "care ne leagă cu absolutul și care face din noi altceva decât niște marionete funebre sau ridicole", ca să-l îmbrățișez în gând pe Cioran.

În cazul meu, poezia devine un proces de dezvoltare: de pe o peliculă fină a memoriei (pornind de la "locul natal") pe care s-au suprapus straturi, pulberi de imagini, limbaje, semne. E o operație (construcție?) grea de-a descifra semnele acestor inscripții, o lectură cu care pot intra în relație cu ceilalți și care mă integrează și pe mine în "lectura" celorlalți.

A.G.: *Poezia poate salva frumusețea care azi riscă să fie măcinată de partea materială?*

G.V.: "Frumusețea lumii", pe care a văzut-o în profunzimile sufletului omenesc un scriitor precum Dostoievski, este aceeași prin vreme. Unii o înfăptuiesc prin osândă sufletului, alții o cumpără, unii se lasă orbiți de ea, alții pot trăi fără să le pese de partea de divin, de comuniunea cu sacralul pe care o putem avea conștientizând-o. Poezia nu cred că poate avea întrebuințări farmaceutice, ca remediu; nu cred că se manifestă după curbele contabile - cumpărând sau investind la timp. Și: frumusețea nu e niciodată "pe moarte", noi suntem pe moarte, noi suntem de salvat. Poezia e doar o cale spre frumusețe, o credință în frumusețe, "în miezul ei ultim, ca posibilitate specifică a existenței" (Heidegger - *Fenomenologie și Teologie*). O avem sau nu o avem ...

A.G.: *Poetul poate remodela lumea, pentru a o reține și apoi pentru a o retransmite celor ce iubesc poezia?*

G.V.: Am să vă relatez ceva, extraordinar pentru mine. Într-o zi, bunicul meu Achim (un protector al copilăriei mele), m-a luat în grabă pe calul său: "Vino, să vedem fulgerele!". Era pe la amiază, dar cerul se întuneca de nori negri. M-a dus la lespezile de pietre din Poiană. Am stat în ploaie, în vânt, sub grindină. Fulgerele cădeau pe pietre ca niște șerpi metalici, de oglinzi, care se spargeau în țandări într-un hohot și scrâșnet al naturii din jur. Un fulger a traversat un brad falnic din apropiere (l-a sărutat? jupuit?) și l-a preschimbă în văpaie, în scrum. Nu știu cum poate poezia "remodela lumea", dar eu încerc să redau frumusețea acelui brad fulgerat. Poezia e ca roza lui Paracelsus (Borges, desigur): trebuie să refac bradul din scrum. Scriu ca să redau acea frumusețe sălbatică a energiilor Nordului meu în care omul era în comuniune cu universul și anotimpurile.

A.G.: *Credeți că cei "însemnați" sunt aleși să lase ceva în urma lor?*

G.V.: V-am vorbit despre sensurile celor "însemnați" în viziunea lumii satului meu. Oameni cu buză de iepure, bălbâiți, femei care au albit într-o noapte, bărbați cu degete lipite: unii erau percepuți ca purtători de malefic, nu erau acceptați la adunări, în strana bisericii. Dar erau acceptați în zilele carnavalului, a sărbătorilor de peste an, la șezătorile din jurul focurilor. Dar sub semnul tumefiat al unora, dacă știți să descifrezi, e atâta suferință care se lasă deschisă în fața ta ca o oglindă vrăjită, precum se lasă deschise, celor aleși, cerurile în noaptea de Paști.

Un "însemnat" era și Ceașescu: care era bălbăit. Priviți-i pe cei "însemnați" care ne conduc azi: putem "citi" din expresia, limbajul și gestică lor ce va rămâne după ei în plan istoric. Dincolo, în planul artei, dacă n-ai cutremurul semnului de har, dacă nu ți l-ai descoperit, evident nu vei lăsa nimic valoros în urmă ...

A.G.: *Contează în viață dacă întâlnești omul potrivit și dacă are importanță prietenia în formarea eului?*

G.V.: Da, contează enorm. Să ne amintim câte pilde ale ucenicilor, câte "probe" sunt ca să-și poată întâlni/accepta "învățătorul", "maestrul", "gurul". E vorba de acele "întâlniri admirabile" în care, adesea, întâlnindu-l pe altul te regăsești pe tine însuți. În cazul meu au fost trei asemenea "întâlniri": la facultate, la Cluj, cu admirabilul eminescolog Ioana Em Petrescu (la care mi-am dat lucrarea de licență); cu Șt. Aug. Doinaș care semna "Poșta redacției" la revista "Familia". Am debutat cu prezentarea lui intitulată "Un voluptuos al imaginii: George Vulturescu" (nr. 1, ianuarie, 1973). A treia a fost cu monahul de la Rohia, Nicolae Steinhardt. Rândurile cronicii sale, la cartea de debut (apărută "în regie proprie" la Ed. Litera - *Frontiera dintre cuvinte*), le-am purtat printre scriitorii generației mele ca pe un "buletin de identitate" (Steaua, nr. 3 1989). Toți trei au "lucrat" asupra lului frenetic care eram, fiecare dându-mi, în felul său, un "brânci" spre propriile tipare.

Cred, de asemenea, în rolul "prietenilor formatoare". Am avut șansa să leg câteva "prietenii literare" prin întâlniri la Colocviile de poezie de la Tg. Neamț (realizate de Daniel Corbu) și Piatra Neamț, apoi la cele de la Sighișoara, Sighet, Bistrița, Cluj, Oradea. Profesorii "de poezie" care știau să ne așeze în lumină atunci erau Laurențiu Ulici și Marin Mincu. După 1989, un nucleu energetic a fost Mircea Nedelciu, cu întâlnirile ASPRO (câteva și la Satu Mare), o asociație care ar

fi remodelat instituția Uniunii Scriitorilor dacă dispariția prematură a liderului nu s-ar fi întâmplat. Revista *Poesis*, pe care am înființat-o în 1990, s-a constituit pe baza acestor "prietenii literare", a unor aspirații în care am crezut și m-am dedicat lor.

A.G.: *Se deosebesc poezii, scriitorii și ziariștii de la "centru", din București, față de cei din provincie?*

G.V.: Da, se deosebesc. Noroc că nu m-ați întrebat prin ce se deosebesc... Dar pentru că particip frecvent la numeroase colocvii și manifestări culturale în toate regiunile României, vă voi spune că am întâlnit scriitori de o mare probitate morală, generoși, deschiși spre ceilalți. O parte din aceste calități le regăsesc la scriitorii din Consiliul Național al U.S., din care fac parte de câțiva ani buni (din partea filialei U.S. din Cluj) și unde sper că designația aceasta - provincie/centru - va dispărea treptat...

A.G.: *Scoateți una dintre cele mai bune reviste din țară. Cum e să lucrezi la revista "Poesis" și care este scopul acestei reviste?*

G.V.: Am fondat revista "Poesis" la Satu Mare în 1990 (primul număr a apărut în februarie). De la al doilea număr i-am dat subtitlul "Revistă de poezie", așezând în centrul problematicilor ei poetul și cartea de poezie, studiile de critică și investigație a poeziei, traduceri de poezie. Încă din 1990, toamna, i-am adăugat revistei tipărite o "revistă vorbită" - a colocviilor de poezie de la Satu Mare în cadrul cărora am decernat premiile anuale "Poesis" (pentru Opera omnia, cartea de poezie a anului, debut-poezie, critică,

traduceri-poezie, reviste literare care promovează poezia). În 1993 am avut la Satu Mare și un Salon al Editurilor de Poezie (SEP), dar n-am mai reușit să-l continui datorită lipsei de sprijin financiar.

Întrebarea d-voastră îmi trezește însă un oarecare zâmbet: spuneți "cum e să lucrezi la revista Poesis..." Trebuie să știți că n-am avut niciodată o "redacție": angajați, un sediu, un telefon al redacției. Revista a fost acolo unde eram eu: întâi la Casa Municipală de Cultură (unde eram director, în 1990), acum la Direcția pentru Cultură și Patrimoniu a județului Satu Mare pe care o coordonez. Numerele pe care le-am tipărit au fost realizate în timpul meu liber, pe lângă obligațiile mele de serviciu, fără să am altă retribuție decât aceea de la locul de muncă. Am învățat, pe parcurs, paginare și tehnoredactare și am rezolvat relația de curierat - răspunsuri scriitori, telefoane pentru materiale și, cel mai greu lucru, găsirea unor sponsori pentru costurile tipografice. Instituțiile de cultură, după cum știți, nu au fonduri financiare pentru tipărituri "literare". În ultimii ani am primit sprijinul constant al redacției ziarului "Informația Zilei" și al instituțiilor locale - primărie, Consiliul județean. Dar visul meu a fost, desigur, să pot lucra într-o redacție adevărată...

A.G.: *Stimate domnule Vulturescu, mulțumesc pentru acest interviu de mare sensibilitate. Vă doresc toate cele bune și încă multă inspirație pentru viitor.*

A fost o mare bucurie discuția cu domnia voastră. Mulțumesc pentru tot!

Adalbert GYURIS

Abonează-te la cultură! *

Caiete Silvane

***Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție.
Prețul unui abonament pe o lună, pentru anul 2010, a rămas neschimbat: 2 lei.**

www.caietesilvane.ro

P.S. Petroniu Florea, Episcopul Sălajului: "Biserica va avea un rol important în viața omului cât va fi lumea"

Recent am stat de vorbă cu episcopul ortodox al Sălajului, P.S. Petroniu Florea, și ca un semn de deschidere al revistei noastre înspre noua instituție a Bisericii din județul nostru. În aceste pagini vă ofer o parte dintr-un dialog mai amplu purtat cu Prea Sfinția Sa.

Din biografia P.S. Petroniu

Petroniu (Petru din botez) Florea s-a născut în 30. 11. 1965 în localitatea Tg-Mureș, județul Mureș, din părinții Traian și Fira Florea (ca al 8-lea dintre cei 9 copii ai familiei). Cursurile școlii primare, gimnaziul și prima treaptă de liceu le-a urmat în Tg-Mureș. Între anii 1983-1988 a fost elev al Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca. În iulie 1988 a dat examen de admitere la Institutul Teologic Ortodox din Sibiu și a fost declarat admis. Din septembrie 1988 până în iunie 1989 și-a satisfăcut stagiul militar, ca soldat cu termen redus, într-o unitate militară din Lugoj, județul Timiș. În anul universitar 1989-1990 a urmat cursurile anului I ale Institutului Teologic Ortodox din Sibiu. În octombrie 1990 s-a transferat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (nou înființată), pe care a absolvit-o în iunie 1993. Teza de licență cu titlul: "Moise la interferența realității istorice și a reflecțiilor patristice" a susținut-o în sesiunea iunie 1993, obținând nota 10, iar ca medie generală a celor patru ani de facultate a avut 9,67. În anul universitar 1993-1994 a urmat cursuri de greacă modernă în cadrul secției de Filologie a Facultății de Filozofie din Universitatea Aristotel, Tesalonic, Grecia, pe care le-a absolvit cu calificativul "excepțional". Între iunie 1994 - decembrie 1998 a fost doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă din Tesalonic. În timpul anilor de studii în Grecia a fost de trei ori în misiune creștină la Calcutta, în India, unde a predat elemente generale de învățătură creștină ortodoxă, creștinilor ortodocși de acolo. În 15. 12 1998 și-a susținut teza de doctorat cu titlul: "Literatura patrologică românească în secolul XX", la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Tesalonic, obținând calificativul: "excepțional". În 15. 01. 1999 a depus jurământul de doctor în teologie, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Tesalonic. În 04. 02. 1999 a dat examen și a fost admis ca preparator la disciplinele: Catehetică, Omiletică și Practică Pedagogică la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia. În 10. 04. 1999 a fost hirotonit diacon. În noaptea Sfintelor Paști din 11. 04. 1999 a fost hirotonit preot celibatar pe seama catedralei arhiepiscopale din Alba-Iulia. În vara anului 1999 a predat la Calcutta, în India, cursuri aprofundate de teologie ortodoxă preoților ortodocși din Bengalul de

Vest. La data de 04. 06. 2000 a primit distincția de iconom stavrofor. În 27. 06. 2000 a fost tuns în monahism de către Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Andrei de Alba Iulia, fiind închinoviat la catedrala arhiepiscopală din Alba Iulia, care are regim de mănăstire, schimbându-i-se numele din Petru, în Petroniu. În aceeași zi a fost ridicat la rangul de protosinghel. În sesiunea de lucru din 12. 09. 2000 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales arhiereu vicar al Episcopiei Oradiei. În 14. 09. 2000 Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Andrei de Alba Iulia l-a hirotesit arhimandrit. În 01. 10. 2000 a fost hirotonit și instalat arhiereu vicar al Episcopiei Oradiei, cu titulatura de Sălăjanul. Hirotonia a avut loc în "Biserica cu lună" din Oradea. În anul 2001 Ministerul Educației Naționale din România i-a echivalat diploma de doctor în teologie. Între anii 2001 și 2007 s-a ocupat de lucrările de ridicare a catedralei episcopale din Oradea și de renovare ale Centrului Eparhial. Între anii 2002 - 2005 a predat cursuri de "Formare duhovnicească" la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității din Oradea. În 5 martie 2008 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales episcop titular al Episcopiei Sălajului, iar în 13 aprilie același an a fost întronizat ca

întâistător al acestei Eparhii în catedrala "Înălțarea Domnului" din Zalău. La Zalău a identificat, dobândit și amenajat sediul Episcopiei Sălajului. Între noiembrie 2003 și octombrie 2008 a fost reprezentantul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în Comisia Mixtă Internațională de Dialog Teologic Ortodox - Catolic, iar între noiembrie 2005 - octombrie 2008 a fost membru în Comitetul Coordonator al acestei Comisii.

"Mesajul Bisericii este mereu același"

Rep.: Poate deveni Biserica Ortodoxă Română, implicit Episcopia Sălajului, un "motor" al dezvoltării țării și a județului Sălaj altfel decât până acum? Adică să triumfe, mai mult sau mai puțin absolut, cinstea și nu hoția, munca și nu lenea, adevărul și nu minciuna ș.a.?

P.S. Petroniu Florea: Biserica Ortodoxă Română se străduiește să promoveze binele în societate, sub toate aspectele lui, însă nu poate face acest lucru într-un mod diferit decât până acum, căci așa cum a afirmat Sfântul Apostol Pavel: "Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același" (Evrei 13,8), iar Biserica este trupul tainic al lui Hristos (Efeseni 5,23). Aceasta nu înseamnă că Biserica este anacronică, lucru imposibil de altfel, de vreme ce atât credincioșii de rând, cât și slujitorii sfintelor altare, sunt născuți în societatea actuală, sunt influențați de ea, sunt, ca să folosesc o expresie uzuală, "produsul acestei societăți". Ceea ce doresc să spun, este faptul că mesajul Bisericii este mereu același, armele cu care luptă împotriva răului și a păcatului sunt neschimbate în timp, la fel ca și eforturile necesare în împlinirea binelui, însă metodele și mijloacele prin care Biserica se străduiește să ajungă la inima credincioșilor se schimbă, adaptându-se în permanență la vremurile în care aceasta își desfășoară activitatea. În acest sens, în realizarea misiunii ei, Biserica utilizează tehnologia modernă și toate marile descoperiri ale omenirii.

Cu cât Biserica este mai puternică, cu atât sunt mai bogate și roadele duhovnicești ale unui popor, pentru că Biserica luptă pentru a-i îndepărta pe oameni de păcat și îi călăuzește în săvârșirea de cât mai multe fapte bune. Uneori roadele se văd imediat, alteori însă este nevoie de mult timp și de eforturi sporite pentru a avea rezultate.

Există o vorbă în popor. "Dacă vrei să culegi roade după un an, sădește grâu. Dacă dorești roade după zece ani, plantează un pom. Dacă vrei roade și după 50 de ani, învață carte". Roadele activității Bisericii Ortodoxe Române după 1989, pe plan național, au început să se vadă. Cele ale înființării Episcopiei Sălajului se vor vedea în timp.

"Nu credincioșii care frecventează biserica sunt oamenii problemă ai societății"

Rep.: Bisericile sunt pline. De ce, atunci, sunt atât de multe hoții, așa de multă minciună etc?
Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

P.S. Petroniu Florea: Nu credincioșii care frecventează biserica sunt oamenii problemă ai societății. Tocmai din acest motiv se spune despre o persoană cu probleme că "nu prea a fost dusă la biserică" sau "se vede că nu a călcat pragul bisericii".

În situația actuală a României nu putem trece cu vederea faptul că încă avem de suferit pentru perioada totalitară prin care a trecut poporul nostru.

În urmă cu ceva vreme s-a pus o întrebare în societatea franceză: "De ce sunt mai mulți bărbați în închisoare decât femei?". Răspunsul acceptat drept cel mai bun a fost: "Pentru că la biserică sunt mai multe femei decât bărbați".

Să luăm în calcul și ipoteza că unii dintre cei care frecventează biserica mai calcă strâmb. În această situație eu îmi pun întrebarea: "Oare ce fel de comportament ar avea acești oameni dacă nu ar merge deloc la biserică?".

"Chiar și în perioadele de persecuție Biserica a supraviețuit și credința a biruit"

Rep.: Într-o epocă a "globalizării" mai poate juca Biserica un rol primordial în viața omului?

P.S. Petroniu Florea: Biserica va avea un rol important în viața omului cât va fi lumea. Este drept că factorii externi au o mare influență asupra oamenilor, însă chiar și în perioadele de persecuție Biserica a supraviețuit și credința a biruit. Vă voi da un exemplu din Sfânta Scriptură în acest sens. Regele Ahab și regina Izabela au impus cultul lui Baal în regatul pe care îl stăpâneau. Prigonit fiind, proorocul Ilie I-a mărturisit lui Dumnezeu: "Fiii lui Israel Te-au părăsit și ți-au dăruit jertfelnicele, iar pe proorocii Tăi i-au ucis cu sabia; eu singur am rămas, iar ei caută să-mi ia viața" (III Regi 19,10). La aceste cuvinte, Dumnezeu i-a răspuns: "Eu Mi-am oprit dintre israeliți șapte mii de bărbați; genunchii tuturor acestora nu s-au plecat înaintea lui Baal și gurile tuturor acestora nu l-au cinstit" (III Regi 19,18). La fel este și cu credința în Iisus Hristos și cu viața Bisericii. Oamenii nu cunosc întreaga realitate, dar Dumnezeu o știe prea bine.

Orice societate își influențează membrii, însă dacă oferă prea puțin din punct de vedere spiritual, mulți dintre cei care o formează vor trebui să-și astâmpere într-un fel sau altul setea spirituală. Vor fi unii a căror credință se va răci, alții se vor rătăci de la adevăr, însă așa cum a spus Domnul Hristos: "cel ce va răbda până la urmă, acela se va mântui" (Marcu 13,13).

Întotdeauna vor fi oameni atașați de valorile Bisericii, care vor avea în minte cuvintele Mântuitorului: "În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea" (Ioan 16,33).

A consemnat,
Daniel SĂUCA

Caiete Silvine

Interviuri neconvenționale

- răspunde Ionuț Caragea, poetul născut pe Google, vicepreședinte al ASLRQ -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te simți ca mare scriitor?

Ionuț Caragea: Ca un mort în viață. Mă descopăr zi de zi pe site-uri de citate și poezii alături de nume importante ale literaturii române și universale și am un sentiment tare ciudat. Concluzia este că toți suntem oameni, nimeni nu este mai presus, indiferent cât de mare e considerat.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigi din scris?

Ionuț Caragea: Câștig atâta cât mi se cuvine. Scrisul pentru mine este o datorie morală și creștină, nicidecum o afacere din care să mă îmbogățesc peste noapte.

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor din America și unul din România?

Ionuț Caragea: De câteva decenii. Scrisul în România (în special tânăra generație) suferă de pe urma problemelor sociale și de pe urma unei

libertăți prost înțelese. Însă, America e mare. Dacă te referi la un continent, vei descoperi diferențe de mentalitate de la o țară la alta, de la o provincie la alta. În orice caz, nu există atâtea frustrări în scrisul nord-american ca în cel românesc. Uită-te la noi. Se scrie numai despre sex, mărci de țigări și nu știu ce cartiere de prin nu știu ce oraș. Bine că există și scriitori care au o experiență **extramuros** (sau cu un bagaj important de literatură universală), pot face diferența...

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Ionuț Caragea: Nimic de pe lumea aceasta... Să nu ne cramponăm de lucruri efemere...

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te legitimezi ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Ionuț Caragea: Sunt un donator universal de cuvinte. Mesajul meu se adresează tuturor prin voia lui

Dumnezeu. Însă nu doresc să forțez pe nimeni cu nimic...

Ștefan Doru Dăncuș: Continuă acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Ionuț Caragea: ...întotdeauna există speranța de mai bine...

Ștefan Doru Dăncuș: Întrebare suplimentară: dacă pică google tu cui rămâi?

Ionuț Caragea: "m-am născut pe Google și voi muri în inima lumii"

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru revista "Caiete Silvane".

Ionuț Caragea: Poezia este singura porție de fericire pe stomacul gol...

Aprilie

ANIVERSĂM

01.04.1900 - Alexandru Al. PHILIPPIDE († 1979), scriitor, traducător, membru al Academiei Române; -1940 - Gheorghe PITUȚ († 1991), important poet și prozator;

03.04.1940 - Neagu UDROIU; cunoscut scriitor publicist și diplomat; - 1945 - Florentin POPESCU, poet, prozator, eseist, istoric literar;

06.04.1930 - Alexandru GEORGE (George Alexandru Georgescu), , prozator, critic, eseist;

12.04.1940 - Mircea MARTIN, important critic literar;

13.04.1920 - Gheorghe BULGĂR († 2002), cunoscut lingvist și lexicograf;

14.04.1950 - Daniela CRĂSNARU, poetă și publicistă; - 1950 - Viorel VARGA, gazetar și poet din Sălaj;

17.04.1895 - Ion VINEA (pseudonim literar al lui Ion Eugen Iovanaki, † 1964), poet simbolist, modernist, apoi avangardist; - 1935 - George BĂLĂIȚĂ, prozator și publicist;

18.04.1945 - Marius TUPAN († 2007), prozator, eseist și dramaturg;

22.04.1850 - Veronica MICLE († 1889), poetă; - Teodor TANCO, scriitor, jurist, publicist și dramaturg;

29.04.1935 - Vasile VETIȘANU, parlamentar, istoric, etnolog;

30.04.1945 - Alexandru Dan POPESCU, prozator, eseist și critic; - 1955 -Radu Călin CRISTEA, scriitor, eseist, ziarist, colaborator, apoi redactor la Postul de Radio Europa liberă;

COMEMORĂM

17.04.1945 - ION PILLAT (n.1891), editor, antologator, poet, traducător, jurnalist;

18.04.1880 - Constantin ARISTIA (n. 1800), scriitor, traducător, pașoptist;

28.04.2000 - Ovidiu S. CROHMĂLNICEANU (pseudonimul lui Moise Cohn, n. 1921), scriitor S.F., istoric și critic literar, publicist;

29.04.1975 - RADU GYR (psudonimul lui Radu Demetrescu, n. 1905).

Gheorghe Pituț

Mircea Martin

Ion Vinea

Marius Tupan

Din nou ERATĂ:

În numărul trecut (62) al revistei, la rubrica girată de subsemnatul, consemnăm următoarea eroare, pe care o rectificăm acum: Radu Stanca nu a fost nepotul lui Dominic Stanca, ci vărul său pe linie paternă. Îmi cer scuze, îndemnându-i pe cititorii noștri să verifice informațiile apărute în Wikipedia, deoarece conțin multe abateri de la adevărul istoric. (V.T.)

Ion Pițoiu - Dragomir, la 70 de ani

Scriitorul Ion Pițoiu-Dragomir s-a născut în București, din părinții Nicolae și Maria. Pseudonimul "Dragomir" l-a adăugat numelui său din respect crucial pentru Ecaterina și Dumitru Dragomir, care l-au făcut fiu al lor, înseninându-i copilăria fără familia de bază. Școala primară și gimnazială le-a frecventat în comuna Celaru (viitorul tărâm Celaria din creațiile sale)- jud. Dolj. A absolvit Școala Pedagogică "St. Velovan" din Craiova. Este licențiat al Facultății de Filologie a Universității "Babeș Bolyai" din Cluj-Napoca. Profesor în școli sălăjene, cu cercetări psihopedagogice publicate în cărți de referință, are discipoli în cariera didactică, și nu numai, în țară și străinătate: Franța, Italia, Marea Britanie, Spania, Statele Unite etc. Pentru performanțe profesionale a fost decorat de președintele României cu Ordinul "Meritul pentru învățământ" - în grad

de Ofițer. Membru al prestigiosului Cenaclu "Silvania". Coautor la culegerile de folclor "De dor și de omenie" și "Du-te, dor, și vino, dor". Onorat cu premii și mențiuni la concursurile și festivalurile literare de la Botoșani, Oradea, Râmnicu Vâlcea, Satu Mare, Tg. Mureș, Tg. Jiu, Zalău etc. Antologat în culegeri județene, naționale și de circulație internațională. Cultivă structuri japoneze (haiku, tanka, renga, katauta, sedoka, dodoitsu, senryu). Creații traduse în limba maghiară (revista "Hepehupa"- Zalău, "Versmondo" Budapesta) și în germană ("Poeme Verseck Gedichte"). Volume de poeme : " În răs-cruți", "Ana - TEME în cântec", "În-crinări", "La-crima lui Moromete", "Tur-nul de viespi", "Prin-soare cu șoimii", "Ful-ger de iriși", "Scor-pioni de cleștar", "Panoplia lui Nero", "Sângere albastru", "Dresorul de spini", "Pergole pe fulger", "Fire de mare șal". Proză scurtă: "Fântâna cu flăcări". Romane: "Coroana de spini", "Cupa lui Socrate", "Hai-Ta", "Amanții", "Doar 7611!", iar în 2010 va apărea romanul "Sania lui Damocle". Este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Jobenul

Rumoare ca de valuri sub lună visătoare cuprindea piața centrală a orașului. Potop de oameni. Mișcări, totuși, controlate. Maximă atenție. Timp crucial.

- Prin noi, numai prin noi veți ajunge la bunăstarea - ce spun eu "bunăstarea"?! - la fericirea, la raiul adevărat, la marea lumină, de care, până azi numai dicționarele erau pline și enciclopediile, și tratatele, și...

Difuzoarele vibrau răgușit, apoi acut, cuprinse de importanța evenimentului.

Aerul, și el, se umplea de irizări.

Cerul, pătat ca niște dalmațieni, jubila de asemenea.

- Ce ați avut până azi ?...Vă spun eu: viață de câine, domnitori vânduți, domnitori uciși, țară vândută, hotare însângerate!...

Gata, a venit vremea ca, în timpul cel mai scurt, de azi chiar, să-i auziți pe înaintași cum vă felicită că ați ajuns la bunăstare, la un adevărat rai...la...!

Fețele oamenilor străluceau, bucuria îi cuprindea continuu.

- În lumea întreagă să pornească de la noi valuri de fericire...Să ajungă peste tot produsele noastre...Să ne bucurăm cum frumoasele mere, fascinantele noastre mere - ca să nu dau decât un exemplu! - vor fi pe tarabele vânzătorilor, de la Polul Sud la Polul Nord, și beduinul, și eschimosul, și africanul, și siberianul, toți, toți, toți, să aibă pe masă rotunde, aromatele noastre înnebunitoare, să...

Câteva ciori albe se fugăreau pe deasupra. Soarele aurea ciocurile lor. Funigei umpleau zarea de beteală.

- Haideți, simțiți voi înșivă aceste arome! ... Luați în mână frumosul măr! ... Așa, țineți-l artistic! ... Rotiți-l ca pe o ceașcă de ceai, admirați-i culorile! ... Gustați-i carnea! ... Înfingeți dinții cât mai adânc, până la sevă!! ...Așa...Salivați! ...

Rumoarea creștea amețitor.

Cu toții își scoteau batistele, stergeau merele, priveau înnebuniți. Vedeau chiar fructele pulsând în florile de primăvară ale merilor, se îmbătau cu arome...

Deasupra, dirijabile uriașe veneau ca un covor tras peste întinderi și cuprindeau cerul. Văzduhul se întuneca treptat.

De sus cădea peste oameni ploaie de covrigi proaspeți. Aburii lor jubilau peste tot, ca o ceață binefăcătoare, le umflau nările. Fiecare covrig atârna de o mică parașută și cobora lin și...apetisant...Văzduh de covrigi, de arome, de parașute, de priviri înflăcărâte... Văzduh al bunăstării.

- Așa, luați cât de mulți - prea mult i-ați așteptat! - mușcați din covrigii voștri, mușcați din merele voastre! ... Mușcați, mușcați...mușcați!!! ...

Difuzoarele trepidau, fondul muzical era din melodii roșii.

Bucuria inunda totul.

Într-un colț, cerșetorii își băgau ochelarii negri și protezele în pungi uriașe, unde îndesau covrigi cu nemiluita... Se îmbulzeau...Se călcau în picioare...

- Cine vorbește atât de frumos? întrebă unul.

- Nu-l văd, nu-l văd bine...Zăresc doar ceva, așa, ca o pălă...

Aplauzele nu mai conteneau.

- De la noi să pornească bunăstarea în toate cele patru vânturi (chiar a început să bată vântul, timid la început, apoi mai sigur pe el!)...Veți îmbrăca numai blănuri scumpe, de samur, de răs, de vulpi!... Singura voastră grijă va fi să alegeți nuanța vulpilor...De răs, de vulpi, de lupi, de răs, de vulpi ! ...

Cu toții veți alerga după argintiul elegant, după argintiul tonic, argintiul diafan, cel superior, prestant, trandafiriu...

Vântul se întetea continuu. Părul doamnelor se revolta. Domnii își fixau șepcile pe cap, copiii jucau fotbal cu turbane și topăiau fericiti.

Privirile tuturor scrijeleau înălțimile.
 Deltaplane gigantice, precum un covor elastic tras peste
 întinderi, cuprindeau zarea. Cerul se întuneca. Mârâia
 soarele.
 Din înălțimi coborau ușor mii de portocale, fiecare prinsă
 de o mică parașută. Aterizau lin și apetisant.
 - Luați câte vreți, sunt portocalele așteptate atâta și atâta!
 ... Mușcați, mușcați!...Numai prin noi...
 Ca la un semn magic, au îngenunchiat cu
 toții, stupefiați.
 Într-un colț, leproșii adunau de zor portocale. Cât mai
 multe!...
 Mai pierdeau câte o falangă, două, dar îndesau în șalvării
 lor zemoasele portocale...Parcă erau păpuși gonflabile.
 - Tot nu vezi cine vorbește așa de frumos?
 - Nu. Văd numai ceva, așa, ca o pălă...
 Aplauzele se împleteau cu vântul care izbea în rafale.
 Praful din piață le intra în ochi, însă fericirea îi stăpâna
 pe toți definitiv...Prăfuiți și...zemoși!...
 - Jumătate din populația patriei noastre, a scumpei noastre
 patrii, va avea locul de muncă în locuința proprie!...
 Pa-patria noastră (ușoară sincopă!), plaiul nostru miorean
 va exploda de fericire; va fi rai-rai!...
 Toți vor primi fără nici o întârziere remunerația negociată
 și indexările pe care le vom face vor aduce binemeritata
 bogăție! ... Agenții colectori vor aduce la sediu
 produsele...Totul la sediu... la sediu! ... Prin noi - raiul visat,

lumina; nu doar în dicționare, în tratate și...
 Difuzoarele agonizau.
 Bucuria radia frenetic.
 Vântul lovea peste obraz, părul doamnelor devenea
 flăcări multicolore, domnii își îndesau șepcile pe cap, copiii
 topăiau spasmotic.
 Fericire totală și molipsitoare.
 - Numai prin noi...nu doar în enciclopedii...
 Dintr-o dată, un covor de elicoptere era aruncat pe
 întinderi, ca un rebel nor tras pe roletele cerului.
 Din ele cădeau peste oameni banane, bine coapte,
 strălucitoare, fiecare adusă pe pământ de o parașută
 minusculă...Se îngălbenea văzduhul de banane apetisante.
 Cei din piață au urlat fericiți; ochii lor topeau cerul.
 Brusc s-au prăbușit pe asfalt, fiecare strângând la piept
 câte o minunată banană, și o mângâiau strălumiți...și
 radiau...
 Pe estrada rotundă din fața lor au văzut cu toții imediat un
 joben uriaș.
 - Numai prin noi...
 Vorbitorul gesticula agitat. Abia se zărea.
 Brațele lui mici, ca de copil imatur, fâlfâiau continuu sub
 jobenul de aproape doi metri. Ochi bulbucăți. Zâmbet crispat.
 Față roșie...
 - Numai prin noi...prin noi...prin noi...prin noi...
 Ecoul se lovea de blocurile din jur ca de pereții unei
 gropi care își aștepta siriul.

Rosturi

"Frământ cerul ca pe un aluat
 moale și-l așez apoi la dospit până
 crește în el aripa sărutului" striga
 Cioplitorul pe malul Senei

se urca într-o caleașcă de nori
 deasupra Coloanei și se pierdea
 printre frunzele lor aurii...

orașul suna ca un sac de cutii
 goale vopsite în degrade cu sân-
 gele adunat de la șapte
 apusuri

din Templul subteran țâșneau
 Păsări cu ciocul de borangic
 și cerul împărțea tuturor coșuri
 cu magnolii

Flori de cactus

norii își așezau lebedele peste
 hăul de hârtie al zilei (când mi-ai
 strivit carnea cu sărutul acela
 sărat sepiile se pregăteau
 de seppuku)

prins cu mâța-n sac - cum se
 spune - nici n-am negat cât de
 fericit am fost la brațul ei

"E frumoasă recunosc - ai sus-
 pinat - e cea mai frumoasă din câte
 sunt trup ca al ei n-are nicio altă
 femeie din lume îmbrățișările ei -cred -
 sunt beții pentru toți bărbații care o
 ating mă și mir cum de nu tur-
 bează toți și să-și ia lumea în cap!"

mai avem o șansă: să nu-mi opresc
 palmele până când vor sângera în vâr-
 ful coasei pe care o ascunde eufemistic

Lumini

"Pregătit de final vei fi
 numai dacă exersezi înhumarea
 într-un sicriu de crini!" striga
 Poetul călăului său din
 fața oglinzii apoi se
 muta în celălalt
 regret...

o bătrână cu un baston de
 fum lăcrima lângă o garoafă

de plastic și aștepta -
 zâmbind - să înflorească

sculptorul regelui o privea
 atent și realiza imediat schița
 viitoarei lui capodopere

Autoportret

"...că l-ai trădat (și) pe rege
 treacă-meargă (la noi e un sport
 național!) - îmi striga de dincolo
 de canion un condor de ger

de ce - atunci! - i-ai spus (și) lui
 Făt-Frumos că sfărâmarea lanțurilor
 e doar o repetiție cu public în agora
 cu sârmă ghimpată?"

(cu un al treilea ochi poate că m-aș
 afișa uneori dar cine să mai accepte -
 azi! - că ninsoarea adevărată pășește
 în sus?)...

afabil - totuși! - i-am întins soarelui
 o uriașă oglindă și i-am strigat: "Nu
 te rușinezi că mi-ai topit prea devreme
 cocoșa aceea diformă și mi-ai și
 răcit legitimația de slut?"

Tineretea lui Ion Pițoiu - Dragomir

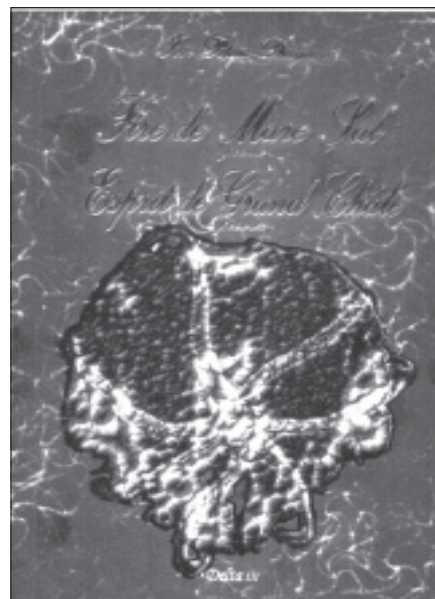
Jovialul, ironicul, ludicul, visătorul și mereu tânărul poet Ion Pițoiu-Dragomir împlinește 70 de ani. Pare neverosimil, dar e adevărat și, de nu i-ar fi părul nins și obrazul puțin ridat, ai spune că are doar vârsta năucitoarei noastre tranziții...

De la debutul editorial cu placheta *În răs-cruci* (1999) și până în prezent, măștile poeziei sale (ce oscilează între peisajul nipon și peisajul autohton al satului Celaru) s-au transformat, grațios, în efigii deopotrivă memorabile și delicate. Fără îndoială, avem de-a face cu un scriitor prolific și surprinzător - mai ales - prin tehnica literară adoptată.

Dacă romanele lui se înscriu în sfera realismului liric, poemele sunt construite sub forma unui monolog adresat, cu digresiuni pertinente, fie brodat cu simfonii de culori și de flori, fie cu aluzii incisive la adresa peisajului social și politic. Apoi, există în fiecare poem sau roman o preocupare evidentă ce vizează - permanent - limbajul ceremonios ori, mai exact, elocvența rostirii esențiale. Ion Pițoiu-Dragomir este atent la orice nuanță, la orice reverberație a cuvântului (ca să nu mai vorbim de "patima cratimelor!") și poate fi considerat - neîndoiește - un calofil incurabil.

O dovedește, din plin, a 24-a (!) apariție editorială, placheta *Fire de Mare Șal* (Editura Delta III, București, 2009) ce beneficiază și de o versiune în limba franceză, realizată de Daniela Gorgan. Majoritatea creațiilor sunt autoreferențiale și amintesc - cel puțin, prin unele titluri (*Ana-teme în cântec*, *Ikebane de jad*, *Arpegii*) - itinerarul poetic parcurs. Înnobilat de "rănille albastre" și "florile de sânge", poetul se simte din ce în ce mai stingher, în voiajul

său prin realitatea cotidiană, împânzită de "pancarte roșii", "salopete viorii", "vestale de bar", "dovi cu bască de tinichea" sau "politruci". Tonalitatea lirică, ușor "în-fiorată", cândva, de miniaturile nipone, devine, acum, una sceptică și dezabuzată, datorită contrastelor între sărăcia lucie și extravaganța mondenă: "sub geana viorie a cerului falda / un mare șal de fluturi agili și / norii se retrăgeau din fața lui ca / într-un bal mascat / pe un aisberg // jos viperele cu zâmbet roșu se / pregăteau grijului pentru noul concurs / de frumusețe...// (la intrarea în metrou aurolacii / servesc trecătorii cu icre negre / pe coji de banane din plastic) // până și cea din urmă amantă / a mea - aceea cu o coasă bine / temperată! - ieșea de la coafor etalând / un superb colier / din lacrimi Swarovski" (*Portativ alămit*). Decorat cu "ferestre sudate" (semn al libertății iluzorii), universul conturat în noile poeme este, cel mai adesea, artificial și convențional, de vreme ce "pe crengile pomilor înfloresc auriu / ledurile cipurile înmiresmând văzduhul întreg" (*Gravură pe un bob de grâu*). S-ar părea că Ion Pițoiu-Dragomir a câștigat, între timp, un și mai pronunțat spirit civic, versurile sale denunțând așa-zisele sporturi naționale ("trădarea" și "slalomul printre cruci"), pentru a le transforma, ulterior, în veritabile intarsii ale vieții politice: "...și iar nu găscam drumul spre / mine - la televizor s-a și anunțat / cutremur la palatul rămelor" (*Frunză de nuc*). Sau: "în fiecare sat împietrit bufnițele / cu față umană își aleg transparent / un parlament gri și îl hrănesc / întruna cu mere pădurețe" (*Stopcadru*). De altfel, nostalgia satului arhetipal îl vizitează, deseori, pe autorul *La-crimei lui*

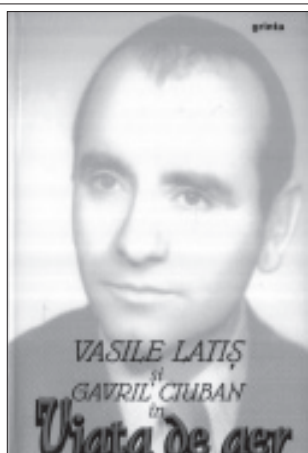

Moromete. Numai că, într-o astfel de lume, e tot mai greu să ți-l imaginezi pe Ilie Moromete, glumind inteligent printre clovnii politici... Chiar și în aceste condiții vitrege, sensibilitatea poetului mai radiografiază, în treacăt, petalele de crin, "macii sărutați de roua fierbinte", teii care "în iunie compun poeme de Mihai Eminescu" sau zborul albatroșilor. Este o certitudine a frumuseților nebănuite, pe care, însă, nu le mai observăm, alergând - permanent - prin labirintul nostru cel de toate zilele.

Discrete sau caustice, însoțite ori întunecate, poemele din *Fire de Mare Șal* sunt "raiuri cu sârmă ghimpată", "ghilotine de fluturi" sau "răni parfumate" ce probează - încă o dată - resursele inepuizabile ale creației, imaginația debordantă, paradoxala și năvalnica tinerețe a lui Ion Pițoiu-Dragomir.

Marcel LUCACIU

Cărți primite
la redacție

Corina Știrb-Cooper - poezia ca "tehnică" a sincerității asumate până la capăt

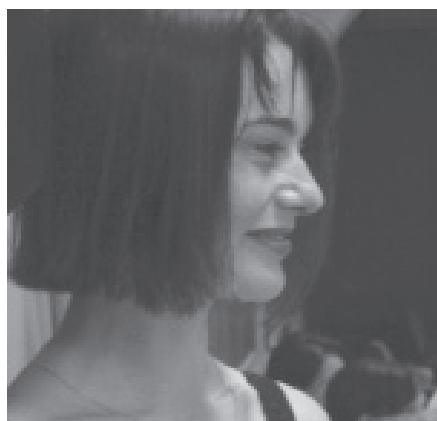
La întâlnirea de joi, 11 martie a.c., Corina Știrb-Cooper ne-a citit un grupaj consistent din ultimele sale poeme. Dintru început trebuie să remarcăm (așa cum au făcut-o toți colegii de cenaclu prezenți) un lucru cert: Corina scrie Poezie. Am folosit deliberat majuscula, dată fiind calitatea versurilor sale.

De la un grupaj de poezii la altul, Corina pare să-și identifice, în progresie, identitatea lirică, să devină o voce tot mai personală, mai autentică. Pe noi, cel puțin, poemele prezentate ne-au convins că ea și-a asumat calea aspră a căutării de sine - calea lacrimii, izvorât din care orice text, în

orice gen ar fi scris, nu trebuie să se teamă de înfruntarea timpului. Spuneam că ea nu scrie doar cu mintea, ci și cu inima, ceea ce, s-o recunoaștem, e un alt fel de a spune că avem de-a face cu un poet. Demult așteptam din partea ei volumul de debut, dar nu regretăm această așteptare neîmplinită, căci de-abia acum, credem, "lămurit" de multa-i suferință, scrisul ei se va imprima cu adevărat, nu doar pe hârtie, ci și în sufletele cititorilor, oricât de "pretențioși" ar fi ei.

Așteptăm volumul tău de debut, Corina, cu bucuria de a fi trăit împreună fulguranta străluminare a poeziei.

Daniel HOBLEA

trei procente

cincizeci la sută mai multă dragoste
în luna februarie
spune un speaker la radio
într-o duminică dimineața

în aceeași duminică în care
două săptămâni mai devreme
ai fumat ultima țigară în bucătărie
și-ai plecat fără să mă trezești

mi-ai luat toată dragostea cu tine -
e așa un clișeu și nici măcar nu e
adevărat
mi-a mai rămas probabil cam trei la sută
și nu știu cum s-o împart.
am o prietenă și două pisici
care dorm cu mine în pat, din dragoste
și aş putea să le dau câte un procent
doar atât cât să nu le lovesc
când îmi intră în scrumieră
dar poate ar fi mai bine s-o păstrez
pentru altceva
și să mă bazez pe reacțiile naturale ale
trupului meu
neobișnuit să lovească

Poeme de Corina Știrb-Cooper

Într-o noapte de toamnă te-am lovit pe
tine
nu cu palma nu cu pumnul
nici cu vorbele
te-am lovit întorcând spatele primei tale
dureri

pe vremea aceea aveam încă o dragoste
mare
pentru toți și toate, pentru mine, pentru
prietenă mea pentru pisici
și mai ales pentru tine
puteam iubi pădurile din Amazonia
și animalele pe cale de dispariție
puteam iubi ploaia puteam iubi praful

nici nu știu sigur dacă era a mea iubirea
sau izvora toată din tine și eu doar o
foloseam
așa cum îți folosesc tricourile

În luna februarie va fi cu cincizeci la
sută mai multă dragoste
dacă trebuie îmi donez și eu procentele
iubirii generale
mie nu-mi trebuie

trup de aburi deasupra

Viața e strâmtă mă strânge de coaste
undeva deasupra mea un trup de aburi

atât de frig atât de departe
încât nu poate decât să se disipe ca un
nor
înainte să devină gheață amară

las-mă să te respir puțin îi spun

numai până mi se-ncălesc oasele
mi-e atât de frig sunt atât de departe
o singurătate de gheață amară

o pisică neagră îmi linge durerea
lichidă
cerându-și în schimb porția de iubire

un trup de aburi deasupra mea
și-ar întinde brațele m-ar mângâia
dacă n-aș fi atât de jos atât de jos
dedesubtul unei vieți care mi-a rămas
mică
și mă strânge

cineva se milostivește și-mi aruncă
o scurtă-mbrățișare
alta

Despre ianuarie

câmp alb
cuvintele - ciori murdăresc
în colțul ochiului încă ianuarie
sufletul tău după mine târât
în haite de nopți urlătoare

mi s-a spus să tai cordonul ombilical
să ard perna să îmbrățișez o piatră

dac-aș reface totul invers
poate ar avea sens

mă duc înainte umblu pe sârmă
dedesubt prăpastia se cheamă timp
îngHITE oameni îngHITE vise
și regurgitează un nimic consistent
umplut cu ore

te mai cunoaște cineva
de când ai aflat secretul
pe care numai morții-l cunosc?

Ca o fluturare de aripi

Cu fiecare tristețe expiri un înger
și te uiți la el cum pleacă fără nici un
rămas bun
și apoi te întrebi dacă ți-a mai rămas
vreunul
căruia să-i faci baie, să-i netezești părul
să-l întrebi despre vreme și despre -

În cazul meu, mi-au rămas unul sau doi,
cred
nu pot fi sigură pentru că nu se mișcă
nu le simt nici respirația, doar o
fluturare de aripi
lângă inimă, ar putea fi altceva
poate sindromul inimii frânte
care nu e metaforă, spun cercetătorii
e o substanță chimică și-ți amenință
sănătatea
și se manifestă ca o fluturare de aripi

sau poate e ecoul momentului în care
am mușcat dintr-un măr
și mărul nu avea inimă, doar un miez
cafeniu
și un vierme alb care se zbătea
și era ca o fluturare de aripi

sau poate e doar furișarea sângelui către
margini
poate spre ochi sau spre degete
ori către buze
e ca o fluturare de aripi
sau ca un nod în gât

și îmi țin respirația

Voi nu știți

Voi nu știți cum e să stai
în aceeași inimă cu un câine
să-i auzi teama bolborosind
la fiecare trecător

și să-i suporti dorul constant
dependența enervantă de iubire
iraționala teamă de libertate
(ca și cum un câine ar avea rațiune)
fierbințeala de martie
neliniștea anxietatea
ignoranța
să te obișnuiești să lingi oase și răni

de când mi s-a cuibărit animalul în
inimă
mă trezesc în fiecare noapte
și urlu la lună

te duci dansând...

Dansează între oglinzi
a aprins toate luminile să pară că arde
pentru că demult visa
să rămână în picioare dansând
când toate ard
definiția ei pentru libertate

nu-și poate permite să pună foc casei
libertatea ar fi prea copleșitoare
și de la o vreme se teme de ea

va aprinde lumânări i-au rămas câteva
de la un eveniment recent
în care lumânările au ars încontinuu trei
zile și trei nopți
dar tot i-au mai rămas pentru
trei zile și trei nopți
pentru un dans la fel ca acela al morții

și poate flacăra va atrage fluturi
și poate i se vor așeza pe umeri
iar când fluturi ți se-așează pe umăr
te duci unde se duc ei

Confesiuni

Voi fi pedepsită că
fără să am niciun drept
am aplecat spre mine crengi încărcate
și am păcătuit cu fiecare măr în parte și
cu toate deodată
și nu m-a alungat nimeni din grădină
am plecat singură
pentru că mi-am văzut fața și avea riduri
și mi-am văzut umerii și aveau două
găuri adânci
acolo unde fuseseră niște aripi
și coastele nu mi-au rodit nimic, nici
măcar o inimă
palmele mi s-au făcut pumni iar linia
vieții
s-a intersectat cu meandrele râului
definind mormoloci

voi fi pedepsită că simțind
fiori în pânțele
nu am avut nici măcar curajul unei
pisici
care nu mi-a cerut consimțământul
fugind
să-și împlinească menirea pe sub
balcoane

am uscat toți mugurii la soare
pentru ceai dietetic

voi fi pedepsită într-o zi că
am concurat pentru iubire cu moartea
și ea a fost mai frumoasă

sau probabil nu mi se va reproșa nimic
ca să nu intru în memoria colectivă

Apelul de seară

Parodie

Gabriela Toma

ritmul celeilalte inimi

("Caiete Silvine" nr. 62/2010)

pixul meu multicolor își schimbă
culoarea
la fiecare apăsare de buton -
îmi pun întrebarea
cu ce culoare să scriu

ca să fiu în ton
cu modelul spaniol -
diversitatea culturală
mi-e ca un pistol
pus la tâmplă,
îmi bate inima în ritmul tobelor pocal
și se mai întâmplă
să simt și la rădăcina gâtului
cum mi s-au oprit niște poeme -
fratele meu geamăn, abel, mi-a zis : nu
te teme,
când vei mai merge în danemarca,
să nu uiți că ai pieptul din metal,

concret, din aramă,
și că ai șapte vieți,
să nu-ți fie teamă -
am reținut remarca,
totul se învață,
și de acum o să vedeți
ce înseamnă învățătura aplicată
că în atelierul de creație poezie în
viață
o să scriu câte șapte poezii deodată!

Lucian PERȚA

Niciodată nu e prea târziu (sau un alt aspect al debutului)

Când l-am întâlnit, mi s-a părut că-l mai văzusem. Scund spre mijlociu de statură, îmi dădea impresia că e permanent neliniștit, cu toate că ședea calm pe locul său la masa din sala profesorală. Mi-a spus că e profesor de limbă și literatură maghiară, dar cunoaște foarte bine și literatura română întrucât a urmat cursurile Facultății de română - maghiară din Târgu-Mureș. După câteva zile am început să discutăm despre literatură și m-a uluit erudiția sa. Citate din operele lui Creangă, Alecsandri, Sadoveanu, îl recomanda drept posesor al unei memorii prodigioase. Mi-a mărturisit că scrie (i se publicaseră poezii în revista Hepehupa) și că lucrează la un roman. L-am rugat să traducă în limba maghiară unul dintre poemele pe care le scrisesem recent. S-a angajat și,

după câteva zile, mi l-a restituit tradus. Mi-a părut o bună traducere, astfel că i-am mai încredințat unul. L-a tradus și pe acesta cu migăloasă atenție în respectarea corespondențelor artistice ale limbii. Apoi, într-una dintre zile, mi-a citit un poem pe care l-a scris în limba română. După câteva zile a venit cu altul, mai reușit decât primul, zicea. L-am rugat să accepte publicarea lor în paginile revistei noastre. Mi-a răspuns cu oarecare neîncredere că e prea târziu; cunoaște postulatul referitor la debut. L-am încurajat, avea nevoie, în delicatețea caracterului, a perpetuei neliniști și a emoțiilor sale. Și iată-mă ținându-mi promisiunea. Niciodată nu e prea târziu să faci un lucru bun, și poezia este un lucru bun, domnule profesor Hari László. (V.T.)

te caut pretutindeni

te caut prin pădurea adormită,
frumoaso,
în bruma dorințelor mele neîmplinite,
prin trandafirii stropiți cu roua stelelor
ai căror țepi
îmi răspund cu ostilitate
te caut ziua și noaptea cum își caută
mirele
mireasa în "Cântarea Cântărilor",
într-un amurg cu sângele-nchegat pe
umărul meu,
te caut în aureola iubirii împlinite,
în mirosul de iasomie al imaginației
te caut, crăiasă, ascunsă-n taina florii
din poveste,
printre culorile sfântului curcubeu
ce arcuiește peste veacuri
în raiul îmbătat de lumină
te caut în mesajul cifrat al iubirii de
Dumnezeu!

ipostaze

(variațiuni lirice)
lui Viorel Tăutan

uneori când mi se ivește ocazia să dau
față cu viața cotidiană fapte virtuale mi
se derulează
prin conștiința ca o câmpie smerit
mă ascund

prin monastirea meșterului din baladă
îmi spun rugăciunea
îngenunchindu-mi în fața
Mântuitorului
viața blestemată să-mi ia din povara sub
care
sufletu-mi se-ncovoie pe buzele celor
ce nu-și pot astâmpăra setea de iubire
mă ascund
în policromia curcubeului - punte între
cer și pământ
(sacru și profan) în mirosul îmbătat al
salcâmului
înflorit când poartă veșmânt împestrițat
de albine
zumzăind încărcate cu nectar
evantaiul refuzurilor în loc să-mi
răcorească
fața înfierbântată îmi divulgă obrăjii
rușinați de păcatele dintre faptă și în
gând
mă ascund
în plânsul sughițat al orfanilor dornici
de alinare
mâncând pâinea cea de toate zilele
amară
inima văduvei înmuiată-n durere taina
cărților
din care se adapă spiritul însetat de
cunoaștere în umbra
întrebărilor fără un răspuns ale celor ce
mă iubesc
mă ascund

de focul vreascurilor care ard în mine
fără oprire
și îmi mistuie lăuntru și nu vor să
cicatelizeze
în corul dumnezeesc al pășărilor
contopindu-se
cu zorii în taina luminii orbitoare încât
nimeni să nu
mă privească fără a-și risca lumina
ochilor
și mă ascund
de ura ca niște bolovani aruncați spre
mine
fără să cunosc motivul în laurii
păcatelor mele
încoronându-mi fruntea ridată cu semne
de întrebare
și-n flori când se lasă îmbăiate în
miresmele
sonurilor din uvertura prevestitoare a
raiului ipotetic
mă mai ascund
în cuvinte doar când mustesc de har
exprimând
inefabilul în privirea candidă a
prietenului gata
oricând să-mpartă cu mine până și
lacrimi de stele
singuratic atunci când se plimbă cu
mine alături
pe calea lactee a dragostei de semeni.

HARI László

"Reținut"... de bună voie

("Cuvânt înainte", fragment din romanul *Valea-Roșie cărămizie*)

Instituția pentru protecția copilului și a persoanelor cu handicap este amplasată în centrul municipiului reședință de județ, nu departe de Hotelul Aurelianus. Se intră aici direct de pe trotuar, dar mai există o intrare la capătul străzii, un pasaj prin care se ajunge într-o curte interioară. Aici, din când în când, se constituie o Comisie pentru validarea handicapului.

Curtea se populează treptat, pe măsură ce se apropie ora la care cineva, de obicei o funcționară tânără, iese și începe să citească de pe o coală de hârtie, aproape strigând, numele celor evident interesați.

Pe fațada clădirii, pe o plăcuță, sunt inscripționate câteva cuvinte care nu-ți mai spun nimic. Ca în toate instituțiile care se respectă, un angajat (sau o angajată) în uniformă impecabilă te lămurește sec, pe un ton rece, impersonal, cu abilitatea orășeanului de a-l "citi" cu ușurință pe cel "de la țară", la care ușă trebuie să bați sau, în cele mai frecvente cazuri, să nu bați deoarece "domnul X", sau doamna Z", are "zi de teren".

Nu este un secret pentru nimeni, nici măcar pentru cei veniți "din vârful muntelui", că "ziua de teren" e o formulă care se dorește abilă, de escamotare a realității. Adică naivii să nu priceapă că "domnul X" sau, mă rog, "doamna Z" este plecat/ă să facă piața, să bea o cafea, sau la vreo întâlnire... Cum se spune, mai în glumă, mai în serios: Motive sunt!

Dar ce are atât de special această instituție?!

Nimic deosebit. Doar că de aici se distribuie mila. Aici se adună amărății, sperând să obțină un certificat de handicapat. Șchiopi, orbi, idioți, paralizici, unii în mașini, alții stând direct pe caldarâm... Fața inabil ascunsă a societății noastre democratice.

De aici, dintr-un anumit birou, se taie și se spânzură (vorba vine!). Se acordă, se aprobă, sau dimpotrivă se resping respectivele certificate, sunt repartizați bolnavii la diferite stabilimente, sunt transferați pacienți de la unul la celălalt...

Gândul îmi zboară la vremurile când Domnul Isus umbla și vindeca bolnavi. O să mi se spună că asemenea fapte, adică vindecări, se fac și astăzi, pe scară largă, în spitale, policlinici, cabinete medicale...

Așa este.

Sistemul de protecție socială există. Centre sociale, case pentru bătrâni și persoane cu handicap, spitale dotate cu aparatură aproximativ bună, personal calificat. Aici oamenii se roagă lui Dumnezeu la fel de mult și aplicat ca în biserici, sau poate chiar mai mult. Alunec iar în scripturile bătrâne. Mă

gândesc la Biblie. În ea găsești alinare. Găsești ajutor, echilibru sufletească.

Sunt ademenit să fac o comparație între spitalele din sistemul de protecție de azi și templele din antichitate, menționate în "Apocalipsa", cum s-ar zice, autorul având intenții vindicative. Sunt numite șapte biserici, sau temple, cărora Domnul le evidențiază atât calitățile, cât și defectele.

Oare câte spitale or fi existând astăzi în lume?

Interesant. Există o asemănare flagrantă între ceea ce a spus Domnul Isus odinioară la adresa unor temple, cu ceea ce se poate spune astăzi anumitor spitale. Desigur că prin gând îmi trec aspecte din unele spitale pe care le cunosc.

Iată, succint, ce le spune Domnul celor șapte Biserici și cum fac eu trimitere la Instituțiile sociale și sanitare din județ:

1. Îngerului Bisericii din Smirna spune-i: "Știu necazul tău și sărăcia ta, cu toate că ești bogat. Nu te teme de ce ai să suferi."

Iar eu mă întreb: Să fie oare astfel și Secția T.B.C. a Spitalului Orășenesc din J.?

2. Îngerului Bisericii din Efes scrie-i: "Știu faptele tale, osteneala ta, nici nu poți suferi pe cei răi. Dar ce am împotriva ta este că ți-ai părăsit dragostea dintâi. Adu-ți aminte de unde-ai căzut!"

Se potrivește asta și Centrului Social (fostul spital) din I.?

3. Îngerului Bisericii din Philadelphia scrie-i: "Știu faptele tale; iată ți-am pus în față o ușă deschisă pe care nimeni n-o poate închide, pentru că ai puțină putere!"

Mă întreb dacă nu se identifică Centrului de Recuperare din J. "Ușa" de aici este Uniunea Europeană cu banii acordați. La intrare te întâmpină placa pe care este trecută suma în sute de euro. Dar pentru cealaltă clădire, aflată în construcție și amenajare?!

4. Îngerului Bisericii din Laodicea scrie-i: "Știu faptele tale, că nu ești nici rece, nici în clocot. Dar fiindcă ești căldicel, nici în clocot, nici rece, am să te vărs din gura mea!"

Căți dintre noi își pot spune: Sunt bogat și nu duc lipsă de nimic și nu recunosc adevărul că, de fapt, sunt ticălos, nenorocit, sărac sufletește, gol adică, și orb?!

Mai știu că în C. există o puternică Adunare adventă, sau adventiști de ziua a șaptea. Enoriașii acestui cult așteptau în 1844 a doua venire a Domnului. O fi vreo legătură între acești credincioși și Centrul Pentru Reintegrare? De nepătruns sunt căile Domnului, nu-i așa?

5. Îngerului Bisericii din Tiatira scrie-i: "Știu faptele tale, dragostea ta, credința ta,

slujba ta, răbdarea ta și faptele tale de pe urmă, pentru că sunt mai multe decât cele dintâi. Dar iată ce am împotriva ta: O lași pe Izabela, aceea femeie care își zice proorociță, să-și învețe și să-i amăgească pe robii Mei să se dedea la curvie."

6. Îngerului Bisericii din Sardes scrie-i: "Știu faptele tale; îți merge numele că trăiești, dar ești mort:", iar

7. Îngerului Bisericii din Pergam scrie-i: "Știu unde locuiești, acolo unde este scaunul de domnie a lui Satan."

Parcă ar fi vorbit, în ultimele trei citate, de clădirea Bisericii Penticostale de pe fosta stradă a Căramidarilor, aceea cu lacătul pe ușă.

Cât despre Spitalul Orășenesc, afară scrie că-i spital, dar înăuntru aparatură nouă nu are, iar mobilierul e... cum e. În schimb sunt dotate Cabinetele particulare de peste drum. Am văzut odată curtea Spitalului plină de căruțe ale rromilor corturari. Mă abțin să le spun *jigani*, pentru a nu fi acuzat de rasism. De fapt, bărbați cu mustați răsucite, înfiorătoare, căruțe, câini, copii dezbrăcați, femei nespălate inundaseră stradă, trotuare, șanțuri...

A venit poliția, i-a împrăștiat îndepărtându-i pentru un timp. Însă, după plecarea polițiștilor, șatrarii nomazi au revenit. Ca o haită flămândă în jurul prăzii... A avut dreptate Galilei când a șoptit "Eppur si muove"...

Pentru o anumită perioadă, Spitalul fusese închis. Înainte vreme, când prăvăliile erau închise, pe ușă se afișa: "Închis. Primim marfă".

În cazul spitalului era exact invers: "Închis. Nu avem marfă".

Criza, bat-o vina!

Despre templele pomenite mai sus este scris în Biblie. Spitalele sunt înregistrate în documentele Arhivelor sau în cele ale Ministerului Sănătății.

Prin unele spitale am trecut și eu. Prin altele voi merge, probabil, mai devreme sau mai târziu. Așa cum scria mai demult poetul: "Când simt că m-apasă pereții, / o forță mă-mpinge la drum..." Atunci... "Îmi fac geamantanul și plec".

Și este mai bine pentru toate părțile implicate.

Să spunem drept. Cui îi convine să aibă în preajmă un individ care vede prea multe, știe prea multe, își bagă nasul unde nu-i fierbe oala? Mai bine te lipsești de unul ca el. Adică, de mine.

Florin Leonard MOCANU

Valențe discursive ale figurilor de stil (I)

1. Așa cum remarcă Liana Pop, în articolul intitulat "Valences discursives" (1987: 377-394), valența discursivă sau virtualitatea combinatorie este un concept care pare să se fi născut pe un teren pregătit de diverse studii efectuate în analiza discursului sau în etno- și sociolingvistică.

Astfel, J. Searle (1975: 5), vorbind despre diferențele între actele ilocuționare, face mențiunea relațiilor diferite cu restul discursului și cu câteva funcții relaționale discursive (discourse - relating functions). Valența discursivă e un concept explicit în cercetările geneveze asupra conversației. Înțelesul pe care îl dă L. Pop (1987: 378) conceptului de valență discursivă se apropie de conceptul "d'expectation": capacitatea actelor de a chema altele sau de a fi chemate prin altele "*nous avons appelé cette capacité des actes d'en appeler d'autres on d'avoir été appelés par d'autres valence discursive*". Această aptitudine combinatorie a actelor, a enunțurilor în discursuri poate fi de tip monologal sau dialogal, aceste acte putând aparține diversilor locutori sau aceluiași locutor.

Acest concept deschide o perspectivă dinamică asupra actelor vorbirii, făcând posibilă descrierea lor în termeni de conectivitate. Reprezentarea oricăror legături posibile ale unui act echivalează cu configurația valențelor sale. Autoarea consideră că, folosind noțiunea de valență și configurație a valențelor, se poate da o definiție mai exactă a opoziției unități minimale vs. unități maximale. Astfel, satisfacerea unei singure valențe discursive într-o anumită configurație de valențe ar fi responsabilă de constituirea unei unități minimale în discurs, de actualizare a unei singure instanțe coezive. Dimpotrivă, satisfacerea tuturor valențelor obligatorii și facultative ale unui anumit act ar explica constituirea unității maximale, integrând acest act într-o macrostructură. Această unitate maximală ar corespunde conceptului (destul de vag) de stare stabilă a discursului simțit ca "echilibrat" și "coerent". Dacă o valență discursivă se actualizează într-o singură instanță coezivă atunci o configurație a valențelor se actualizează în discurs și explică ceea ce numim în mod uzual un tot coerent.

De asemenea, Liana Pop opinează că acest concept de valență discursivă poate să atragă mai multe rigori în ceea ce privește dialectica discurs-text. Dacă înțelegem prin discurs o înlănțuire coezivă de acțiuni verbale (perspectiva lineară) și prin text rezultatul coerent și consistent al unui astfel de ansamblu de acțiuni (perspectiva globală), atunci discursivitatea sau punerea în discurs ar fi reprezentată prin proceduri coezive destinate să lege actele, enunțurile între ele și prin textualizare sau punerea în text, s-ar înțelege procesul de constituire și/sau de interpretare a unui discurs atât coerent, cât și terminat. Aceasta înseamnă că discursivitatea ar fi de văzut la nivelul microstructural, unde se constituie în mod linear unitățile minimale și unitățile interne (secvențele, fragmentele), în timp ce textualul ar trebui să fie văzut la nivelul macrostructural unde discursul este interpretat în mod global ca o unitate maximală.

Unitățile minimale, ce rezultă din actualizarea unei singure valențe discursive, vor putea fi numite sinonime ale unităților discursive, în timp ce unitățile maximale, cu caracter global, vor putea fi sinonime ale unității textuale. Valențele obligatorii rămase libere constituie dovada caracterului deschis al unităților discursive.

2. În studiul de față, vom încerca să demonstrăm capacitatea figurilor de stil, în măsura în care ele reprezintă acte de vorbire, de a chema unități de discurs sau de a se chema unele pe altele, înscriindu-se astfel într-o acțiune mai amplă, cu caracter mai mult sau mai puțin figurat.

2.1. Apusul retoricii lasă loc interpretării pragmatice, semantice și filozofice a figurilor și a fenomenelor figurate, conducând la o revizuire a noțiunii de figură și trop (ele nu mai sunt considerate a fi simple ornamente, ci li se apreciază și valoarea cognitivă și funcțională). Extinderea pragmatică a noțiunii de figură s-a produs încă de la Du Marsais care, preocupat de sensul cuvintelor în discurs, face primul pas spre semantizarea gramaticii (apud Dragoș 2000: 11-15). Fiind luate în considerare noi unități ca discursul, apare o nouă lărgire a noțiunii de figură, ea nu mai desemnează un anumit număr de operații, ci poate desemna orice manifestare lingvistică (în măsura în care se diferențiază de structura sintactică și semantică considerate în afara discursului) (Ducrot și Schaeffer 1996: 377-379).

Poetica structurală, influențată de stilistică, avându-i ca reprezentanți de seamă pe C. Bally și M. Riffaterre, consideră figurile mijloace de accentuare a mesajului, asigurând "vizibilitatea discursului": "existența figurilor echivalează cu existența discursului".

Figurile fac descriptibil discursul, punându-l în evidență sub forme vizibile: "*figura este ceea ce face ca discursul să devină perceptibil, ea este ceea ce îl face să devină descriptibil*" (Ricoeur 1984: 235).

Abordată din perspectivă pragmatică, figura se definește, în opinia lui Marc Bonhomme (1998: 6-7), prin patru trăsături:

a) Este o formă discursivă marcată/distinctivă

O figură este un segment de enunț/enunțare specifică. În exemplul: "H. Coulonges: *un pessimist fericit*." termenii notați cursiv reprezintă o figură de stil, dat fiind că marchează o subliniere particulară asupra lanțului de discurs, încălcând flagrant legile de combinare a cuvintelor.

b) O formă discursivă liberă

O figură este facultativă, este rezultatul unei alegeri din partea celui care o produce. În enunțul dat, jurnalistul a asociat doi termeni contradictorii (*un pessimist fericit*). Însă putea, la fel de bine, să exprime aceeași idee într-un alt mod ("un pessimist care profită de viață"). Această libertate a figurii devine un procedeu de stil care scapă funcționării normative a limbii.

c) O formă discursivă măsurabilă

Deși are o libertate totală, figura nu se manifestă anarhic. Ea se integrează în structuri caracteristice care se repetă de-a lungul enunțurilor, care se pot recunoaște, evalua și inventaria. Astfel, asocierea termenilor contradictorii din exemplul menționat se întâlnește în numeroase discursuri, formând o structură măsurabilă pe care retorica a denumit-o oximoron.

d) O formă discursivă funcțională

O figură îmbogățește sensul enunțului care o conține. Aceasta îi sporește eficiența grație numeroaselor sale efecte: argumentativ, afectiv, estetic. Astfel, exemplul dat scoate în relief, printr-o formulă densă, comportamentul complex al scriitorului Henri Coulonges.

Așadar, figura este o formă discursivă marcată, liberă și măsurabilă (delimitabilă) care intensifică eficiența enunțurilor (enunțării).

3. G. N. Dragomirescu (1995: 51) consideră că structurile care au la bază tehnica repetiției au o importanță cardinală pentru întreaga stilistică a figurilor deoarece *"ilustrează, prin construcția lor, caracterul stereotip al tuturor figurilor și întrunesc aproape toate atributele specifice ale materiei lingvistice, grație cărora scriitorul reușește el însuși să intuiească verbal, în mod artistic, fenomenele existenței și totodată să declanșeze în cititor emoția estetică"*. Valoarea estetică a repetiției "rezultă nu numai din faptul că servește pentru a sublinia, prin insistență, receptarea imaginii (ideii), ci și pentru că, în general, determină o întârziere și, prin aceasta, o "reculegere" a atenției furată de mișcarea "agitată" a succesiunii imaginilor "ideilor".

Într-un studiu consacrat paralelismului, ca figură a repetiției, Roman Jakobson aprecia valoarea incontestabilă a figurilor de construcție ca tehnică artistică: *"trebuie să ținem permanent seama de faptul irecuzabil că, la toate nivelele limbii, esența - în poezie - a tehnicii artistice rezidă în reveniri repetate"* (apud Mancaș 1991: 85).

I. Iordan (1975: 232) remarcă, de asemenea, valențele afective ale repetiției: *"spunând de două, eventual de mai multe ori, numele noțiunii, ni se pare că i-am mărit cantitatea, intensitatea. Este ca un fel de acumulare sau concentrare semantică, un adaos la ceea ce există deja, și nu satisface pe deplin necesitățile noastre afective (...). Se poate repeta orice cuvânt, singura condiție este cea arătată, noțiunea exprimată de el să pună în mișcare afectul subiectului vorbitor"*.

3.1. Dintre structurile care au la bază repetiția, refrenul se apropie cel mai mult de nivelul semantic datorită faptului că *"acesta nu este simpla repetiție a unui enunț, ci expresia unui conținut nou, determinat fie de locul refrenului în context, fie de locul pe care-l deține în seria lui"* (Vianu 1968: 394).

Fenomen poetic inter- și intradiscursiv (Vlad 1994: 81) refrenul în discursul liric constituie elementul care-i asigură continuitatea și unitatea, aflându-se în legătură tematică, semantică și sintactică cu restul discursului. Refrenul, fiind o formă de recurență, constituie elementul de coerență al discursului, revenirea periodică având efectul unui ecou care face să fuzioneze percepția actuală a enunțului cu reprezentarea ei anterioară și să i se modifice sensul cu fiecare nouă ocurență, până la transformarea refrenului într-o semnificație simbolică (Vianu 1968: 394; Neț 1988: 389-395).

Într-un studiu consacrat refrenului, T. Vianu (1968: 378-398) îl analizează din punct de vedere lingvistic pentru a observa formele legăturilor de limbă care îl unesc cu restul contextului poetic. În opinia sa, legăturile se pot realiza printr-un cuvânt de relație (o conjuncție), prin paralelismul unor construcții sintactice în care refrenul este integrat sau prin legătura tematică adică *"prin faptul simplei contiguități a elementelor contextului, prin faptul că luând succesiv cunoștință de ele, devenim conștienți că aceste elemente aparțin unei comunicări unitare"*.

3.2. Dintre scriitorii care acordă un loc important figurii sintactice drept formă poetică, se detașează I. Minulescu, "el este, poate, singurul poet din generația sa pentru care sintaxa a avut o importanță la fel de mare ca și semantica tropilor" (Mancaș 1991: 127). Minulescu adaugă valorilor muzicale ale reluărilor paralele, greutatea esențială a transpunerilor semantice în contexte modificate, iar forma cea mai adecvată pentru astfel de efecte combinate îi este oferită de refren.

În poezia "Romanța cheii", inclusă în volumul "Romanțe pentru mai târziu" (1908), vom observa funcțiile discursive ale

refrenului în cadrul discursului liric. Astfel, vom încerca să demonstrăm capacitatea refrenului de a crea legături intradiscursive (fiind principalul factor coeziv), precum și legături semantice inter-discursive, cele care-i asigură coerența.

Refrenul va fi interpretat din perspectivă pragmatică ca mijlocitor, dar și generator al continuității discursive, având capacitatea de a chema și lega actele de discurs.

3.3. Titlul ("Romanța cheii") e un prim element ce asigură coerența, deoarece, întreține o anume relație de sens cu discursul liric, fiind, în opinia lui Umberto Eco "o cheie interpretativă" (apud Irimia 1999: 173).

Precinent și solemn, titlul țâșnește atemporal, ca o ilustrație în albul paginii, pe care deja o reprezintă. Pentru structura conexă care-l conține, titlul are valoare de intrare în sistem, de "verdict", adică rostit asupra întregului poem (Ohmann 1981: 206). Semn grafic cu valoare iconică, titlul este, totodată, un semn-cadru, funcționând contextual ca *"deschidere semantică a ceea ce urmează"* (Coteanu 1978: 119). Ca prim element de lizibilitate, titlul are funcția pragmatică de a orienta spre nucleele semantice ale discursului. La un prim contact cu semantica titlului, acesta pare să fie expresia lingvistică a ideii de "cântec" închinat unui obiect prozaic "cheia", dar vom demonstra că de-a lungul discursului liric, titlul, la fel ca și refrenul, dobândește multiple sensuri, astfel el este expresia metaforică a unei iubiri apuse, a sentimentului eșecului, a neantizării.

3.4. Compozițional, poezia e alcătuită din șapte strofe, patru refrane fiind grupate în discursul liric. Primul, "cheia ce mi-ai dat aseară" este tipul de refren cult, parțial modificat, când revine, și dispus fără regulă precisă la începutul și la sfârșitul desfășurării lirice. Este refrenul "central", deoarece se manifestă în contextul amplu al întregii poezii. Celelalte trei se constituie în refrane fixe ("și-am rămas în turnul gotic") sau alcătuite prin gradație ("și-au trecut de-aseară clipe" / "și-au trecut de-aseară ore" / "Dar pe cea din urmă treaptă / și pe cea din urmă treaptă / Căci pe cea din urmă treaptă") și își acoperă funcția doar pe porțiuni limitate de discurs.

Diana IACOB

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- Bonhomme, Marc, 1998, *Les figures clés du discours*, Paris, Ed.du Seuil.
- Coteanu, Ion, 1978, *Ipoteze pentru o sintaxă a textului* (în) SCL, anul XXIX, 2, pp. 115-124.
- Dragoș, Elena, 1998, *Valențe pragmatice ale retoricii și valențe retorice ale pragmaticii* (în) SCL, XLIX, nr.1-2, pp. 143- 149.
- Ducrot, O & Schaeffer, J- M., 1996, *Noul Dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, București, Ed.Babel (ed. în limba română).
- Du Marsais, C.,C.,1981, *Despre tropi*, București, Ed. Univers.
- Iordan, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, București, Ed. Științifică.
- Irimia, Dumitru, 1999, *Introducere în stilistică*, Iași, Ed. Polirom.
- Mancaș, Mihaela, 1991, *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, București, Ed. Științifică.
- Neț, Mariana, 1988 a, *Figură și univers de discurs* (în) SCL, anul XXXIX, nr.5, pp. 389-395.
- Ohmann, Richard,1981, *Actele de vorbire și definiția literaturii*, (în) Poetica Americană. Orientări moderne. Studii critice, antologie, note și bibliografie de M.Borcilă și Richard McInain, Cluj-Napoca.
- Pop, Liana, 1987, *Valențe discursive* (în) RRL, XXIX,32, nr.4, pp. 377-394.
- Ricoeur, Paul, 1984, *Metafora vie*, București, Ed.Univers.
- Searle, John, 1975, *A Clasification of illocutionary acts* (în) Language in Society, 5, p 1-25, Cambridge University Press.
- Vianu, Tudor, 1968, *Studii de stilistică*, București, Ed. Didactică și Pedagogică.
- Vlad, Carmen, 1994, *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia.

Domnul Trandafir - varianta de Cizer

Motto: "Omul sfințește locul"

Cel care se recomandă în felul următor: "Viețuind timp de 60 de ani pe mândrele plaiuri silvane și trudind peste 4 decenii pentru «deștețenirea tinerelor vlăstare», cum se exprimă Ion Pop Reteganul referitor la misiunea dascălului, am considerat că este de datoria mea ca, pe lângă activitatea de la clasă, să răscolesc și trecutul acestor locuri, pentru a lăsa urmașilor o filă de istorie locală...", evident că poate fi considerat pe bună dreptate un "Domn Trandafir" al locului. Fiindcă domnia sa este născut în Cizer, unde s-a întors după absolvirea Liceului Pedagogic din Cluj, în anul 1968. Deci domnul **Petru Galiș** - că despre el este vorba, de peste patru decenii lucrează la catedră în satul său natal și timp de vreo doi ani (1989-1992) a fost chiar primarul comunei Cizer, ca să ne poate dovedi că nu este doar un dascăl consacrat, ci și un bun gospodar al unei comunități mai mari.

După cum reiese și din citatul de mai sus, pe lângă meseria de învățător a fost preocupat și de cercetarea trecutului plaiurilor natale. În urma lor a publicat zeci de articole în presa locală și regională, despre istoria locală și despre personalitățile care s-au născut, ori au intrat în legătura cu această așezare de la marginea Sălajului.

Întrucât satul Cizer, în anul 2009, a aniversat 790 de ani de atestare documentară, Petru Galiș a consacrat un volum istoriei localității natale: **Petru Galiș, "Cizer - 790" (1219-2009)**, Editura Școala Noastră, Zalău, 2009. Prin modestia ce îl caracterizează, domnul învățător Petru Galiș dă ca și subtitlu al lucrării sale doar "File de monografie", când de fapt avem de a face cu o veritabilă monografie. Monografie ce a necesitat studiu și cercetare atât la fața locului, dar și la Zalău, cât și la Cluj. Trebuie să recunoaștem și noi, că nu este chiar un lucru simplu, la condițiile modeste ale unui dascăl de provincie:

"N-a fost ușor deoarece un dascăl de țară nu are acces la informații, precum unul dintr-un centru de județ, de exemplu. Dar eu, în timpul

vacanțelor, mă furișam pe la instituțiile de cultură din Zalău sau chiar din Cluj-Napoca să găsesc mărturii despre comuna CIZER". Astfel, a reușit să scrie mai multe cărți și foarte multe articole și la urmă a ieșit și această monografie a comunei Cizer.

În Partea I. prezintă Așezarea geografică, relieful, clima, apele și inclusiv ce trebuie de știut despre flora și fauna localității Cizer.

Partea a II-a intitulată "Istoria locală", prezintă istoria zonei din cele mai vechi timpuri, până la sfârșitul deceniului al nouălea din secolul trecut. Această parte a lucrării este deosebit de valoroasă și foarte bine documentată, autorul apelând la surse istorice, tratate de istorie și documente din epocile trecute. Fără să ne pierdem în amănunte am putea cita din primul document care atestă existența satului Cizer sub numele de "Cesar" în anul 1219, în contextul unui proces unde sunt implicați iobagii domeniului cetății Crasna. Apoi ne reproduce evoluția denumirii localității în decursul secolelor, până la forma actuală. De asemenea, ne prezintă și evoluția numărului populației de la primele conscripții la ultimele recensăminte. În componența comunei actuale Cizer intră și satele Pria și Plesca, care de asemenea sunt atestate documentar încă din evul mediu.

Mai departe urmează evenimentele istoriei moderne, din care se

evidențiază revoluția de la 1848-1849, Primul Război Mondial - în care au murit pe fronturile europene vreo 80 de localnici, din totalul de peste 600 de bărbați mobilizați. Oamenii locului au participat și la evenimentele din toamna și iarna anului 1918: de la organizarea Gărzilor naționale românești și până la trimiterea de delegați oficiali la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia: "Din comuna Cizer au participat, conform Raportului Notariatului cercual Cizer din 14 ianuarie 1922; o delegație din Cizer, alcătuită din 3 persoane, condusă de preotul Coriolan Ossian; o delegație din Pria, care cuprindea 4 persoane, sub conducerea învățătorului Matei Vasile; o delegație din Boian, formată din 2 persoane; și o delegație din Plesca, din 2 locuitori". (p. 74.)

Într-un subcapitol dedicat țărânimii, autorul scrie despre participarea țăranilor la mișcările sociale și naționale din perioada medievală și modernă. Tot aici aflăm și de faptul că, după 1770, Vasile Nicula Ursu, zis HOREA, a lucrat o perioadă în Cizer, fiind constructorul bisericii de lemn de acolo. Ulterior biserica a fost strămutată la Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj. Biserica respectivă poartă însemnările personale ale lui Horea, cu caractere chirilice: "Lucrat Ursu" și anul terminării construcției: 1773.

Din partea dedicată istoriei, nu

poate lipsi nici capitolul care se intitulează: "Cizerul pe coordonatele socialismului". Și această parte este bine documentată, cu amănunte despre colectivizare, despre electficarea comunei, principalele instituții și cu date statistice despre evoluția producției, comerțului și altele.

Partea a III-a se intitulează: "*Viața spirituală*" și are trei părți importante: Prima este dedicată celor două instituții de bază existente în orice sat: "*Biserica și școala*". (E drept că autorul spune mai mult despre bisericile din localitățile comunei, despre preoții care au slujit acolo și ne recomandă că putem lectura, într-o altă lucrare a sa, despre "școala veche-n sat străvechi", apărută tot la editura amintită cu vreo doi ani mai devreme...

Capitolul al II-lea din această parte, este dedicată *oamenilor de seamă* care s-au născut la Cizer, ori au trăit o perioadă bună acolo și au avut un rol mai deosebit în cultura locală sau în comunitatea mai largă. Dintre ei doar câteva nume: poeta "Veronica din Sălaj" (1857-1932), sculptorul Victor Gaga (1930-2003) și alții.

Ultimul capitol din această parte, care este dedicată vieții spirituale, se intitulează: **Obiceiuri**. Este un capitol bogat ilustrat cu texte culese de autorul cărții și de alții, din care reiese că atât autorul, cât și populația poartă foarte mare respect al datinilor strămoșești: "*Datinile și obiceiurile strămoșești, transmise din generație în generație, erau respectate cu sfințenie. Așa se explică, că acestea au rezistat secolelor, păstrându-și puritatea și*

multe din ele și frumusețea." (p. 160)

Apoi sunt prezentate obiceiurile locale, care evident se aseamănă cu cele din alte sate din Transilvania: *hora, claca*, explicând nu doar semnificația termenilor, ci și ilustrat cu descrieri, texte și creații populare, strigături și altele. Și mai detaliată și ilustrată de creații populare este prezentarea obiceiului nunții. De asemenea, sunt prezentate și *superstițiile*, unele obiceiuri legate mai ales de lipsa explicațiilor raționale a unor fenomene.

Tot în acest capitol este prezentat și portul popular local și interiorul caselor țărănești. Deoarece de comuna Cizer aparține satul Pria, este descris și obiceiul "Măsuriiului de la Pria": De Sfântul Gheorghe (23 aprilie) sunt angajați (tocniți) ciobanii care vor păstori turmele sătenilor până la toamna.

Ultima parte a monografiei comunei Cizer prezintă evoluția socială și economică a localităților după 1989. Tot aici sunt trecute în revistă instituțiile de la Primărie până la Poliție, Poștă, sănătate și dispensar veterinar, dar și micile întreprinderi (mai degrabă inițiative) economice private existente.

Volumul are în anexe: culegeri de folclor muzical din Cizer, lista principalelor articole din presa ultimelor decenii, care se referă la Cizer și o mulțime de fotografii mai vechi și

mai noi, care să illustreze cele prezentate de domnul învățător Petru Galiș. Atât lista articolelor, cât și mai ales lista bibliografică folosită de autor pot fi interesante pentru cei care ar dori să continue această lucrare sau să urmeze exemplul și să alcătuiască o monografie pentru alte localități, care încă nu își cunosc "rădăcinile".

Și pentru că fenomenele semnalate în mod critic, în *Epigramele* - scrise sau culese - de către Domnul Trandafir de Cizer, sunt caracteristice ultimelor decenii, vă reproducem două dintre ele:

"Unora dintre aleșii noștri

*Au acasă prăvălie
și bufet la Primărie,
Obștea nu-i interesează
Ei întruna se distrează."*

"Trist, dar adevărat

*Cei ce-au furat din ceapeu
Au ajuns, ajuns babani,
Iar cei ce-au muncit atunci
Din greu
Sunt și azi sărmani."*

În încheiere, doresc să urez domnului învățător Petru Galiș multă sănătate și putere de muncă, deoarece peste doar 9 ani (în 2019) Cizerul va împlini 800 de ani, și pe atunci așteptăm de la domnia sa, o ediție nouă a monografiei Cizerului.

Camelia ZAHA

Universul fermecat al basmului

Termenii pe care ni-i pune la dispoziție literatura critică pentru a determina specificul basmului sunt atât de mulți și, uneori, imprecis conturați, încât dorind să-i alegem chiar și numai pe cei mai frecvențați am sfârși, inevitabil, în niște locuri comune. N-am putea ocoli niciodată intuiția lui Novalis că ne aflăm pe tărâmul unei lumi aidoma visului, țesută din stofa psihicului genuin, unde sunt cu puțință fapte pentru care nu vom găsi niciodată o explicație corectă, și suficientă epistemologic, dar pe care le vor adevăra speranțele, temerile, pulsunile noastre cele mai statornice, și de care nu ne vom îndura să ne decidem. Poetul german numea "*idealism magic*" acea formă a lumii, mai bogată în isprăvi și întâmplări, mai primitoare cu ființele și creaturile pe care nu le întâlnim în ambientul nostru imediat, trecându-le, de regulă, la categoria fabulosului. Adică a inexistentului.

După cum visul ne îmbogățește viața personală cu trăiri și evenimente ce depășesc firescul, așteptatul, mai puternice uneori emoțional și chiar cognitiv decât trăirile noastre obișnuite, în același mod basmul, și în sens mai larg literatura, îmbogățește experiența noastră în lume cu posibilități noi, dacă nu nelimitate măcar mult extinse în raport cu ceea ce putem să fim, să facem și să avem în mod nemijlocit. Am putea, desigur, să relativizăm până la bagatelizare acel surplus de potență obținut pe calea visării sau fabulației literare, numindu-l pur și simplu iluzie, iar cu asta să-l suprimăm, revenind mai statornici cu picioarele pe pământ. Dar, mă întreb, acesta poate fi ultimul nostru ideal? Pentru unii da, pentru alții nu, căci că nu suntem făcuți cu toții din același aluat și nici nu căutăm cu privirea aceleași ținte. Pentru unii dintre noi, la capătul privirilor minții trebuie să se dezlege niște farmece, iar ochii ne sunt dați ca să străbată și în tainele nopții, nu numai la lumina zilei. Aceștia vor visa, vor îndrăgi basmele și vor încerca să-și clădească din cuvinte, himere și năzăriri o casă fermecată unde să-și ducă zilele. Ei sunt veșnicii copii, ei sunt poeții, ei sunt visătorii. Câteodată

se nimerește ca visele lor să fie povestite și, astfel, împrumutate celor care nu au știut să le viseze singuri ori le-au uitat prea curând. Tocmai aceste vise comune țin în matcă lumea omului, ele sunt elementele acelui limbaj original, universal, pe care nu-l poate înlocui niciun idiom, pe care nu-l poate modifica nicio gramatică.

Unul dintre acești visători e dascălul Grigorie Croitoru de la Aluniș (Sălaj), care, după o viață petrecută alături de copii la școala din sat și la Școala Gimnazială Cehu Silvaniei, unde a predat, își farmecă serile lungi ale iernii născocind povești și basme, beneficiind probabil, din când în când, și de concursul unor băbuțe mai slobode la limbă, cu ceva zestre de folclor dobândită de-a lungul vieții. Cel mai recent, pus pe piața de carte chiar în 2010 este *Copil aflat* (Editura Caiete Silvane, Zalău), un "*basme pentru mici și mari ... și ceva mai mult*", cum se explicitează autorul.

Avem aici toate elementele care compun un basm, și pe care am putea să le organizăm structural ca să ne fie mai limpede orizontul acestuia. Mai întâi, lucrul esențial, avem un *erou* - pruncul găsit de un moșneag sărman care-și ducea capra în pădure ca s-o sature cu muguri și frunză de păducel. Se-ndură de el, îl ia acasă și-i dă numele Copil Aflat, hrănindu-l cu lapte. Cum se cuvine într-un basm, copilul crește vertiginos împlinindu-se în doar câteva zile până la statura bărbăției, fapt care îl umple pe moșneag și de mirare, dar și de bucurie. Pricepe că e un copil special, cu un destin rar. Bănuțul cu lanțisor de aur, pe care-l avea la gât, hieroglifele ștanțate pe el, corespunzătoare unor semne de pe corpul copilului și arcul vrăjit (vechi motiv, încă de pe la Homer) pe care nu-l putea folosi nimeni în afara lui, întâreau presupunerea băciuțului. Arcul, destinat evident unor înfăptuiri cinegetice, face parte din recuzita magică a copilului. Pe lângă că nu-l putea folosi nimeni altcineva, nici nu trebuia atins de nimeni, pentru că, altfel, Copil Aflat și-ar fi pierdut puterile, viața lui fiind pusă în pericol. Se poate zice că arcul este un obiect-

mana, depozitarul calităților speciale ale tânărului, perechea lui simbolică.

Cum ne putem aștepta, eroului îi este hărăzit un destin aparte, de care în foarte scurt timp e conștient - parcă dintotdeauna - și pe care încearcă să-l îplinească. În ceea ce este dramă inițiatică la nivelul structurii basmelor găsim și împlinirea propriului destin constituie faptul fundamental. Psihanaliștii preferă să răstălmăcească lucrurile, identificând aici numai o "*revelare a sinelui*", o "*individuație*", o "*găsire a sinelui profund*", însă aceste formulări îmi par superficiale. Sentimentul elecțiunii, conștiința că e ales pentru anumite înfăptuiri ce numai lui îi stau în putere definesc personalitatea eroului de basm. Destinul lui este mai mult decât "*o căutare și o găsim de sine*", este o sarcină supra-individuală, o împlinire a naturii lucrurilor, ceea ce ne obligă să-l plasăm pe o coordonată cosmică, absolvindu-l de superficiala răstălmăcire psihanalitică. Concret, Copil Aflat trebuie să o elibereze pe Frumoasa Frumoaselor, care îi apare de câteva ori în vis din prizonieratul în care o ținea, cu gândul s-o i-a de soție ori, dacă refuza, s-o omoare un căpcăun uriaș și, după tipic, cam sadic. Desigur, e un clișeu romantic aici, dar nu poți refuza basmelor dorința de-a ne oferi povești de iubire cu happy-end. Dau palpații inimii, încântă. În fond

aceasta e una dintre menirile oricărei literaturi, să încante, ceea ce ar putea fi tradus prin fermecare sau vrăjire, adică să ne transpună într-o stare de reverie contemplativă în care ni se dezvăluie lumile posibile. La povestea de iubire dintre Copil Aflat și Frumoasa Frumoaselor participă întreaga natură, este de fapt o înscenare parabolică a erotismului naturii, gata să se încarneze din când în când în hiperbole precum acest cuplu de basm. Cu toate opreliștile de care are parte, învingând toate piedicile, acea iubire trebuie să se împlinească pentru ca natura să-și ducă misterul mai departe prin timp.

Apoi, în al doilea rând, avem reprezentarea unor *spații și realități diferite* de acestea în care trăim, populate cu ființe neobișnuite, unele gigantice, nemaivăzute, pe scurt, lumi paralele. Heterotopii, dacă am vrea să ne exprimăm inutil de pretențios. Eroul basmului trebuie să parcurgă aceste spații, să transgreseze limitele fizice ale universului populat de oameni, să spargă pelicula ce separă naturalul de supra-natural. Pentru asta are nevoie, pe lângă un destin și înzestrări speciale, de nenumărate ajutoare, de complicitatea unor forțe ale naturii - elemente, plante, animale - și de diverse artefacte. Apa tămăduitoare, obținută de Copil Aflat prin spălarea rănilor unui balaur pe care mai întâi l-a ținut cu săgeata lui redutabilă, fluierul bătrânului tată adoptiv, oglinzile fermecate, caii înaripați mănăcători de jar, păsările vorbitoare, cerbul, zimbrul și altele de acest fel contribuie, în situații critice, la împlinirea misiunii. Toate acestea comunică între ele și cu eroul, de parcă misiunea lui ar fi răspunsul la o chemare a legilor firii. El încarnează năzuința spre bine în dialectica naturii, marcată de agonia neîntreruptă a binelui cu răul. Schemă străveche, dualism deopotrivă ontologic, religios și etic. Natura, zeitățile și oamenii, chiar animalele, sunt prinse în această perdea hipnotică a luptei contrariilor, și întotdeauna un erou precum Copil Aflat are sarcina să răspundă nevoii umane de glorificare de sine morală prin victoria binelui, prin răscumpărarea frumuseții și restabilirea ordinii. Asta face să existe atâta simpatie necondiționată pentru eroii

de basm, prin ei obținându-se satisfacții mult-așteptate în conflictul forțelor nevăzute ce mână viața înainte.

Desigur, în structura basmului scris de Grigorie Croitoru găsim și *pragurile, încercările, probele* de trecut pentru ca eroul să ajungă la împlinirea sarcinii lui și, totodată la revelarea destinului. Luptele acestuia cu uriași, balauri și căpșuni, finalizate previzibil cu victoria eroului țin de un topos comun basmelor. De asemenea călătoria prin spații diverse este o constantă a acestor producții literare. Interesante și nu tocmai comune sunt două probe pe care trebuie să le treacă personajele. Una, pentru a-și elibera fiul găsit, bătrânul tată trebuie să-i spună uriașului care îl capturase o "*poveste de care n-a fost și nici n-a fi*", adică o gogomănie de zile mari. Numai că povestea-test a bătrânului e foarte subtilă și, prinzându-l în plasa ei pe uriaș, va reuși să-l elibereze nu numai pe Copil Aflat, ci și pe ceilalți doi fii ai lui, pierduți de ceva vreme prin lume, abia acum regăsiți, dar captivi uriașului. Făcând rămășag cu uriașul să nu protesteze cu "minți!" la nimic din ceea ce va auzi, bătrânul imaginează chiar scenariul recuperării propriilor fii din mâinile uriașului, prin atragerea lui în plasa poveștii până într-un punct critic în care, scos din sărite, acesta își va încălca promisiunea, ceea ce aduce cu sine eliberarea prizonierilor. Am putea numi acest procedeu *narațiunea eliberării prin transferul simbolic al situației critice*. Prins într-o situație dificilă pe care n-o poate "rezolva" direct, personajul o va transforma într-o narațiune în a cărei derulare către finalitatea dorită va rezolva indirect, adică simbolic, propria problemă. Odată rezolvată simbolic, situația atrage după sine replica în fapt a finalității narative. Astfel că bătrânul trece testul cu bine, punându-și feciorii în libertate, ba mai obținând cu un drum și prietenia uriașului.

Un alt "truc" pe care eu îl găsesc subtil în compoziția basmului Copil Aflat este tot de natură retorică, de data acesta folosit chiar de eroul principal. În drumul lui către tărâmul unde pătimea captivă Frumoasa Frumoaselor, trece prin *țara proștilor*. Sigur, oameni ca aceia sunt

pretutindeni, însă e măgulitor să știm că undeva sunt totuși mai mulți. Ca să traverseze cu bine acel teritoriu îmbâcsit de nerozie Copil Aflat le dejoacă complexul asumându-și hiperbola acestuia. Ajuns în fața regelui proștilor, eroul inventează povești cu proști, prezentându-le ca întâmplări reale din ținutul său, cu speranța că în acest fel va reuși să-i facă să-și depășească complexul. Ba chiar să se creadă puțin deștepți, să simtă pe sub frunți furnicându-le aburi de sagacitate. Procedul, evident, dă roadele scontate. După șirul de întâmplări cu proștii inventați de Copil Aflat, regele și supușii lui admit că, într-adevăr, în altă parte sunt mai mulți și mai convingători. Numesc acest truc *narațiunea salvatoare prin măgulirea indirectă a adversarului*.

Uzul acestor două tertipuri retorice încastrate în compoziția lucrării, pe care cred că nu le-a inaugurat totuși profesorul Croitoru, mă face să cred că basmul Copil Aflat poate atrage încă multe și diverse aplicații hermeneutice, cu toate că în plan strict epic nu se îndepărtează cu nimic de o anumită rețetă comună. La capătul povestirii eroul trece cu bine prin toate încercările, își găsește ursita, o eliberează din gheara căpșunului și, desigur, după atâta trudă și încercări îi vine vremea să fie fericit. Numai că povestea lui nu se termină aici. Profesorul Grigorie Croitoru și-a proiectat basmul în trei părți. Celelalte încă n-au fost publicate. Până la apariția acestora, să considerăm că eroul își merită fericirea episodică, iar happy-endul pe toată linia închide gura oricărui cântitor. Bătrânul își recuperează toți feciorii, aceștia se căsătoresc cu fete de împărați, nunțile lor îmbelșugate răsună timp de-o săptămână în cele patru zări. Probabil că, în simpatie cu nuntașii, hrănită cu otavă aleasă și abrac căpșii - la urma urmei ea a fost mămica de lapte - a tras niște behăituri mai dihai decât făcea de-obicei, atunci când rodea muguri de păducel, slobozind pe dindărăt vesele cimilituri spre râsul pruncilor și-al băbătilor de pe unghet. Totul s-a terminat cum nu se poate mai bine. Ca-n basme, cum altfel?

Vianu MUREȘAN

Despre formule ale oralității în colinde

- observații pe texte din aria Sălaj - Codru -

O particularitate esențială a creației populare orale o constituie existența unor "clișee, formule închegate, reproduse la locul potrivit" (1, p. 21). Același autor afirmă că "opera folclorică se vedește a fi în genere o îmbinare dialectică între formulele puse la îndemâna interpretului de tradiția orală sub forma unor prefabricate artistice și restul structurii, izvodită pentru a oglindi tema particulară." (Ibidem).

Formula este o expresie relativ invariabilă a unui conținut artistic, idee, imagine etc, pe care interpretul o poate utiliza ori de câte ori crede că se potrivește cu ceea ce el intenționează să comunice. Toate genurile creației folclorice beneficiază de avantajele acestui procedeu, dar nu în mod egal, ci diferit și particular în fiecare specie. Astfel, în descântece, balade, lirică sau basme se utilizează formule specifice fiecăreia dintre aceste forme literare de creație. Se poate vedea că "ele nu sunt legate de un anumit subiect, ci abia de o specie, rămânând indiferente la detalii care le precede sau urmează (...), au un loc bine precizat, aidoma unor indicatoare care își capătă înțeles numai în punctul adecvat. (Idem, p. 250).

Formulele caracteristice colindelor sunt: incipiturile, urările-finaluri de colinde și refrenele.

Incipiturile colindelor sunt ușor de recunoscut. Ele ne ajută să identificăm specia folclorică ce se va cânta și ne transpun în atmosfera sărbătorească specifică Crăciunului. Acestea nu se supun unei formularistici fixe ca refrenele, de pildă, ci sunt destul de variate ca expresie și conținut. Cele mai multe dintre incipiturile textelor cercetate au funcția de a localiza tablourile descriptive sau întâmplările narate în colinde. Localizarea se face în datele ei cele mai generale, fără note particulare, căci așa se procedează în folclor, unde fiecare termen evocă o sferă foarte largă a datelor realității: când se zice *Făt-Frumos* se înțelege bărbatul ideal cu toate trăsăturile lui fizice, morale și psihice; când se spune *codru* se evocă întreg universul silvestru al spațiului național românesc etc.

Colindele la care ne referim, construite ca tablouri descriptive, ca

scene dramatice sau ca narațiuni, se desfășoară în peisajul nostru național. Elemente geografice și peisagistice ca: vale, vâlcea, coastă, munte, picior de munte, poale de munte, vârf de munte, codru, poale de codru, pădure, prund, prundurele, grădină, mare, Dunăre etc configurează chipul țării noastre în datele lui generale. Lumea ideală din colinde este percepută de oficiali și de adresanți a fi aici, la noi acasă și nu undeva dincolo de marginile realului. Cele câteva exemple vin să întărească această afirmație: *Pă valea rânteazului; Pă ce coastă cu vâlcei; Pă costița cu bujor; Colo jos în prundurele; Colo jos, colo mai jos, / Colo-n rătu cel frumos; Pă cel rât cu flori frumoase; Colo-n dealu, după deal; Pă dealu cu dorurile; Pă cel deal cu stânjenei; Su' tufă de molin verde; Sub poală de codru verde; În ce verde grădiniță; În pădure sub un nuc; În vârușu muntelui; Colo sus, pă munte-n sus; Tri păcurărei pă munte; La făgădu Evii etc.* Puține sunt începuturile în care se evocă locuri depărtate sau intangibile omului: *La poartă la țiligrad; Sus în țara ce înaltă / Unde stă binele baltă; Sus la poarta ceriului.*

Câteva piese încep cu formule ce au conținut temporal, evocând vremea când are loc narațiunea povestită: *Într-o zi Maria sta; Pă vreme de săcerat; Sâmbătă di căță sară; Joi de dimineață; Cât oi hi io și-o trăi; La sfârșitu lumii etc.*

Colindele protocolare se deschid cu formule specializate, singurele de acest fel, în care sunt prezentate prescripțiile ceremonial-rituale ale datinei și relațiile caracteristice dintre colindători și gazdele adresante: *Vine Crăciun cel bătrân; Noi umblăm a corinda; Noi băgăm corinda-n casă; Bună sara lui Crăciun; Asta-i sara lui Crăciun; Veste bună, gazdă bună, / Pă noi Crăciunu ne-aduă; Sculați, gazde, nu dormiți; Sculați, sculați, boieri mari; Să să scoale gazda-n casă / Să puie iaga pă masă; Pune colac pă fereastă; Slobozi-mă, gazdă-n casă; De greu, gazd-ai adormit, / De soarele-o răsărit.*

Într-un însemnat număr de colinde se intră direct în subiect prin prezența numelui eroului principal și intrarea lui energică în acțiune: *Mere-și maica mere; Joacă, joacă Petrea-n rai; Strigă*

Petrică din lunci / De la boi și de la junci; Cerbuț negru-n codru raie; Coborât-o, coborât / Dumnezău p-acest pământ; Leagănă-să fajii-n codru; Zădari zădu zăduie; Zădarii zăduri făce.

În alte câteva texte, deși actantul principal apare în primul vers, totuși derularea întâmplărilor începe lent, deoarece versul în cauză nu conține un verb ca element stilistic dinamizator: *Cea babă bătrând; Doi boieri bătrâni; Tri păcurărei, / Tri turme de uăi; Cea mai mică-a gazdii fică; Vânători de-a lui Crăciun.*

Există texte ale căror incipituri sunt niște interogații - *Cine șede-n astă casă?; N-auzâ cocoși cântând / și feciorii verșuind?; Izvor, izvoraș, / N-ai văzut, văzut?; Moarte, ce ți-aș și plăti / La mine de n-ai vini?* niște simple constatări - *Măru-și trâmura; Rău-i, Doamne, și sărac;* sau niște invocări către soarele dător de speranțe - *Răsai, soare, cât de tare; Răsai, soare mândru, roată.*

Privitor la **formulele finale** sau **urările finale de colinde** se impun mai întâi câteva precizări.

Ele sunt texte specifice colindatului. Ca formă fac parte din colinde, însă nu și ca fond, pentru că nu au o legătură intrinsecă cu structura textelor colindate, după care sunt așezate și cântate, în unele zone folclorice, sau declamate individual, în altele. Acestea sunt formule stereotipe care migrează cu ușurință de la o colindă la alta. (5, p. 145). Formal, între colinda propriu-zisă, veritabilă creație poetică, și formula de urare finală există o ruptură evidentă care arată că s-a încheiat cântarea colindei și începe altceva - urarea. Pragul dintre ele este marcat fie gramatical prin conjuncțiile *iar* sau *dar*, printr-un ton fin care sugerează schimbarea. Exemplele 1 și 2 confirmă valabilitatea observației noastre.

1. LEUL

Giurgeni, IL, 2006

a. Sfârșitul colindei

*-Mulțumesc lui Dumnezeu!
Văzui fiu din trupul meu,
Ce-am scăldat, ce-am înfășatu*

*Mi-aduce leul legatu,
Viuleț, nevătămatu.*

b. Urarea adresată celui colindat,
același cu eroul colindei:

*Dar și Ionel, frate-al nost',
El să fie sănătos
Cu-a lui frați, cu-a lui părinți.*

2. CIUTA PROROACĂ

Crunți, IL, 1934

a. Sfârșitul colindei

*Pod dă os n-au fost,
Și-acum o să-l facă
Tot dă os dă ciută,
Că este mai multă
Și nepricepută.*

b. Urarea adresată vânătorului,
același cu eroul din colindă

*Oanea ăl voinic
Fie-și sănătos,
În știrea lui Hristos.
La mulți ani cu bine!*

Și modul de interpretare a formulei finale se deosebește des de cel al colindei. În Câmpia Dunării, adesea urările finale, precum cele din exemplele anterioare, se cântă în continuarea colindelor, pe când în Transilvania, inclusiv în zona noastră de referință, acestea s-au desprins de colinde și s-au dezvoltat în orații separate care se declamă după cântarea colindelor. Recitarea o face un membru al cetei, apoi colindătorii sunt chemați la ușă sau în casă pentru a fi dăruți după obicei. În continuare vorbim de aceste orații numite **urări de mulțumire** sau **mulțămite**. În aria Sălaj - Codru, ele sunt mai numeroase și mai variate decât în alte părți. Fiecare segment de vârstă: copii mici, copii mari (feciorași), feciori are mulțămite proprii. Ale celor mici sunt scurte și glumețe. Ei le spun în dimineața zilei de Crăciun, când umblă a cocuța:

*Câte paie pă coteț,
Atâtea fete-n unghet
Și câte scoarțe-n tăietor,
Atâtea fete după cuptor.*

SJ, 1908

Declamarea mulțămitelor trebuie pusă în legătură cu darurile cerute de

colindători și oferite de gazde. Darul este un gest magic cu forță simbolică, în stare să transmită mesaje prin care influențează intențiile și reacțiile omului. (11, p.50). În contextul colindatului, oficianții sunt mesagerii lumii ideale pe care, virtual, o aduc în fiecare casă. Ca imagine-mesaj a lumii fericirii, colinda este un dar spiritual deosebit pentru care se dau recompense materiale solilor. La rândul lor, colindătorii oferă, prin mulțămite, un contra-dar la darurile primite (Idem, p. 89). Acest moment al desfășurării datinei este deosebit, căci distanța dintre cele două lumi se micșorează, Divinitatea prinde trup și împreună cu sfinți populari (Sf. Petru, de pildă) coboară pe pământ să-i cunoască direct și cerceteze pe oameni ca în narațiunea colindei *Bogatul și săracul* (4, tip 155). Cântate la fereastră, colindele sunt înălțate la Cer: *Noi colinda o gătm, / Sus la ceri o rădicăm*. Prin colindători, care au rolul de "mediatori în oferirea darului destinat divinității", darurile se îndreaptă tot spre Cer (11, p.. 113).

Repertoriul de mulțămite al cetelor de feciorași din aria Sălaj-Codru este bogat și variat. Textele conțin un însemnat număr de motive prin care se reconstituie atmosfera de sărbătoare proprie mediului folcloric; se dezvăluie relațiile dintre colindători și gazde, aspirațiile lor comune; descoperim de asemenea actele orale, gesturile și obiectele cu funcții ritual-ceremoniale în derularea acestui moment al datinei.

Prima familie de motive este alcătuită din incipituri ale mulțămitelor. Cel mai frecvent dintre ele este motivul *păsăricii* ca mesager al dorințelor colindătorilor, adesea substituindu-se acestora. În aceleași structuri sintactice și cu aceeași funcție apar: *păsărica câmpului*, *a plugului* (ciocârli), *a cucului*, *ciripita* sau *turtureaua plugului*, *puiul cucului* etc. Acestea preiau rolul colindătorilor de a mulțumi și ura gazdelor.

*Păsărica cucului
Cântă-n vârful nukului;
Tăt cântă și ciripește
Și la gazdă-i mulțămeste.*

Chelinta, MM, 1967

Există și incipituri pur formale, care, oferind o rimă sau o asonanță, ajută începerea și continuarea textului. Așa

sunt versurile perechi:

*Puică neagră ouă-n sac,
Scoală gazdă, dă-mi colac*

Aluniș, SJ, 1970

*Ciucur verde de mătășă,
Slobozî-mă gazdă-n casă.*

Babța, SM, 1967

Unele mulțămite se termină cu formule migratoare care conțin urări de sănătate, viață lungă, bucurie, fericire și salutul consacrat momentului: *Bună sara lui Crăciun!*; *Bună dimineața lui Crăciun!*

Corpul mulțămitelor, partea cea mai întinsă a lor, este alcătuit dintr-o serie de familii motivice.

În câteva piese este evocată atmosfera luminoasă și solemnă a sărbătorii Crăciunului, care, în viziune populară, constituie praznicul creștin cel mai frumos și cel mai bogat. Poate că de aici s-a născut zicerea cu adânc conținut social: *Crăciunul, sătutul! Paștile, săracile!* Multe colinde ne spun că, în seara Crăciunului, lumea ideală și cea reală se întâlnesc, pământul dobândind atribute cerești:

*Asta-i sara Crăciunului,
Bucuria Domnului.
Stelile pe cer lumină,
Pruncii pe la căși corindă -
Mici și mari și cu bărbați,
Fete, feciori de-mpărați.*

Aluniș, SJ, 1970

*Acest praznic luminat,
Noi cu drag l-am șteptat
S-auzăm ingeri cântând
Și craii călătorind.*

Nadiș, SJ, 1971

Acceași ambianță festivă este prezentă în casele cu fete fecioare care așteaptă colindători precum și pețitori:

*Fată mândră și frumoasă,
Bine ți-ai gătat prin casă.
Pe la ușe cu blândeșe,
La ferești cu flori domnești,
Nu-i modru să-mbătrânești!*

Aluniș, SJ, 1970

O familie de motive vorbește despre condiția colindătorului ca vestitor al mării sărbători.

Pentru atingerea nobilului său țel, acest nocturn călător simbolic suportă

asprimea și capriciile vremii de iarnă, nu se oprește din drum și își păstrează neștirbite optimismul și pofta țărănească de glume:

*Ciucur verde de mătăasă,
Slobozi-mă gazdă-n casă,
Că de-asară-s tăt p-afară
Și ninge și foitoșeste
Și murgu-mi ciumpăvește.*

Ortelec, SJ, prin 1970

*Afară plouă și tună,
Mă bat stropii peste gură.
Bată cu pălincă rece,
N-aș ave bai să mă nece.*

Ortelec, SJ, 1925-1940

Cele mai multe mulțămite au ca motive darurile cerute de colindători: *Un colac de grâu frumos / Ca pielea lui Cristos*, cârnaț, slănină și alte preparate de porc, pălincă, vin, mere, nuci, foarte rar se cer bani. Colacul de grâu este darul cel mai solicitat, pentru că el îndeplinește funcția magico-rituală simbolică a acestui străvechi obicei agrar. Iată o mulțămite în care se enumeră un șir de daruri, în frunte stând colacul:

*Să fii gazdă veseloasă,
Să plătești colinda noastră
C-on colac mândru de grâu
Să-l încingem pângă brâu,
C-on măr roșu și frumos
Ce ni l-o dat gazda nost.
Închinăm pa sub butuci
Să ne deie gazda nuci,
Închinăm pa su' târnaț
Să ne deie și cârnaț;
De nu ne-a da cârnațu
Duce-om porcu cu tătu.*

Gârdani, MM, 2002

Iaga cu pălincă frumos mirositoare, ca simbol și izvor al veseliei din zilele de sărbătoare, are un loc deosebit printre darurile pofte de către feciori:

*Uite coale-n cornu mesî
Este-o scumpă de oiagă,
Care și mie mi-i dragă,
Învârtită-n flori de mac,
Păcum e bună de leac.
Gazda de o-ar descoperi
De miros tăț ne-am topi.*

Giurtelec, SM, 1967

Cum este firesc, motivele cu cea mai mare frecvență în mulțămite sunt

urările în care se evocă cele mai importante aspecte ale vieții.

a. Se urează viață lungă gazdei și membrilor familiei sale:

*Viața cu noroc să-ți fie
Și la prunci și la soție,
La mulți ani cu bucurie!*

Răstoțu Deșert, SJ, prin 1970

b. Fetelor gazdei li se urează să aibă pețitori pe plac și feciorului, fratele lor, să-și găsească fată pe potriva lui:

*Iar la fetele gazdii
Să le vie pețători,
Pețători, feciori frumoși,
Să nu fie zdrănuțuroși.
De-are gazda vrun fecior
Margă și el pețitor
Și să umble cu dobândă,
Să-și capete fată blândă,
Și bogată și frumoasă,
La fecior de ie să-i placă.*

Aluniș, SJ, 1970

c. Urarea de belșug și bunăstare generală este caracteristică Crăciunului ca sărbătoare augurală:

*Dumnezo vă crească pruncii
Și vă înmulțească juncii.
Câte pietre pă părau,
Ațtea stoguri de grâu;
Câte pietre, pietrișoare,
Atătea vaci mulgătoare;
Câte paie pă casă,
Atătea băncute pă masă.*

Orțița, MM, 1981

În practica magică, plantele dețin unul dintre primele locuri. Florile dăruite la diferite ocazii sunt asociate urărilor de fericire; cu flori sunt slăviți eroii, sunt onorați marii creatori și tot cu flori sunt venerați morții. Culorile și miresmele florilor constituie simboluri generatoare de vise și speranțe, de stări de confort sufletesc. Adesea, mulțămite ca dar spiritual se sprijină pe energia magică a plantelor. În aria noastră de investigație și nu numai, busuiocul și menta creată sunt foarte des întâlnite. Ele apar în formule migratoare, putând fi prezente în orice specie cu caracter de urare: colinde, mulțămite, orații și strigături la nuntă etc. Dăm un exemplu dintr-o urare de mulțumire și dintr-o orație de nuntă:

Și c-un struț de busuioc,

Să aivă gazda noroc!

Și c-un struț de nintă crață,

Să aivă gazda viață!

Chelinta, MM, 1967

*Și c-un struț de busuioc,
S-aibă tinerii noroc!
Și c-un struț de nintă crață,
S-aibă tinerii viață!*

Bicaz, MM, 1968

După câte s-a putut vedea, mulțămite are un rol specific și important în desfășurarea colindatului.

Ea ocupă al doilea loc și moment după colindă, îndeplinește funcții care îi justifică existența, are texte proprii, este legată de colinde a căror continuare și încheiere firească o săvârșește. Mulțămite se deosebește de colindă prin aceea că prima este un text ritual iar a doua s-a ridicat la rangul de poezie cântată.

Ca formulă a oralității, **refrenul** este legat direct de melodie. Are o mare frecvență în colinde, creații poetice care se cântă în ceată, dar lipsește total în urări, texte ritual-ceremoniale care se declamă individual. Melodia îi determină refrenului măsura, locul apariției inițiale și intervalul la care se reia. Se consideră că refrenul ar fi o "înfloritură" melodică dublată textual de exclamațiile dansatorilor sau de lexeme cu conținut encomiastic în consonanță cu atmosfera sărbătorească și caracterul augural al datinei colindatului (1, p. 279-281).

Deși abia jumătate din colindele cunoscute mie ca originare din zona în discuție au refrene, este sigur că acest gen de creații a beneficiat cândva în cel mai înalt grad de astfel de formule interesante și mobilizatoare prin melodie și text, care, din păcate, în cursul vremii s-a desemantizat în mare măsură ca urmare a învățării și repetării mecanice impuse de prescripția tradițională conform căreia colindele trebuie cântate fără sminteală exact cum au fost transmise "din bătrâni, din oameni buni."

În consens cu ambianța specifică datinei, toate refrenele, melodie și text, comunică sentimente de bucurie și speranță, având un pronunțat caracter laudativ.

Amintim în primul rând câteva refrene protocolare care vestesc marea sărbătoare, o slăvesc prin cântec și

evocă momente principale din desfășurarea obiceiului: scara, zorii zilei, dimineața: *Sara lui Crăciun; Da sara-i mare-a lui Crăciun; Ziorel de ziuă, Demineața lui Crăciun.*

Unul dintre cele mai frecvente refrene din aria noastră de studiu este disputatul *ler*, pronunțat aici *lăr*, prezent în mai multe variante sonore, singur sau în construcții cu alți termeni: *Doamne, măr, flori de măr, lîn, fiică etc.* O caracterizare bună de luat în seamă a lui *ler*, *aler*, face Ovidiu Bârlea scriind: *"În mintea poporului, acest refren a rămas încărcat de înțelesuri tainice, cu rezonanțe numenale adânci, căci el era strigătul mulțimii materializând aspirația populară spre un viitor luminos cu o viață opusă celei cotidiene, prelejită de credința străveche că la început de an se poate obține îndeplinirea dorințelor"* (1, p. 282). Probabil că numai așa se explică faptul că refrenul acesta poate să apară fără alegere în orice colindă. Reținem câteva construcții: *Lărui, lărui, lăr; Lărului și a lărului; Lărui, lăr și flori de măr; Hoi lăr, flori dalbe de măr; Lărului și-a mărului; Lărui și-a lărui, Doamne; Lărului și-a lărui, Doamne; Lărui, lăr și-a lărui, Doamne; Lerui fiică etc.*

O mare frecvență au, în textele avute în vedere, refrenele care trimit la lumea plantelor, ca: *Florile florilor; Florile dalbe*, deținător al primului loc ca frecvență; *Florile, florile dalbe; Flori dalbe de măr; Ca-n florile mărului; Măruț mărgăritar; Măr într-aliuăr, / Iară flori de măr; O, măruț într-alior / Iară flori dalbe de măr; Viță verde iadăra; Radu și bradu etc.* Invocarea florilor, a frunzelor verzi și a fructelor, azi alegorică, vorbește de vechea funcție magică a acestora, aceea de a stimula rodirea, împlinind astfel speranța de mai bine a participanților la obicei. Mai mulți cercetători, între care: Petru Caraman (5, p. 526), Ovidiu Bârlea (1, p. 282-283) și Pamfil Bîlțiu (2, p. 48) sunt de părere că aceste refrene își au originea într-o practică magico-rituală foarte veche. *"Se pare că la origini, prezența florilor făcea parte efectivă din actul ritual al urării, adică ceva similar cu ceea ce se observă la copiii colindători cu sorcova (evident, în faza mai veche, când utilizau mlađițe cu ramuri de măr, iar nu flori artificiale (...)) ca mai târziu"* (1, p. 282).

Despre refrenul *Flori dalbe de măr*, același autor spune: *"Originar, se poate bănuia că el a fost generat de presupusa practică a colindătorilor de a purta flori de măr, dat fiind că mărul a avut rezonanțe adânci în straturile populare cu privire la rodire, fructificare, ca simbol erotic etc."* (1, p. 283).

Ca o excepție opozițională față de cele arătate mai sus, am găsit câteva texte, cântece de colindat cu caracter satiric, în care refrenele cu termenul *floare* au numai rolul formal de a asigura un ton alert și vesel cântării. În acest caz, fiecare vers-refren se reia de câte două ori la interval de câte un vers tematic, așa cum adesea se întâmplă în cântecele lirice. Exemple:

Cântec de colindat

Cât oi hi io și-o trăi,
Floarea iederii!
Fecior nealcoș n-oi iubi,
Floarea iederii!
Că să culcă, sus, cu soare,
Floare de cicoare!
Și să scoală-n prânzu mare,
Floare de cicoare!
etc.

Asuaju de Sus, MM,
apărut în 2004

Cântec de dragoste

În grădina cu flori multe,
Foaie flori mărunte!
Se șterge mândra pe frunte,
Foaie flori mărunte!
Nu se ștege de-asudată,
Foaie frunză lată!
Se șterge de supărată,
Foaie frunză lată!
Că pleacă badea-n armată,
Foaie frunză lată!
etc.

Mureș,
apărut în 2004

O însemnată grupă de refrene are ca bază de formare termenul *domn*. Acesta apare singur într-o construcție în care vocativul arhaic *doamne* se alătură dativului dând naștere formulei *Domnului doamne*.

Alteori *domn* formează refrene împreună cu: *lăr - Lărui, doamne, lăr; cu nostru - Domn, domn și-a nost domn; cu vodă - Domnule dragule, vodă; cu*

corindă - Dai corinde, doamne; cu cer - Domn din cer etc.

Suntem de părere că înțelesul real al cuvântului *domn* în refrene poate fi precizat numai în urma unei analize concrete a contextului în care apare de fiecare dată. Este incorect și riscant a vărsa toate cazurile într-o singură parte, căci nu e greu a ști precis când e vorba de *domnul*, adică boierul, stăpânul, gazda căruia i se adresează colindătorii și, dimpotrivă, când se vorbește de Divinitatea creștină, *Domnul Dumnezeu* sau *Domnul Nostru Iisus Hristos* căruia i se înalță cântarea laudativă.

Unele refrene arată cui se cântă colindele: *Junilor buni; Luminioară d-ochii-s negri; Drăguliș bădiuș, / Drăguleana mea; Ruminioară d-ochii-s negri*. Acestea amintesc lirica erotică în apropierea căreia se află și alte refrene din cântecele de colindat: *Doru m-o d-ajuns; Dai dusu-i badea; Turturica me etc.*

Augustin MOCANU

Bibliografie

1. Bârlea Ovidiu, *Poetică folclorică*, București, 1979, Editura Univers.
2. Bîlțiu Pamfil, Pop Gheorghe Gh., *"Sculați, sculați, boieri mari!" Colinde din județul Maramureș*, Cluj-Napoca, 1996, Editura Dacia.
3. Bîlțiu Pamfil, Bîlțiu Maria, *Basme, povești, povestiri, snoave și poezii populare din zona Codrului*, Cluj-Napoca, 2002, Editura Dacia.
4. Brădulescu Monica, *Colinda românească*, București, 1981, Editura Minerva.
5. Caraman Petru, *Colindatul la români, slavi și alte popoare. Studiu de folclor comparat*, București, 1983, Editura Minerva.
6. Croitoru Grigorie M., Croitoru Maria V., *Pe unde umblă doru - folclor din satul Aluniș - Zalău*, 2004, Editura Caiete Silvane.
7. Ghergariu Leontin, *Folclor literar din Sălaj*, Zalău, 1973.
8. Mocanu Augustin, *Pe cel deal cu dorurile - folclor poetic din județele Maramureș și Sălaj - Zalău*, 2001, Editura Caiete Silvane.
9. Mocanu Augustin, *Folclor din țara Silvaniei*, Zalău, 2004, Editura Caiete Silvane.
10. Pop Dumitru, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978.
11. Văduva Ofelia, *Magia darului*, București, 1997, Editura Enciclopedică.

Meditația (IV)

Ce și cine suntem, de ce, de unde și de când venim, ai cui suntem și încotro ne ducem, dacă părelnic sau definitiv ne ducem? Întrebări, dar fericite întrebări care ne-au crescut și ne-au întreținut cugetarea, meditația, apropiindu-ne măcar ca aspirație de Dumnezeu. Și asta în timp ce răspunsurile, cele mai multe iluzorii și amăgitoare, nu numai că nu ne-au ținut mintea trează, dar, de multe ori, ne-au adormit-o prin ferecarea cărții și așa închise, *cartea cunoașterii*. S-au dat, se înțelege, nenumărate preținse răspunsuri care mai de care mai străine de marile adevăruri, răspunsuri pe potrița puținătății minții umane însetate mai mult de străluciri efemere și nepurificate în focurile marii cunoașteri. Materialiști vulgari prea odihniți trupește ca să-și țină spiritual treaz, autoetichetați ca vârfuri ale științei, au răspuns de fiecare dată fără echivoc, însă frizând limitele naivității și înșelând *volens-nolens* minți curate aflate în pragul căutării. Alte minți, de-a dreptul strălucite și îndelung scormonitoare, s-au plecat în fața marilor taine ale necunoscutului și, recunoscându-și, spre lauda lor, neputința și netemeinicia și-au transformat revolta și răzvrătirea în pioasă recunoaștere a Absolutului Dumnezeiesc. Dar - și de data asta spre păcatul lor - alți învățați de aceeași talie au încercat o mezialianță blasfemiatoare între tainele și puterile dumnezeiești și palidele puteri omenești și ale roadelor unor aleatorii și efemere înfăptuiri ale acestora. Tot mai frecvent, răspunsul mărturisit sau nemărturisit: *nu știu, nu mă interesează* la întrebările de mai sus. Răspunsul stereotip al individului pământenizat cvasitotal de pofte și ambiții lumești și cerebralizat în aceleași scopuri până la a-și pierde bruma de viață afectivă, lumea trăirilor sufletești, a sentimentelor definitorii, a iubirii de oameni, a credinței...

Spre asta să aspire omul, spre a deveni un biorobot, o clonă și apoi un robot tot mai perfecționat, o rotiță tot mai ascultătoare în marea mașinărie devoratoare de oameni vii și născătoare de oameni artificiali? Trăim oare în lumea și în vremea baloanelor din oțel, din beton, din sticlă, din plastic și din cine mai știe ce, dar, până la urmă, tot baloane firave ca și cele de săpun? Dar omul viu, frumosul și înzestratul cu de toate, om viu prin suflarea dumnezeiască, nu prin vicleșuguri mute și surde și oarbe de mașină, omul om în primul rând, prin sufletul lui și nu prin mâini și picioare și gură cu care sunt înzestrate și alte vietăți. Omul creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa, Omul dăruit și hărăzit deopotrivă cerului și pământului unde va mai fi, dacă va mai fi? Să capete omul de azi sau cel de mâine atâta putere, încât să se distrugă și pe sine? Nu, hotărât nu, pentru că omul nu e al lui însuși, nu este în stare să fie al lui însuși, omul e făptura lui Dumnezeu, e fiul lui Dumnezeu și, dincolo de rătăcirile și aventurile lui pământești, știe în străfundurile lui că e frumos și bun și înțelept și prea dăruit pentru a nu se putea asemana decât cu Dumnezeu în iubirea de Dumnezeu și de oameni, în credință, în bunătate, în smerenie și în toate celelalte haruri. Și mai știe omul în străfundurile sale că drumul lui pământesc presărat cu bucurii și necazuri e numai primul pas spre veșnicie, spre absolutul spre care, în sinea lui, râvnește orice om, omul, nu robul, fiindcă Dumnezeu nu ne-a creat să-I fim robi, ci fii nemuritori ai duhului Său! și de ce, dacă Atotstăpânitorul ne iubește și ne vrea la dreapta Sa, de ce să ne mulțumim numai cu pământul căruia îi cerem iertare că l-am schilodit, când ne așteaptă cerul, împărăția Domnului? Dar drumul e lung, greu, iar noi n-am mai udat acel grăunde de nemurire sădit de Dumnezeu în noi spre a rodi. E greu

și lung drumul, dar mila Domnului și vrerea noastră, dacă e curată, întrece orice putere potrivnică. Am învins și învingem lumea, toți suntem învingători dacă străbatem lungul drum de la naștere până la moarte, dar n-am dat încă lupta cea mare, lupta cu noi înșine.. Să ne biruim pe noi înșine întâi în noi înșine și după aceea să ieșim biruitori prin puterea faptelor noastre bune. Să nu mai lăsăm ca omeneasca noastră slăbiciune să fie învinsă de ispită, de ceea ce e sclipitor și zornăitor și numai de-al trupului, dar gol sau plin de otrava păcatului. Să nu uităm că sămânța binelui e pusă de Domnul în noi din ceasul zămislirii celei dintâi. Noi trebuie s-o adăpăm, s-o păzim, să-i veghem creșterea. Să trăim mai mult în noi înșine, să ne judecăm, să medităm asupra tuturor faptelor noastre și, la fiecare temere, să ne rugăm Domnului să ne ajute. Suntem tari, suntem din stirpea miilor și miilor de mucenici și martiri care, învingându-se întâi pe ei înșiși prin puterea meditației, au învins și afară prin faptele lor bune de înaintemergători. Ei sunt acolo, la dreapta Tatălui și de acolo ne binecuvântează și ne ajută în strădaniile noastre de a ne împlini întru Domnul.

Ștefan GOANȚĂ

Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania (XII)

Epilog: Represalii și execuții după înăbușirea revoluției

Haynau

Baronul Julius Jakob von Haynau, în anul 1848 a fost reactivat, la cererea sa, și a participat la represaliile comise de imperiali împotriva revoluționarilor din Italia. Datorită activității sale de acolo a fost poreclit "călăul din Brescia". Drept recunoștință, pe 30 mai 1849, a fost numit de către împărat comandantul suprem al trupelor imperiale de pe teritoriul Ungariei. A îndeplinit această funcție până în iulie 1850. El a introdus starea de asediu pe teritoriul țării și tot el a dispus și executarea comandanților armatei revoluționare maghiare, cunoscuți sub termenul de "generalii de la Arad". (Tribunalele militare aveau de îndeplinit mai mult simple formalități, dacă au primit ordine și dispoziții precise.)

"Cei 13 de la Arad" este denumirea generică sub care sunt cunoscuți cei 13 (foști) ofițeri ai armatei imperiale austriece, ofițeri care au fost executați în anul 1849 la Arad, pentru motivul că s-au alăturat mișcării revoluționare a lui Lajos Kossuth, susținând pretențiile maghiare de independență față de Austria, încălcându-și astfel jurământul de fidelitate față de Casa de Habsburg. Monumentul Statuia Libertății din Arad evocă memoria celor 13 comandanți. Istoriografia maghiară îi menționează sub numele de "martirii de la Arad", punând accentul pe dorința lor de libertate. **În publicistica românească imaginea celor 13 generali a fost adesea confundată cu cea a lui József Bem, generalul care a condus confruntările din Munții Apuseni, în care s-au ciocnit trupele revoluționare maghiare cu armata imperială austriacă, de partea acesteia din urmă aflându-se și trupele lui Avram Iancu.** (Subliniate de către L. L. în sursa **Wikipedia**, de unde am preluat întreg pasajul despre generali executați la Arad sunt unele greșeli de traducere, dar care nu deteriorează semnificativ esența faptelor relatate: ca de exemplu, primul general este "Lajos" în traducerea maghiară, adică Ludovic în română și nu Ladislau cum urmează aci mai jos. Iar statele unde s-au născut mai mulți dintre ei figurează cu denumirile actuale. De exemplu prin 1849 nu exista nici Slovacia și nici Iugoslavia. Aș fi avut și alte surse despre generali, dar am vrut să prezint una dintre puținele surse accesibile în limba română.)

Cei treisprezece sunt:

Ladislau Aulich, locotenent-colonel în armata austriacă, numit general de Lajos Kossuth.

Ivan Damianic, de origine sârb, locotenent-colonel în armata austriacă, numit general de Lajos Kossuth

Aristide Desewffy, maghiar născut în actuala Căkanyoc din Slovacia, căpitan în armata austriacă.

Erno Kiss, armean născut la Timișoara comandant al regimentului de cavalerie II Hanovra, numit general de Lajos Kossuth.

Carol Knezic, de origine croat. A fost numit general după răzirea lui Ivan Damianic, în locul acestuia.

Georg Lachner născut într-un sat Necpaly din Slovacia. (Ca origine era german.)

Vilmos Lazar, maghiar născut în Zrenjanin, un sat din Serbia fosta Iugoslavia.

Karl von Leiningen-Westernburg, conte, născut în Hessa.

József Nagysándor, maghiar născut la Oradea.

Ernst Pöltenberg, născut la Viena, locotenent în armata imperială austriacă, nu cunoștea limba maghiară, numit colonel

de Lajos Kossuth.

Josef Schweidel, născut în Zombor sau Sombor, în Serbia maior în armata austriacă.

Ignác Török maghiar născut în Gödöllo județul Pest.

Carol Vécsey, maghiar născut în Pesta conte, locotenent colonel în armata austriacă, numit general de către Lajos Kossuth.

Executarea (lor):

Ofițerii maghiari de la Arad au fost luați prizonieri de către ruși, ulterior predați austrieților, iar primul ministru Felix Schwarzenberg a dat ordin să fie judecați la un tribunal militar, cu aprobarea lui Francisc Iosif. Toți au fost condamnați la moarte prin spânzurare, sub acuzația **"săvârșirea crimei de lezmajestate"**. Judecătorul a fost Carol Ernst. Patru condamnați au fost puși în mâna lui Jakob Haynau, și au fost executați prin împușcare, restul executați prin spânzurare. Este posibil ca data de 6 octombrie să fi fost aleasă în mod intenționat întrucât în Viena **"în 1848"** era o revoltă la care a fost executat Latour, ministrul apărării al cezarului austriac și tot în aceeași zi a fost executat la Pesta, Lajos Batthyány, fost prim-ministru al Ungariei." (Tot în 1849, din ordinul lui Haynau. Deși B. L. a fost numit prim ministru de către împărat, și el nu a participat la luptele împotriva imperialilor, demisionând din funcția de prim ministru încă în toamna anului 1848!)

De menționat că majoritatea ofițerilor executați la Arad nu au fost de naționalitate maghiară, dar ei s-au alăturat revoluției din dorința de a lupta împotriva absolutismului habsburgic. Ei în viața lor nu prea au călcat pe teritoriul Transilvaniei, și deci nu au avut posibilitatea să distrugă satele românești. (Fapte cu care sunt acuzați de unii contemporanii noștri mai dezorientați.) În opinia și tradiția maghiară ei sunt foarte respectați tocmai pentru faptul că nefiind maghiari, totuși s-au alăturat luptei pentru libertate dusă de maghiari împotriva a două mari puteri reacționare: Austria și Rusia.

Tot tradiția populară spune că în seara zilei de 6 octombrie, ofițerii imperiali, care au participat la execuție, au chefuit și au ciocnit cu halbe de bere la Arad. Din această cauză maghiarii au promis că timp de 150 de ani să nu ciocnescă cu pahare de bere...

Maghiarii din Ungaria și din Transilvania, aveau motive suficiente să fie supărați pe regimul imperial, care în frunte cu Haynau a făcut totul ca maghiarii să regrete faptul că au îndrăznit să se opună Vienei. El însuși a afirmat deschis: **"Timp de un secol nu va mai avea loc nici o revoluție pe teritoriul Ungariei. Dacă trebuie, garantez cu capul meu pentru acest lucru..."** Iar șirul execuțiilor, condamnărilor la detenție în cetăți și înrolarea forțată în unitățile militare din imperiu a continuat încă mult timp...

Românii, sârbii, croații, slovacii și celelalte minorități din imperiu, așteptau recompensă pentru faptul că în marea lor majoritate au rămas fideli Vienei și împăratului. Dar recompensa promisă, atât prin Constituția de la Olomuț (nepusă în aplicare niciodată) și altele prin emisari și proclamații tot au întârziat.

Pe 2 septembrie 1849, feldmareșalul Wohlgemuth, noul guvernator al Transilvaniei promite românilor: **"Despre meritele care și le-au agonisit fieșrecare, îmi voi procura dovezi și pe cei vrednici îi voi recomanda grației Maiestății sale împăratului."** (Citat de Cornelia Bodea (redactor coordonator), 1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. II., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pag. 1141.)

Tot volumul citat invocă alte documente, care îngrijorează opinia publică românească:

"Blaj, 12 Noiembrie (1849). Viteazul Acsentiu Sever, eroul român de care atât se tema ungerii rebeli, el ca unul din apărătorii Bălgradului, (Alba Iulia) șede încă în căsarmele din

Sibiu și, precum se vede, va mai șede încă mult, din cauză că până acum nu se putu afla un bărbat cu încredere care să poată traduce și judeca, fără părtinire, scrisorile lui..." (Idem p. 1144).

În decembrie 1849, la târgul din Hălmașiu, Avram Iancu a fost arestat din greșeală de o patrulă militară imperială. Localnicii și sătenii veniți la târg, s-au infuriat la aflarea faptului. La urmă, însuși Iancu a fost rugat de căpitanul militarilor să-i liniștească pe români.

În anul 1850, Axente Sever printr-o scrisoare adresată contelui Salmen, judele Sibiului și comisar imperial al Transilvaniei, anunța intenția sa, că refuză să accepte decorația conferită de către împărat, până ce nu vor fi îndeplinite promisiunile imperialilor:

"Atât Maiestatea sa înaltul împărat Ferdinand, cât și mai vartos înaltul general-comando baronul Puchner făcure în anii 1848-1849 națiunii române mai multe promisiuni prin proclamațiunile care eșeau una după alta: cum că românii vor căpăta drepturi naționale și religioase deopotrivă cu alte naționalități, limba națională oficială, oficiali de români, școale naționale și altele..." (Idem p. 1157). Dar au promis insurgenților români și soldă zilnică, iar tot atunci Axente Sever reamintește, că românii s-au mobilizat și mulți dintre ei au pierit în confruntări și nu au primit nici soldel promise, iar familiile celor căzuți în lupte nu au fost despăgubite. El consideră că nu poate să stea în fața conaționalilor, dacă respectivele promisiuni nu vor fi onorate...

Dar nu s-a întâmplat așa. Dimpotrivă. Până și regimentele grănicerești din Transilvania au fost desființate, atât cele secuiești (care au luptat împotriva imperialilor în revoluție), cât și cele românești (de la Năsăud și Orlat), care au constituit un real sprijin pentru imperiali în luptele de pe teritoriul Transilvaniei.

Condamnarea lui Eftimie Murgu

Este prea puțin cunoscut faptul că revoluționarul bănățean **Eftimie Murgu**, până la sfârșitul revoluției din Ungaria, a rămas fidel guvernului maghiar și în Parlament (împreună cu alți conaționali) a luptat pentru drepturi și libertăți cetățenești. Tot el, a încercat să medieze între Kossuth și Avram Iancu, purtând tratative și cu generalul Bem. Deci, a fost împotriva Vienei și pentru acest fapt, după înăbușirea revoluției, a fost arestat și condamnat la moarte și la confiscarea averii. Ulterior, condamnarea sa la pedeapsa capitală, a fost modificată la detenție. În anexă am reprodus sentința de condamnare la moarte a lui Eftimie Murgu.

Din textul sentinței reiese că "păcatele" lui Murgu nu au fost deosebit de mari, el a fost ales deputat într-un parlament recunoscut la vremea respectivă și de Viena și a rămas fidel până la capăt celor care l-au ales. Că Împăratul, în octombrie 1848, a dizolvat acel parlament, dar legislativul nu s-a supus voinței monarhului, este o chestiune de **legitimitate**. Care este mai importantă: 1) atribuțiile Suveranului sau 2) suveranitatea poporului (voința cetățenilor) exprimată prin vot. Războiul dintre părți a fost inițiat de Viena și tot împăratul a fost cel care a încălcat propriul jurământ, a trimis trupe împotriva propriilor cetățeni. Există și principiul dreptului la rezistență...(Specialitatea mea nu este dreptul și din această cauză nu vreau să intru mai mult în amănunte.)

În timpul revoluției, revoltei sau războiului civil (indiferent cum îl numim) Viena a făcut orice ca să slăbească tabăra adversă (vechea metodă: "Divide et impera"), iar după ce a reușit să câștige (împreună cu aliații interni și externi), "uită" să îndeplinească promisiunile. E de înțeles atitudinea lui Axente Sever, Avram Iancu și a celorlalți, după revoluție, care cer nu medalii și cuvinte goale, ci drepturi și măsuri legislative concrete...

Anexă

Sentința de condamnare a lui Eftimie Murgu

Tribunalul militar cezaro-crăiesc de la Pesta

Sentință

Întregul Tribunal Militar, sub jurământ, întrunit la ordinul Comandamentului Armatei a III-a cezaro-crăiești a hotărât în unanimitate că:

Eftimie Murgu (Euthym Murgu în textul oroginal de limbă germană) din Rudăria, născut în teritoriul Regimentului cezaro-crăiești de graniță româno-bănățean, în vârstă de 40 ani, de religie gr. ne unită, (În realitate Murgu avea 45 de ani. Religia gr. ne unită însemna religia ortodoxă) necăsătorit, avocat și fost deputat al comitatului Caraș, a rămas membru al Dietei ilegale maghiare și a participat la ședințele și voturile acesteia și după primirea încunoștințării preainaltului decret de dizolvare a ei din 3 octombrie 1848; a urmat adunarea (dietală) a rebelilor la Debrețin și a apărut și la Seghedin și a primit diurne și alte indemnizații ca reprezentant al poporului până la capăt; a primit prin aclamare, moțiunea înalt trădătoare a lui Ludovic Kossuth din adunarea din 13 aprilie 1849, pentru desprinderea Ungariei de Austria, pentru detronarea și exilarea dinastiei; a luat parte la întrunirile partidului republican democrat de la restaurantul "La Calul Bălan"; la 17 iulie 1849 la Caransebeș, pe când orașul era ocupat de insurgenți, a participat acolo la o adunare populară ținută în scopul unei alegeri de deputați pentru Dieta ilegală și a acceptat alegerea sa; în sfârșit, în august 1849, în urma recomandării ministrului Szemere, a încercat în mod serios să mijlocească împăcarea românilor din Transilvania cu guvernul rebelilor, (sublinierea mea - L.L.) având în această privință, la 15 august 1849, la Făget, o consfătuire cu generalul insurgenților, Bem.

Fiind dovedit vinovat de toate acestea, în urma situației de fapt constatată în parte prin recunoașterea în fața instanței, în parte de drept, făcându-se vinovat deci de participarea la crima de înaltă trădare, acesta urmează să fie condamnat la moarte prin ștreang, în conformitate cu art. 5 al legii marțiale combinat cu proclamația Înaltului Comandament al Armatei c. cr. de la 1 iulie 1849, de asemenea cu confiscarea întregii sale averi pentru despăgubirea daunelor provocate de revoluție.

Pesta, la 6 iulie 1850.

Smugulski, Maior, președinte

Kraft, Căpitan de cavalerie, anchetator de Stat Major general.

(Document publicat de: Cornelia Bodea (redactor coordonator), 1848 la români. O istorie în date și mărturii, vol. II., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982. pagina 1154.)

Notă:

Ulterior, în septembrie 1850, pedeapsa cu moartea a fost schimbată în detenție pe patru ani, dar s-a menținut decizia de confiscarea averii.

Post scriptum la Epilog și la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania:

În cele 12 episoade, am încercat să prezint evenimentele revoluției de la 1848-1849, tocmai pentru faptul că acele evenimente sunt dintre cele mai controversate din istoria comună a românilor și maghiarilor. De ele se leagă multe prejudecăți și jumătăți de adevăruri. Am încercat să le evit. Am folosit cât mai multe izvoare contemporane cu evenimente, precum și lucrări și tratate de istorie românești cât și maghiare. Nu sunt în posesia adevărului absolut. Însă, pot să afirm cu bună știință că faptele-evenimentele istorice sunt mult mai complexe, decât par la prima vedere...

LÁSZLÓ László

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

Cercuri pe apă

Trecutul ne calcă pe... trenă

Dacă îmbrățișăm afirmația lui B.P. Hașdeu că "Trecutul este ușa viitorului", atunci realizăm importanța recuperării dacă nu a tuturor, ceea ce desigur e imposibil, măcar a cât mai multe adevăruri și valori care i-au aparținut. Și în epoca vitezei în toate pe care o trăim, amânarea nu e o soluție înțeleaptă, deoarece pentru multe lucruri, fapte de viață și de cultură etc. trecutul este ... ieri sau chiar în această dimineață. Spuneți-mi, cine mai scrie cu pana, cu penița sau chiar cu mașina de scris? Cine mai trăiește ritualul tradiționalei corespondențe prin poștă? Își mai dă vreo pereche de adolescenți îndrăgostiți, îmbrăcați în straie de sărbătoare, întâlnire la cinematograful, ca apoi protejați de obscurul din sală să trăiască primii fiori ai străngerii de mână? (De fapt, mai merge cineva din județul Sălaj de ani buni încoace la un film? Nu, s-au desființat toate cinematografele din județ, multe dintre ele transformându-se în baruri...) Toate sunt de domeniul trecutului. Computerul și internetul, telefoanele mobile, zecile de canale Tv etc. ne-au acaparat viața, încât nu mai ajunge timpul nici să... trăim. Dacă am întreba un adolescent ori o codană, precum pe vremuri flăcăii și fetele fecioare care intrau în danț, ce este danțul sau hora, ar alerga să-i întrebe pe bunici sau străbunici, care-i mai au pentru puțin

timp. De aceea trebuie să ne grăbim. Pentru că mâine, poimâine nu o să mai avem pe cine întreba, iar decupajele, secvențele din trecutul nostru, puse cap la cap, vor crea un mozaic cu multe ... goluri.

Ne bucurăm să putem spune că la editurile sălăjene au apărut numeroase, dar nu îndeajuns, ... decupaje din trecut. Ne referim la cărți de etnografie - monografierea unor datini și obiceiuri tradiționale care nu se mai practică deloc sau unele dintre ele sunt transpuse stilizat scenic; culegeri de texte poetice etc. - , schițe monografice sau monografii ale unor localități; monografii ale școlilor; amintiri despre participarea și trăirea unor evenimente istorice ș.a.

Grija pentru tipărirea unor asemenea cărți trebuie să o aibă mai mult în atenție toți cei care pot finanța cultura scrisă, de la forurile centrale, până la autoritățile județene și locale, precum și sponsorii, din păcate tot mai puțini și mai ... zgârciți în acești ani de criză. Sperăm că au înțeles acest lucru toți cei care au participat ori au aflat despre tema recentelor *Dezbateri ale Caietelor Silvane - Decupaje din trecut*. Nu ne mai putem permite să amânăm. Trecutul ne calcă pe trenă...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Bunicul și caii

Îmi aduc aminte cu plăcere de bunicii mei.

Am avut noroc, au fost în viață toți patru cât am fost eu copil. Părinții părinților mei erau oameni simpli, cu frică de Dumnezeu și tare de treabă. Din ambele părți aveau animale ca buni gospodari, o pereche de cai, o vacă sau două, porci, găini, găște și rațe.

Am copilărit în satul Izgar, localitate la câțiva kilometri de stațiunea Buziaș. Am avut casa lângă bunicii din partea tatălui, am fost vecini de slog. Când tata s-a însurat, a primit jumătatea din grădină și o casă din cea părintească, așa am locuit aproape împreună. Țin minte cum mergeam la pământurile părinților și bunicilor mei, la vie și chiar la pădurea noastră.

Însă într-o bună zi a venit colectivizarea...

Oamenii au trebuit să „doneze” lucrurile de preț din gospodăriile lor și valoarea cea mai mare au fost caii.

Într-o după masă de vară, după colectivizare, am stat cu bunicul în fața casei, pe o bancă și el mi-a povestit ceva ca să învăț, să stau liniștit și să cresc. L-am ascultat cu mare atenție, simțeam că mă iubește și pentru că de fiecare dată după o astfel de discuție și întâlnire cu el îmi dădea o bomboană.

Pe stradă, prin fața noastră au trecut mai multe căruțe care au venit de la câmp și probabil s-au îndreptat spre colectiv. Eu eram pe genunchii bunicului meu și el povestea mai departe.

La un moment dat, în fața noastră s-a oprit o căruță și caii n-au mai vrut să înainteze. Caii au întors capetele spre noi, bunicul s-a oprit din povestit și eu m-am uitat la fața lui. Din ochii întredeschiși curgeau lacrimi. Până atunci eu nu am știut că și oamenii plâng...

Căruțașul a lovit caii.

Atunci bunicul s-a ridicat, m-a luat de mână și am intrat în curte. Am aflat mai târziu că acei cai erau ai bunicului. Nu peste mult timp, în toamnă, într-o dimineață, a venit mama de la bunici și mi-a spus:

- A murit bunicul tău. Țin minte că a fost o mare pierdere pentru mine, mai ales că l-am văzut pe tata cum plângea după tatăl său și ce durere mare a fost.

Timpul nu stă locului și au trecut doi ani de când bunicul meu s-a dus să locuiască în ceruri...

Era o toamnă târzie cu vreme urâtă. Am stat cu mama în casă, mama lângă masă, eu lângă fereastră și am privit afară în stradă. Din când în când au mai trecut prin fața casei noastre oameni și căruțe.

La un moment dat, o căruță încărcată cu lemne s-a oprit chiar în fața casei noastre. Caii n-au mai vrut să tragă, roțile erau afundate mult în noroiul uliței.

Căruțașul, stăpânul cailor, a blestemat, a lovit caii, însă căruța nu s-a urnit. Caii erau transpirați și tremurau de frig și mai ales de frica stăpânului lor.

Atunci s-a apropiat un barbat mai în vârstă, era cu spatele la mine și l-a certat pe căruțaș. N-am înțeles tot ce vorbeau, însă după mimică mi-am dat seama că bărbatul iubea caii și a dorit să-i ajute.

Stăpânul cailor s-a dat la o parte și și-a aprins o țigară, era furios și înjura întruna. Bărbatul s-a apropiat de fețele cailor, i-a mângâiat și le-a vorbit. Caii au început să se liniștească și s-au oprit din tremurat.

Stăpânul cailor fuma, se uita la bărbat, la cai și cred că nu înțelegea mare lucru.

În cameră era plăcut, mama tricota o bluză pentru mine și uneori mă întreba ce mai văd pe afară.

Bărbatul a mângâiat caii, le-a vorbit mai departe și s-a așezat lângă cai în poziția de tras. Atunci a întors capul spre mine. Nu-mi venea să cred: era bunicul! Mi-a făcut un scurt semn și caii împreună cu el s-au urnit. Eu am spus atunci:

- Bunicul!

Mama m-a întrebat ce-i cu bunicul?

I-am povestit mamei ce-am văzut. La insistențele mele, mama a venit și a deschis fereastra, însă nu mai era nimeni.

Și azi, după foarte mulți ani, mă gândesc ce am văzut atunci?

Este sigur - erau bunicul și caii.

Adalbert GYURIS

Caiete Silvane

Cărțile României

■ Spre stupefacția și exasperarea lumii literare "elitiste" ("Cosa Nostra" literară a acestor timpuri), **Nicolae Breban**, un romancier de calibru al țărișoarei noastre, a lansat la apă o carte numită "*Trădarea criticii*" (Ed. Biblioteca Ideea Europeană, București, 2009).

Cartea nu a făcut "valuri", așa cum se așteptau cei din generația mea, deoarece eminențele pomenite acolo au preferat să tacă mîlc, începând cu Nicolae Manolescu (excepție face Gheorghe Grigurcu, care, deși pomenit în trecut, a considerat că trebuie să "ia atitudine" și, într-un material discutabil, a încercat s-o dreagă cumva în "România literară", în unul din numerele recente).

Nicolae Breban a jenat "fețele înalte" ce se pretind directori absoluți ai literaturii actuale, le-a reamintit vremurile "de tristă amintire". Nu este pentru nimeni plăcut ca un coleg de clasă să te toarne întregii școli că faci pipi în pantaloni - în cazul de față, e greu să admiți că și tu, la vremea ta, ai făcut niscaiva compromisuri.

Nicolae Breban vorbește detașat despre Ion Negoitescu, Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Mircea Martin, Al. Călinescu, Cornel Ungureanu, Petru Poantă etc., aceștia fiind, în realitate, părți din propria sa viață. Nu pot să nu remarc aici poziția reticentă a romancierului față de gruparea creată de revista "22", care s-a pretins o portavoce a întregului popor român, deși era doar o iluzie - și mă confirmă aici și Gheorghe Grigurcu, Laszlo Alexandru și Ovidiu Pecican în volumul "*Vorbind*", apărut la Ed. Limes, în 2004.

Nu sunt un admirator al autorului și nu m-au marcat romanele sale stufoase (stil ușor de recunoscut și în volumul de care vorbesc), n-am nicio legătură nici cu "fețele înalte" menționate anterior; de pe un plan voit subiectiv, spun că îl cred pe **Breban** când scrie următoarele: "*Azi se vorbește atât de mult și de aiuritor despre generație, uitându-se ce au însemnat grupurile literare pentru dezvoltarea iute și năvalnică a literaturii naționale, încât acest fapt mă duce cu mintea la acele familii care țin mult la aparența lor socială și care-și ascund pe vreunul dintre copiii care, prin excesul său de vitalitate - sau poate chiar prin geniul său; fiecare vârstă are geniile sale! - ar știrbi, cred părinții, buna impresie pe care trebuie s-o aibe, s-o capete, străinii mai ales. Sau, mai știi, familia despre ea însăși.*" A exprimat aici o idee pe care, oricât ar vrea "geniile critice" ale momentului s-o combată, n-o vor putea suprima.

Scriitorii și poeții României au plecat mai departe. Din păcate, criticii literari au rămas tot în secolul XX, tributari unor fanatice atribuții.

■ "*Evadările unui poet domestic*" (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2009, autor: **Bogdan Nicolae Groza**) nu va fi o

carte de poezie remarcată la nivelul superlativ la care a fost scrisă. O spun cu tristețe, cu amărăciune și cu revolta scriitorului "de marcă" ce am ajuns, dând piept cu infatuării capitalei.

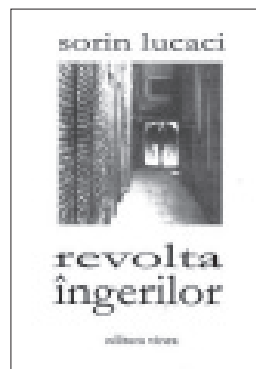
Autorul acestui extraordinar volum nu are puterea (financiară și verbală) să reziste în viesparul relațional ce se revendică drept chintesența culturii în România. Poate că nu va trece nici măcar barierele impuse de gloriile locale ale Clujului și Băii Mari, și asta nu din vina lui. Când spune "*un imens cuțit lumea asta...*" (poemul **Depășire spre dreapta**) nu se implică într-o metaforă uzuală, ci explică o stare de fapt ce i se aplică acum, ca poet.

De la Aurel Pantea și Ion Mureșan încă nu am mai tresărit *auzind* versurile, nu citindu-le. **Bogdan Nicolae Groza** m-a frapat cu "*evadările*" sale. Cred că este un mare poet, dar ce folos, dacă astăzi trebuie să-ți pui în practică propriul management literar? Recunosc, numai atât pot face (în afara subvenționării volumului său, prin revista "SINGUR") pentru acest autor care, mai mult ca sigur, va dispărea în magma intereselor comune.

Aș dormi mai liniștit dacă aș ști că mă înșel.

■ Prima dată am privit ironic volumul "**revolta îngerilor**" (Ed. Vinea, București, 2009, autor: **Sorin Lucaci**). Nu se înscria în siajul zbântuit al cărților de poezie actuale, al tineretului versificator ce calcă peste conveniență. Și cum să nu reacționez așa când citesc: "Cuvânt înainte: Șerban Foartă, Postfață: Mihail Gălățanu"? În ziua de azi, cu toată imensitatea site-urilor literare de pe internet, nu mai slugărnicești pe la autori cu renume, te duci de unul singur, nu contează că la capăt e un drum de aur sau un zid pe care nu-l mai poți trece.

Sorin Lucaci a riscat dar a câștigat, și nu datorită recomandărilor, ci datorită poeziilor sale care ne obligă să-l luăm în serios. "*abia învățasem să zbor - ora de fericire - / și vii tu aiurea și-mi tai aripile*" (poemul **ora de fericire**), serie autorul, sau: "*și cum mă adulmec ca o urmă de animal sălbatic*" sunt definiții suficiente pentru ca un ochi avizat să identifice formula în care lucrează. Aici ni se spune că "*un echilibru se sprijină pe alt echilibru*" (poemul **surâsul ca o improvizatie**), ceea ce, matematic luat, ar duce la prăbușirea necontrolată a poematicei sale. Iar asta se întâmplă cu adevărat, la modul real, atunci când folosește termenul "*nesânge*" (poemul **cu buzele înroșite de nesânge**), o locație atât de comună încât Nichita Stănescu ar zâmbi îngăduitor și ar zice: "*Lăsați-l, e poet!*".

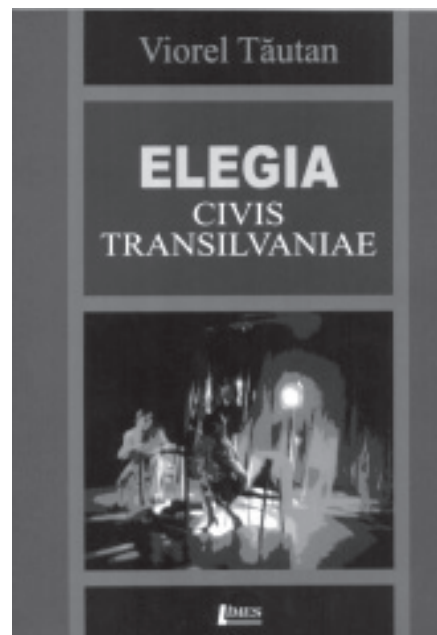
Ștefan Doru DĂNCUȘ

Viorel Tăutan, "Elegia Civis Transilvaniae Viorel - Gheorghe"

■ Cu ocazia ediției a treia a Zilelor revistei "Caiete Silvane", în sala festivă a Colegiului Național "Silvania" din Zalău a avut loc lansarea celei de-a treia cărți de poezie a profesorului, poetului și publicistului jibouan Viorel Tăutan: "Elegia Civis Transilvaniae Viorel - Gheorghe", carte apărută anul acesta la Editura "Limes" din Cluj - Napoca și prezentată la Zalău de poetul Viorel Mureșan. Într-un Argument plasat în p. 6 a volumului, autorul se explică: "Îndrăznit-am dar, să-mi țin făgăduiala făcută memorabilului amic incomod Vasile Sav, prea-stăruitor poet și latinist, în urmă cu mulți ani, când mi-a înmănat cu ostentativ adolescența înfatuare fascicul de *Studia Universitatis*...unde i se publicase traducerea din latineasca limbă a **Elegiei Nobili Transilvaniae George Șincai...** M-a întrebat atunci dacă aș putea îndrăzni să compun o astfel de operă respectând structura-i formală. (...) Obsesia apropierei din ce în ce mai precipitată parcă a vârstei senectuții mă determină să dau spre editare doar jumătate din ceea ce aș fi dorit să însemne întregul unui consistent poem elegiac, fără a cădea în craterul pasiunii, asumându-mi riscul de a-l plictisi pe ipoteticul cititor atins de morbul curiozității măcar. La fel, mi-am asumat diversitatea formală și stilistică a unei părți din ceea ce-am scris și am publicat până acum, riscând să cad cel puțin în dizgrația confrăților optzeciști, de care m-am apropiat mulțumită prietenului Viorel Mureșan, căruia îi rămân permanent îndatorat". În opinia editorului și

poetului Mircea Petean, "Viorel Tăutan e un contemplativ, un privitor - era să scriu *ca la teatru* - amuzat - uneori, stresat, alteori, interesat - cel mai adesea, al spectacolului *vieții aparente*. Interesul său nu e altul decât acela al regizorului obsedat de ideea de a face acest spectacol cel puțin interesant, dacă nu răscolitor pentru un public posibil. Iar că să-și atingă scopul, nimic nu e de disprețuit, de la invocarea muzelor, până la impresionarea prin punerea la bătaie a tuturor tehnicilor și «trucurilor cunoscute», fără a ezita să tragă cu ochiul, din când în când, spectatorului. Căci, în fond, totul se reduce, până la urmă, la fascinația textului conceput ca spectacol cu un singur spectator, absent, și acela..."

■ Viorel Tăutan s-a născut în 30 aprilie 1943, la Bocșa Română, jud. Caraș-Severin. Învățământul preșcolar, primar, gimnazial și liceal - în Jibou, prima promoție - 1961, jud. Sălaj. Bibliotecar la Sindicatul CFR Jibou ('63 - '64). Facultatea de Filologie la Cluj, cursuri de zi (1964 - 1969). Profesor de limba franceză, limba latină, limba și literatura română la Liceul Teoretic "Ion Agârbiceanu" din Jibou (1969 - 1973; 1990 - 2008). Conducător de cerc - teatru școlar și teatru de păpuși la Casa Pionierilor /azi - Clubul Copiilor/ Jibou (1973-1990). Școala populară de artă - actorie și regie teatru (1973-1976). Debut absolut în "Viața Studentească" - 1965. Debut poetic în "Tribuna" din Cluj - 1982. Debut editorial cu placheta "Jurnal în răspântii", Ed. Dacia - 1997. A doua carte - "Gesturi în oglindă", Ed.

Paralela 45 - 2002. Apariții în Antologii bilingve - română-maghiară: ("Alb-Negru/ Feher-fekete" (1998), "Zece poeți/ Tíz kolto" (2006), "Primăvara poeziei/ A kolteszet tavasza" (2009); trilingvă: română-maghiară-germană: "Poeme, Verse, Gedichte" (2004); engleză: "Voices of contemporary romanian poets" (2007); română (Iuliu Suciu, "Poeți sălăjeni" (2007). Colaborări, de-a lungul timpului, cu poezie, proză, teatru, cronici literare, eseuri la "Tribuna", "Transilvania", "Steaua", "Echinoc", "Zburătorul", "Familia", "Vatra", "Poesis", "Unu", "Aurora", "Poezia", "Discobolul", "Arca", "Biletul de voie", "Silvania", "Limes", "Origini", "Școala noastră". Colaborator permanent al revistei "Caiete Silvane".

(D.S.)

Caiete Silvane

zurnal de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4,
Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com; ww.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii Tradiționale
Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului
Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - manager Centrul Culturii
Tradiționale Sălaj

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop
- redactori

**Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel
Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința** -
colaboratori permanenți;

Marius Soare - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat
între: Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Primăria Zalău;
Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural
Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca
Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar
Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar
"Silvania"; Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate
revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu
respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor
Literare și Editoriale din România (APLER) și a
Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului Culturii Tradiționale Sălaj:

RO25TREZ5615010XXX002262

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei. Pentru
orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne
contactați la telefon 0260-612870.

SUMAR

- Liviu Ioan Stoiciu**, Doi în unul p. 1
Daniel Săuca, A treia ediție a Zilelor revistei
"Caiete Silvane" p. 2
Decupaje din trecut - **Augustin Câmpean, Viorel Mureșan,**
László László, Artemiu Vanca, Daniel Hoblea, Simone
Györfi, Györfi-Deák György, Olimpiu Nușfelean, Dina
Horvath, Maria și Grigorie Croitoru, Ion Pițoiu -
Dragomir, Ștefan Doru Dăncuș, Imelda Chința, Marcel
Lucaciu, Ioan Maria Oros, Dumitru Gheorghe Tamba,
Marin Pop, Silviu Guga pp. 3-31
Daniel Săuca, Aurel Contraș, "Semn și formă" pp. 32-34
Adalbert Gyuris, interviu cu **George Vulturescu**:
"Am început să scriu și să văd cu scrisul" pp. 35-37
Daniel Săuca, interviu cu P.S. **Petroniu Florea**, Episcopul
Sălajului: "Biserica va avea un rol important în viața omului
cât va fi lumea" pp. 38-39
Ștefan Doru Dăncuș, Interviuuri neconvenționale, răspunde
Ionuț Caragea p. 40
Viorel Tăutan, Memoria memoriei. Aprilie p. 40
Ion Pițoiu - Dragomir, la 70 de ani pp. 41-42
Marcel Lucaciu, Tinerețea lui Ion Pițoiu - Dragomir p. 43
Daniel Hoblea, Corina Știrb - Cooper - poezia
ca "tehnică" a sincerității asumate până la capăt p. 44
Poeme de **Corina Știrb - Cooper** pp. 44-45
Lucian Perța, Apelul de seară p. 45
Viorel Tăutan, Niciodată nu e prea târziu (sau un alt aspect
al debutului) p. 46
Două poeme de **Hari László** p. 46
Florin Leonard Mocanu, "Reținut"...de bună voie p. 47
Diana Iacob, Valențe discursive ale figurilor de stil (I) pp. 48-49
Camelia Zaha, Domnul Trandafir - varianta de Cizer
pp. 50-51
Vianu Mureșan, Universul fermecat al basmului pp. 52-53
Augustin Mocanu, Despre formule ale oralității în colinde
pp. 54-57
Ștefan Goanță, Meditația (IV) p. 58
László László, Revoluția de la 1848 - 1849
din Transilvania (XII) pp. 59-60
Ileana Petrean - Păușan, Trecutul ne calcă pe ... trenă
p. 61
Adalbert Gyuris, Bunicul și caii p. 61
Ștefan Doru Dăncuș, Cărțile României p. 62
Daniel Săuca, Viorel Tăutan, "Elegia Civis Transilvanic
Viorel - Gheorghe" p. 63

*Coperțile I- IV sunt ilustrate cu fotografii, realizate de
Nicolae Gozman și Daniel Săuca, la a treia ediție a Zilelor
revistei "Caiete Silvane", Zalău - Băsești - Cehu Silvaniei,
26-27 martie 2010*

Serie nouă, Anul VI, Nr. 4 (63), aprilie 2010

Ștefan Doru Dăncuș

Lucian Scurtu

Ion Pițoiu Dragomir

Săluc Horvat

Ioan Moldovan

Imelda Chința

Dumitru Gheorghe Tamba

Viorel Mureșan

Simone Györfi

Olimpiu Nușfelean și Vasile George Dâncu

Aurel Pop

Augustin Câmpean

Györfi - Deák György

Olimpiu Nușfelean

Maria Croitoru

Ioan Pavel Azap

Claudiu Groza

Daniel Moșoiu

Ioan Iluț și soții Croitoru